

Ифигенија
Радуловић

ΚΛΕΙΩ

ΕΝ ΤΗ ΑΓΟΡΑ

Основе грчког језика
за студенте
историје 1

Ифигенија Радуловић

ΚΛΕΙΩ
ΕΝ ΤΗ ΑΓΟΡΑ

Основе грчког језика за студенте историје 1

Нови Сад, 2020.

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ НОВИ САД
21000 Нови Сад
Др Зорана Ћинђића 2
www.ff.uns.ac.rs

За издавача

Проф. др Ивана Живанчевић Секеруш

Ифигенија Радуловић

ΚΛΕΙΩ ΕΝ ΤΗ ΑΓΟΡΑ

Основе грчког језика за студенте историје 1

Рецензенти

проф. др Војин Недељковић, Филозофски факултет у Београду
проф. др. Бранко Горгиев, Филозофски факултет Универзитета у Нишу
доц. др Ана Елаковић-Ненадовић, Филолошког факултета у Београду

Лектура

Исидора Бјелаковић, Ники Гардјаку Радуловић

Техничка припрема

Игор Лекић

ISBN

978-86-6065-588-4

Нови Сад, 2020.

Забрањено прештампавање и фотокопирање. Сва права задржава издавач и аутор.
Садржај и ставови изнети у овом делу јесу ставови аутора и не одражавају нужно ставове
Издавача, стога Издавач не може сносити никакву одговорност према њима.

Клија чита, црвенофигурални лекит из Беотије, око 435–425. год. пре н. е.,
Музеј Лувр, Одељење за грчке, етрурске и римске старине, Колекција
Самуела Жана де Позија, Кат. бр. 220.

САДРЖАЈ:

ПРОЛОГОС.....	9
ИСТОРИЈА ГРЧКОГ ЈЕЗИКА	15
АЛФАБЕТ	27
СИСТЕМ ГРЧКИХ ГЛАСОВА	31
НАГЛАСАК ИЛИ ТОН	33
ГРАМАТИЧКИ СИСТЕМ ГРЧКОГ ЈЕЗИКА	38
ЧЛАН	38
ИМЕНИЦЕ И ПРИДЕВИ	39
„О“ ДЕКЛИНАЦИЈА.....	39
КОНТРАХОВАНИ ОБЛИЦИ „О“ ДЕКЛИНАЦИЈЕ	47
ГЛАГОЛСКИ СИСТЕМ.....	48
ИНДИКАТИВ	50
ИНДИКАТИВ ПРЕЗЕНТА	50
„А“ ДЕКЛИНАЦИЈА.....	54
ПОДСЕТНИК	60
ПРИДЕВИ „О“ И „А“ ДЕКЛИНАЦИЈЕ СА ТРИ И ДВА ЗАВРШЕТКА	61
КОНТРАХОВАНИ ОБЛИЦИ „А“ ДЕКЛИНАЦИЈЕ	63
КОНТРАХОВАНИ ГЛАГОЛИ.....	65
ПРЕДЛОЗИ И ГЛАГОЛСКИ ПРЕФИКСИ.....	68
ИМПЕРФЕКТ	69
ЗАМЕНИЦЕ.....	74
1. ЛИЧНЕ ЗАМЕНИЦЕ.....	74
2. ЗАМЕНИЦА αὐτός, αὐτή, αὐτό И ЗАМЕНИЦА ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο	75
3. ПРИСВОЈНЕ ЗАМЕНИЦЕ	76
4. ПОВРАТНЕ ЗАМЕНИЦЕ	76

МЕШОВИТА ИЛИ ТРЕЋА ДЕКЛИНАЦИЈА	80
КОНСОНАНТСКЕ ОСНОВЕ	80
ФУТУР	90
СИГМАТСКИ ФУТУР	90
НАКНАДНИ ФУТУР	93
ВОКАЛСКЕ ОСНОВЕ	96
1) ГРУПА НА -Ι И НА -Υ	96
2) ГРУПА НА -οι, -ηυ И -ωυ	97
3) ГРУПА НА ДИФТОНГ	97
ПРИДЕВИ ВОКАЛСКИХ ОСНОВА	97
АОРИСТ	99
СИГМАТСКИ АОРИСТ	99
НАКНАДНИ АОРИСТ	103
АПОФОНСКИ АОРИСТ	104
РАДИКАЛНИ АОРИСТ	108
ПАСИВНИ АОРИСТ	110
ПРЕВОЋЕЊЕ ОРИГИНАЛНОГ ИЗВОРА (ТУКИДИД, 2.34–36)	114
Θουκυδίδου Ἐπιτάφιος λόγος	114
ЗАМЕНИЦЕ (НАСТАВАК)	119
ПОКАЗНЕ ЗАМЕНИЦЕ	119
СЛОЖЕНЕ ПОКАЗНЕ ЗАМЕНИЦЕ:	120
ОДНОСНА (ИНДИВИДУАЛНА) ЗАМЕНИЦА	120
УПИТНА τις; τι; = ко? шта? И НЕОДРЕЂЕНА ЗАМЕНИЦА τὶς, τὶ = неко, нешто	121
РЕЦИПРОЧНА ЗАМЕНИЦА	121
НЕОДРЕЂЕНА ОДНОСНА ЗАМЕНИЦА	122
КОРЕЛАТИВНЕ ЗАМЕНИЦЕ	122
ПРЕВОЋЕЊЕ ИЗВОРА (АРИСТОФАНОВЕ ПТИЦЕ)	125

Ἀριστοφάνους Ὀρνιθες *1570-1705 (ΟΒΡΑΔΑ).....	125
БРОЈЕВИ	127
КОМПАРАЦИЈА ПРИДЕВА.....	130
КОМПАРАЦИЈА НА -τέρος/ -τάτος	131
КОМПАРАЦИЈА НА -ίων, ίστος	132
СУПЛЕТИВНА КОМПАРАЦИЈА	134
КОМПАРАТИВ И СУПЕРЛАТИВ ПРИЛОГА	136
ПРЕВОЂЕЊЕ ОРИГИНАЛНОГ ИЗВОРА (КСЕНОФОНТ, ΑΝΑΒΑΣΙΣ, 1.1–10) ...	138
Ξενοφώντος Ἀνάβασις	138
APPENDIX	141
ПАРТИЦИП	141
ИНФИНИТИВ	144
НАЧИНИ	146
Императив	146
Конјунктив	148
Оптиматив.....	149
ТАБЕЛАРНИ ПРИКАЗ ЗАВИСНИХ РЕЧЕНИЦА.....	151
ГЛАГОЛИ ΜΙ ΚΟΝЈУГАЦИЈЕ:.....	154
εἰμί, φημί, ἡμί, εἶμι.....	154
ἴστημι, τίθημι, ἵημι, δίδωμι, δείκνυμι.....	156
КАЛЕНДАР	166
ЛИТЕРАТУРА	171

πρόλογος

Овај уџбеник настао је као резултат вишегодишњег предавања класичног грчког језика пре свега студентима историје на Филозофском факултету у Новом Саду, потом и понеком студенту филозофије и, коначно, студентима српског језика који су били заинтересовани за учење новозаветног грчког језика ради компаративних истраживања старословенског и грчког. Уџбеник је намењен студентима (првенствено историје) који би желели да се оспособе у читању грчких текстова свих периода. Зато је у њему дата, у основним цртама, готово целокупна граматика класичног грчког језика, уз илустративне примере у двадесет лекција (μαθήματα). Иако синтакса није систематски обрађена, у уџбенику су представљене оне морфолошке категорије које упућују на сложену синтаксу грчких реченица, а које су регистроване у текстовима приређеним за читање и анализу. Како би сваки студент имао прилике да учи на изворним текстовима, у уџбенику су обједињени материјали из различитих приручника, практикума и текстова.

Наслов уџбеника инспирисан је положајем грчког језика у савременом курикулуму историје. Учење грчког језика, наиме, није пука филолошка дисциплина, како то понекад сматрају студенти историје. Оно је потреба историјске науке. Једноставно речено, грчки језик је историјски предмет. Клија, као муза историје, нашла се на пијаци, као што су у „изгубљеној историји“ многи историјски артефакти постали трговински артикли. Зато је назив овог уџбеника двосмислен – историја (Клија) увек је била на агори, средишту политичког, јавног, економског и културног живота античког света. Хуманистичке науке, а међу њима и историја, део су надградње, а не производње и продаје, а општа је потреба да се нашем друштву,

поред хлеба насушног, дâ и духовна храна. Ову улогу има и изучавање грчког језика, грчке културе, историје, науке. Без свега тога не би било ни гимназије, ни театра, ни школе, ни академије. Учење грчког за студенте историје има и своју практичну сврху – зараћање у изворне грчке текстове, сналажење и читање историјских извора, као и усвајање стручне и научне терминологији. Поред тога, изучавање грчког језика има и своје општеобразовне вредности. Као илустрацију нећемо навести бројне медицинске термине с којима се свакодневно сусрећемо, већ говор професора економије Ксенофонта Золотаса с Међународне конференције *Банке за реконструкцију и развој* (1957. године), када се као представник *Грчке банке* обратио учесницима на енглеском, али користећи само грчке речи. Ево тог говора: ¹

Kyrie,

I eulogize the archons of the Panethnic Numismatic Thesaurus and the Ecumenical Trapeza for the orthodoxy of their axioms, methods and policies, although there is an episode of cacophony of the Trapeza with Hellas. With enthusiasm we dialogue and synagonize at the synods of our didymous Organizations in which polymorphous economic ideas and dogmas are analyzed and synthesized.

Our critical problems such as the numismatic plethora generate some agony and melancholy. This phenomenon is characteristic of our epoch. But, to my thesis, we have the dynamism to program therapeutic practices as a prophylaxis from chaos and catastrophe.

In parallel, a panethnic unhypocritical economic synergy and harmonization in a democratic climate is basic.

I apologize for my eccentric monologue. I emphasize my eucharistia to you Kyrie, to the eugenic and generous American Ethnos and to the organizers and protagonists of this Amphictvony and the gastronomic symposia."

¹ Професор Золотас је две године касније још једном говорио на сличан начин. Ту беседу можете наћи на интернету. Овде је због економичности дата само прва.

Учење грчког никада није био лак задатак. Никада неће ни бити ма који метод користили – класични, природни или комбиновани. Тај језик је танан и софистициран, моћан и магичан. Он се учи током читавог живота. То истовремено не значи да је и несавладив. Зато је првобитан наслов Κλειώ εἰς τὴν ἀγοράν (Клија на путу за агору) означавао процес учења, од савладавања алфабета до читања извора, као Клија која је из неке удаљене атичке деме кренула на агору да тамо узме активно учешће у стварању историје. Но, свакако, ко савлада основе грчког, стићи ће на агору и биће у центру збивања.

Грчки језик подстиче радозналост и креативност, прецизност и машту у исто време. Учећи грчки учићете и свој језик, али и друге европске језике јер се у њима крије прегршт грчких речи и историје.

Неколико важних напомена

Уџбеник нема речник. Предлажемо коришћење речника доступних путем савремене технологије, којом се студенти веома добро служе. Поред on-line речника Leddell – Scott – Jones, (<http://stephanus.tlg.uci.edu/ljsj/#eid=1>), овај уџбеник подстиче и коришћење дигиталних извора, као што су www.perseus.tufts.edu/hopper/, и других класичарских платформи: <http://stephanus.tlg.uci.edu/>.

Велику помоћ приликом израде овог уџбеника пружили су ми студенти историје Филозофског факултета у Новом Саду, који су били његови први читаоци и критичари јер су на часовима добијали материјал из још нештампане верзије да би потом указивали на пропусте и на оно шта би још волели да сазнају. На тај начин, дошло се и до коначне концепције овог текста, у којем смо пре свега покушали да повежемо више сегмената, области, нивоа: на пример, усвајање алфабета повезано је с историјским околностима које су довеле до његовог развоја или до његове коначне канонизације на 24 слова; подела на грчке дијалекте повезана је са Великом грчком колонизацијом, разликом између колонја и клерухија и сл.

Поред поменутих студената захвална сам и морепловцу мср Николи Вукановићу који је обрадио карте и графички уредио насловну страну овог уџбеника.

Иако је изузетно тешко да се за само два семестра савлада основна структура грчког језика и стекне знање неопходно за обрађивање оригиналних грчких извора, искуство у раду са студентима показало је да је то могуће уз помоћ уџбеника, речника и савладаног принципа учења грчког. Кратак временски период био је, наиме, разлог да се у овом уџбенику дâ свега неколико репрезентативних текстова, али текстова који се могу више пута обрађивати у зависности од наставне јединице: на пример, *Надгробна беседа* даје се за обраду прошлих времена; Ксенофонтова *Анабаза* за обраду компаратива и бројева, али и савлађивање партиципа; *Оченаш* за обраду заменица, али и императива, и сл. На тај начин, нова граматичка категорија обрађује се често на познатом тексту, што омогућава студентима лакшу рецепцију и ефикасније савладавање градива.

Будући да уџбеник није првенствено намењен филолозима, у њему нема исцрпних података о историји језика. На неким местима је, ипак, било неизбежно указати на историјски развој јер се овај начин студентима показао као логичнији, те лакши за разумевање и усвајање градива.

Белику захвалност дугујем и својим професорима грчког језика и културе, који су ми били узор као Учитељи – проф. др Љиљани Црепајац, проф. др Александрини Цемрановић, проф. др Слободану Душанићу, проф. др Александру Јовановићу, проф. др Александру Ломи, проф. др Ксенији Марицки Гађански, проф. др Војиславу Јелићу, проф. др Нинослави Радошевић, проф. др Бојани Шијачки Маневић, као и својој мајци Ники Гардјаку Радуловић, која ми је усадила и пренела љубав према грчком језику, историји и култури. Захвална сам својим колегама, пријатељима и породици, који су ме бодрили не дозвољавајући ми да одустанем док сам се „борила с уписивањем и тражењем“ свих знакова грчког језика и примерима који би ушли у састав граматичке партије. За то захваљујем Гордану Маричићу, Снежани Вукадиновић, Александри Смирнов-Бркић,

Снежани Божанић, Слађани Милинковић, Евангелосу Протопападакису, Владиславу Тодоровићу, Мини Радуловић, Душану Радуловићу, Елафини Зубић Радуловић, Зорану Зубићу, Ники Гардјаку, која је уџбеник прегледала и исправљала више пута, као и Исидори Бјелаковић која је лекторисала текст на српском.

Посебну захвалност дугујем проф. др Војину Недељковићу, проф. др Бранку Горгиеву и доц. др Ани Елаковић Ненадовић како за рецензирање уџбеника тако и за њихову љубазност и доброту. Без свега тога сваки посао био би јалов.

Ауторка

Скраћенице и симболи:

Ак, А., асс. = акузатив

Act./Akt. = актив

Аог., аор. = аорист

В. = види/ вокатив

V., Voc. = види/ вокатив

Г., gen. = генитив

Гл. = глагол, глаголки

Д., dat. = датив

Fut. = футур

Gen. abs. = апсолутни генитив

Inf. = инфинитив

Конј. = Конјунктив

Л. = лице

Н., nom. = номинатив

Med.-pas. = медиопасив

Opt. = оптатив

Part. = партицип

Pas. = пасив

Perf/Pf., перф. = перфект

Pl. = плурал, множина

Pqp. = плусквамперфект

Praes., през. = презент

Sg. = сингулар, једнина

✓ = задатак

ИСТОРИЈА ГРЧКОГ ЈЕЗИКА

Грчки језик има дугу историју, историју која траје у континуитету преко **три миленијума**. Његову историју рачунамо од средине другог миленијума пре нове ере – када су, тзв. **микенски Грци** (носиоци микенске културе) населили и коначно освојили копнену Грчку (Микена, Пил, Арг, Тиринт, Теба) и острво (Крит), где су нађене таблице писане **линеарним Б писмом** – па све до данашњих дана. У том дугом трајању грчки је имао више фаза од којих можемо издвојити следеће:

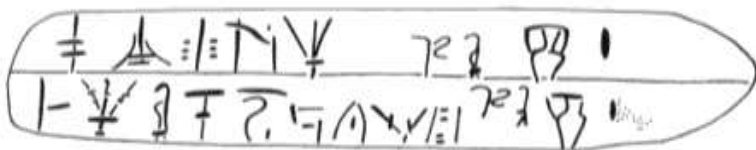
- микенски грчки,
- старогрчки (у ужем смислу) или класични грчки, који обухвата више дијалекатских варијаната од Хомера до Александра,
- коине, тј. заједнички дијалекат,
- новозаветни грчки,²
- средњегрчки или византијски, у којем паралелно постоји и народни језик, и
- новогрчки или савремени грчки, који је такође имао своју дихотомију³ на чист (катаревуса) и народни (демотика).

² „...као језик Новог Завета, уобличен у време доласка Исуса Христа... заснива се на јонско-атичком дијалекту... тј. којини. Уз то, он је језик Септуагинте... који... окупља старозаветни и новозаветни свет.“ Јелена Фемић Касапис, *ПАТЕР, ΕΓΩ ΕΝ ΑΥΤΟΙΣ ΚΑΙ ΣΥ ΕΝ ΕΜΟΙ* - новозаветни грчки за студенте теологије, Београд: ПБФ 2020, стр.10

³ Нама је та дихотомија блиска у виду разних варијанти књижевних језика код Срба до стандардног периода (славеносрпски, рускословенски) и народног језика за чије се признавање залагао Вук Стефановић Караџић. У Грчкој је борба између две језичке струје трајала од Грчког устанка против Турака 1821. године па све до пада Војне хунте 1974. г., када је као део народног покрета и с

Важно је нагласити да су промене које су настале током више стотина векова мање и незнатније од промена које је претрпео енглески у само неколико векова. Највећа промена је заправо у изговору, тако да ко учи грчки из ма које фазе учи исти језик и лако ће се навићи на неку његову другу фазу. То илуструју следећи примери:

- **Kn Gg702 14. век пре нове ере**

pa-si te-o-i te-ri amphora 1 (πᾶσι θεοῖς μέλι ἀμφορεύς 1)

боговима меда: 1 амфора

da-pu-ri-to-jo po-ti-ni-ja te-ri (labyrinthoio potnia, λαβυρίνθου πότνια μέλι ἀμφορεύς 1)

господарици лабиринта меда: 1 амфора

- **Хомер, Одисеја, 1.1. (8/7. век пре нове ере)⁴**

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα, πολύτροπον...

Јунака ми Музо опевај многоокретног...

- **Херодот, Историја, 2. (5. век пре нове ере)**

Αἴγυπτος δῶρον τοῦ Νείλου ποταμοῦ.

Египат је дар реке Нила.

успостављањем демократских институција, народни језик постао књижевни, тј. службени језик.

⁴ Илијада и Одисеја су највероватније састављене у првој половини 7. века, мада има и присталица који их смештају у 9. век пре нове ере, па и раније, док су сами епови записани у време Писистрата у 6. веку. Постоје разне теорије о датовању епова, као и о самом ауторству који су део тзв. Хомерског питања.

- **Демостен, 4.1. (4. век пре нове ере)**

*Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ παρεληλυθότος χρόνου τὰ δέον οὗτοι συνεβούλευσαν,
οὐδὲν ἂν ὑμᾶς νῦν ἔδει βουλευέσθαι.*

Да су вам ови овде посаветовали у претходном периоду оно што је требало, не бисте сад морали да већате.

- **Јеванђеље по Јовану, 1.1. (1. век)**

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος.

На почетку беше Реч.

- **Роман Мелод, Акатист, Oik. 1 (6. век)**

Ἄγγελος πρωτοστάτης οὐρανόθεν ἐπέμφη

Εἰπεῖν τῇ Θεοτόκῳ τό Χαῖρε.

Анђео предводник послат с неба
да Богородици каже: „Радуј се!“

- **Константин Порфирогентит (10. век)**

*Υἱὸς σοφός εὐφραίνει πατέρα καὶ πατὴρ φιλόστοργος ἐπὶ υἱῷ
τέρπεται φρονίμῳ.*

Мудар син лепо се понаша према оцу, а отац, који је пун љубави
према сину, понаша се мудро. *Увод . Сину Роману.*

- **Византијски еп Дигенис Акрита, 829–831. (11. век)**

Τὴν μὴν χεῖρα ἀπέπλυνα τὴν πληγὴν καταδήσας,

Διὰ τοῦτο ἐβράδυνα, φῶς μου μεμυρισμένον,

ἰν' ὅπως μὴ ὀνειδίσθω ὡς γυναῖκα φονεύσας.

Руку сам јој опрао, рану поврио,

Зато сам, мирисна светлости моја, теби закаснио

Да не бих згрешио да сам жену убио.

- **Георгије Сфранцес, Велика хроника, 3.6. (15. век)**

*..Λέγω καὶ παρακλαῶ ὑμᾶς ἵνα στήτε ἀνδρείως καὶ μετὰ γενναίας
ψυχῆς ὡς πάντοτε ἕως τοῦ νῦν ἐποιήσατε κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς
πίστεως ἡμῶν.*

...кажем и молим вас да се држите јуначки и храброг срца као што
сте досад увек чинили против непријатеља наше вере.

- **Бергадис, Апокоп, 79–82. (16. век)**

*Πῶς ἐκατέβη σύψυχος, συζώντανος πῶς ἤλθες
Καὶ πάλιν στὴν πατρίδα σου πῶς νὰ στραφῆς ἐκεῖθες;
Ὅπου στὸν Ἄδην κατεβῇ οὐ δύναται διαγείρειν
Μόνον ἢ Νεκρανάστασις μπορεῖ νὰ τὸν ἐγείρη.*

Како дође овде с душом у телу и жив?

И како ћеш се поново вратити горе у отаџбину?

Јер ко сиђе у Ад не може се вратити.

Само Васкрс мртвих има моћ да то не ускрати.

- **Рига од Фере, Права човека, чл. 6. (18. век)**

*Τὸ ἠθικὸν σύνορον τῆς Ἐλευθερίας εἶναι τοῦτο τὸ ρητόν: Μὴν κάμης
εἰς τὸν ἄλλον ἐκείνο ὅπου δὲν θέλεις νὰ σὲ κάμουν.*

Морална граница слободе одређена је следећом изреком: „Не чини
другом оно што не желиш да ти други чине“.

- **Дионисије Соломос, Опкољени а слободни, верзија 2. (19. век)**

*Μάγεμα ἢ φύση κι ὄνειρο στὴν ὁμορφιά καὶ χάρη,
Ἡ μαύρη πέτρα ὀλόχρυση καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι,
Μὲ χίλιες βρύσες χύνεται, μὲ χίλιες γλῶσσες κραίνει
Ὅποιος πεθάνη σήμερα, χίλες φορὲς πεθαίνει.*

Опојна јој природа, као сан лепа и љупка,

Црн камен сав од злата и травка сува,

Излива се хиљадама извора, хиљадама језика јечи:

Ко данас умре, хиљаду пута још мреће.

- **Никос Казанцакис, Аскетика (20. век)**

Ν' ἀγαπᾷς τὴν εὐθύνην. Νὰ λές: Ἐγώ, ἐγὼ μονάχος μου ἔχω χρέος νὰ σώσω τὴ γῆς. Ἀν δὲ σωθεῖ, ἐγὼ φταίω.

Воли одговорност. Реци: *Ја, само ја имам дужност да спасем земљу. Ако се не спасе, ја ћу бити крив.*

Овај уџбеник је намењен учењу атичко-јонског наречја и новозаветног грчког⁵, који исходи из атичко-јонске коине, што обухвата око пет стотина година.

Грчки припада великој породици језика који се називају **индоевропски језици**. То значи да има **флексију**, промену по падежима и лицима и **апофонију**, тј. квантитативне и квалификативне промене унутар (основе) речи, нпр.: Λεῖπω/ἔΛιπον/λέλοιπα, као на српском берем/бирам/изабрах. Многе речи у грчком језику препознајемо и у другим језицима што значи да су, поред морфосинтаксичких сличности, међу другим индоевропским језицима сличности и **семантичке**:

- μήτηρ – mater (лат.) – matar (староинд.) – матера (спр..) – mother (енг.) – Mutter (нем.) – mathir (ирски)
- νέφος – nebula – nábhas – небо
- φέρω – fero – bharami – берем
- δόμος – domus – dāmah – дом
- δῶρον – donum – danam – дар
- θυμός – fumus – dhūmas – дим
- δαήρ *δαίτηρ – levir – девер...

⁵ В. уџбеник за новозаветни грчки Јелене Фемић Касапис, белешка 2 .

С дешифровањем *Линеарног б писма* 1952. године, Мајкл Вентрис и сарадници засновали су нову научну дисциплину у оквиру историје и глотологије која се зове *микенологија*.

	a	e	i	o	u
					
d					
j					
k					
m					
n					
p					
q					
r					
s					
t					
w					
z					

Знаци слоговног Линеара б (комбинације консонаната и вокала)

Ова наука нам је открила да је грчки говорен и писан још средином другог миленијума пре нове ере, те да су се у том периоду грчка племена спуштала у више таласа. Долазак „народа с мора“ крајем 12. века пре нове ере, како наводе египатски и хетитски извори,⁶ вероватно је подстакао тзв. *дорску најезду*, као и миграциона померања на грчком тлу која су условила друштвене и културне промене. Микенска култура бива разорена, „Микењани“ се повлаче ка брдима и залеђини, где касније наилазимо на тзв. **аркадско-кипарски**⁷ **дијалекат**, док дошљаци заузимају старе центре и шире се. Као резултат тако крупних промена настаје разуђена слика грчких дијалеката.

Уз насеобине које су се оснивале у периоду тзв. *Велике грчке колонизације*, у класичном периоду имамо следећу дијалекатску слику:

⁶ Међу народе с мора наводе се Еквеши (египатски извори) и Ахијаве (хетитски извори), што упућује на нама познат назив Ахајци.

⁷ Кипарски силабар се на Кипру користио све до 4. века пре нове ере, када је Александар увео званичну којину и алфабет.

У времену тих још увек нерасветљених догађаја и процеса за историјску науку, с нестанком микенске културе нестало је и линеарно писмо.⁸ У трговинским везама с Феничанима потоњи Грци су „увели“ феничанске графеме, али су им дали нове гласовне вредности. Пре свега прилагодили су их својим фонетским потребама и увели вокале, а задржали (уз извесне модификације) називе феничанских слова. Тако **алепх**, у значењу *во/бик*⁹, симболизује рогове, а добија функцију обележавања вокала „а“, **бет** у значењу *кућа* – слова „б“, **гимел** у значењу *камиле* постаје слово „г“, итд. Неки знаци алфабета носе грчке називе као епсилон и ипсилон, омикрон, омега и сигма, док су неки знаци, као дигама (Ϝ), копа (Ϙ) и сан (Ϻ), нестали а задржали се нешто модификовани као ознаке за бројеве. Грчки алфабет дао је могућност записивања прецизних мисли, детаљних догађаја и појединачних, чак и независних апстрактних појмова. Грци нису имали свете текстове које су проучавали свештеници и тиме били чувари писма и традиције, нити су имали административну класу која бележи указе и тумачи законе. Алфабет је био секуларна потреба друштва. Зато је грчко друштво прво литерарно друштво у ужем смислу.¹⁰ Писмо је било доступно и допуштено сваком, без обзира на друштвену припадност, веру, економско стање, пол. Алфабет је био друштвено-политичка категорија, односно потреба. Зато је грчко полисно друштво било најписменије у историји све до појаве концепта јавног образовања у новом веку.

Развој алфабета

<https://imgur.com/gallery/FyVXx>

⁸ Осим на Кипру.

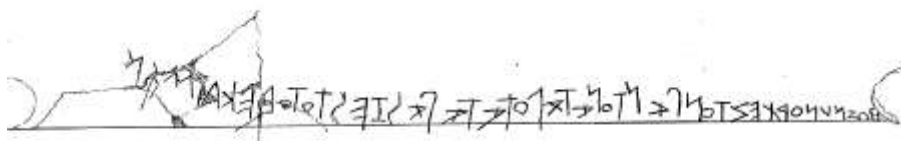
⁹ Феничанско писмо било је консонантско, а знаци су настали упрошћавањем пиктографских и идеографских знакова.

¹⁰ Јан Асман, *Култура памћења*, Београд: Просвета, 268.

Процес усвајања феничанског писма десио се у време конституисања полиса (8. век пре нове ере), када налазимо и прве споменике писане грчким алфабетом.¹¹ То су *Дипилонски натпис* и *Несторова купа*.

Дипилонски натпис око 740. год. пре нове ере, нађен на Керамеику

Реконструкција¹² на класичном јонском алфабету гласи:

ὅς νῦν | ὀρχη|στῶν πάν|των ἀτα|λώτατα | παίζει
τῷ τόδε ...

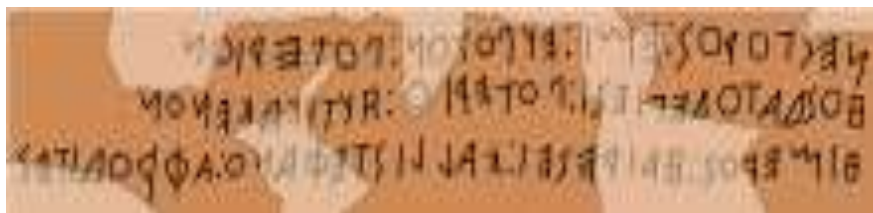
Онај што сад најелегантније плеше међу играчима,
Њему ово (sc. припашће).

¹¹ Нису сви Грци на исти начин преузимали феничанске знаке, тако да нам је из тог раног периода познато тридесетак алфабета.

¹² Powell, B. (1988), *The Dipylon Oinochoe Inscription and the Spread of Literacy in 8th Century Athens*, *Kadmos*, 27: 65–86.

Несторова купа из Питакусе на Ихији (између 750–700. год. пре нове ере).

Натпис писан еубејским алфабетом у три реда гласи: ¹³

N ΕΣΤΟΡΟΣ: Ε[ΙΜ?]: ΕΥΠΟΤ[ΟΝ] :
ΠΟΤΕΡΙΟΝ:
+ΟΣ Δ'Α<N> ΤΟΔΕ Π[ΙΕ]ΣΙ :
ΠΟΤΕΡΙ[Ο] :ΑΥΤΙΚΑ ΚΕΝΟΝ
+ΙΜΕΡ[ΟΣ +ΑΙΡ]ΕΣΕΙ :
ΚΑΛΛΙΣΤΕ[ΦΑ]ΝΟ : ΑΦΡΟΔΙΤΕΣ

Несторова купа сам из које се добро
пије
ко год буде пио и одмах чашу
испразнио,
спопашће га жудња лепоовенчане
Афродите

¹³ Jeffery, L. H. (1963). *The Local Scripts of Archaic Greece: A Study of the Origin of the Greek Alphabet and its Development from the Eighth to the Fifth Centuries B.C.* Oxford: Oxford University Press, 235.

Ови најстарији сачувани натписи писани су здесна налево, да би се касније развило тзв. *бустрофедон* писање (како говедо окреће плут при орању), тј. здесна налево, па слева надесно. Најпознатији сачувани натпис писан на овај начин јесте *Гортински законик*. Таква врста писања напушта се у класичном периоду када се уводи и стабилизује писање слева надесно. До 9. века Грци су писали само великим словима. У континуитету они се служе алфабетом скоро 30 векова.

Гортински законик, прва половина 6. века пре нове ере

Изговор грчког језика

Током разних фаза развоја грчког језика изговор се мењао, а разликовао се и од дијалекта до дијалекта. Но, то није сметало међусобном разумевању Грка. Нпр. глас $\varphi = \text{v}^{14}$ се у јонском изгубио већ у 6. веку пре н. е., што је утицало на, рецимо, промену дужине вокала у затвореном слогу $\xi\epsilon\upsilon\nu\omicron\varsigma$ од $*\xi\epsilon\nu\varphi\omicron\varsigma$, $\kappa\omicron\upsilon\rho\omicron\varsigma$ од $*\kappa\omicron\rho\varphi\omicron\varsigma$ или његовом преласку у ипсилон $\kappa\acute{\iota}\nu\upsilon\mu\iota$ од $\kappa\acute{\iota}\nu\epsilon\upsilon\mu\iota$ $*\kappa\acute{\iota}\nu\epsilon\varphi\omega$, док њену графију у класичном периоду задржавају Лакедемоњани, што се види из надгробних споменика у Керамеику. Промена изговора није била тренутна. Реч је о дугом процесу који је довео до коначног

¹⁴ Илустративан пример је реч небеса $\omicron\upsilon\rho\alpha\nu\omicron\varsigma$ $*\omicron\varphi\omicron\rho\varphi\alpha\nu\omicron\varsigma$ $*\varphi\omicron\rho\varphi\alpha\nu\omicron\varsigma$ чија нас етимологија упућује на бога Варуну.

установљења, на пример, у новозаветном грчком. Итацизам је промена изговора ете (дугог е) у иту (и) и запажа се у хеленистичком периоду у различитим деловима грчког света, а до монофтонгизације (читање дифтонга као једног вокала) такође је долазило постепено у покласичном периоду. Атички алфабет до 403. године пре нове ере не резликује графици дугог е (η), кратког е (ε) и отвореног е (ει), и дугог и кратког о (ο, ω). После пада владе Тридесеторице и рестаурације демократије у Атини, било је неопходно преписати старе законе и рекодификовати их, те је с Еуклидовом реформом атички алфабет канонизован на 24 слова. Хеленистички филолог Аристофан Византинац канонизовао је знаке за нагласке и друге дијакритичке знаке. Ми данас учимо та два стандарда, јонски алфабет од 24 слова и дијакритичке знаке Аристофана Византинца.

Алфабет

Α α (᾿Αλφα) а

Β β (Βῆτα) б

Γ γ (Γάμμα) г

Δ δ (Δέλτα) д

Ε ε (Ἐ ψιλόν кратко) е

Ζ ζ (Ζῆτα) дз

Η η (Ἡτα) дуго е

Θ θ (Θῆτα) тх

Ι ι (Ιῶτα) и/ј¹⁵

Κ κ (Κάππα) к

Λ λ (Λάμβδα) л

Μ μ (Μῦ) м

Ν ν (Νῦ) н

Ξ ξ (Ξῖ) кс

Ο ο (Ο μικρόν) кратко о

Π π (Πεῖ) п

Ρ ρ (Ῥῶ) р

Σ σ/ς (Σῖγμα) с/з¹⁶

Τ τ (Ταῦ) т

Υ υ (Ῐ ψιλόν) као немачко *ü*

Φ φ (Φεῖ) ф¹⁷

Χ χ (Χεῖ) х¹⁸

Ψ ψ (Ψεῖ) пс

Ω ω (Ὶ μέγα) дуго о

¹⁵ У вредности *j* чита се између вокала.

¹⁶ Кад се нађе испред β, γ, δ, μ, нпр. σμγω (змиго).

¹⁷ Правилније пх, одатле на латинском **philosophus**.

¹⁸ Правилније кх, ун. **character**.

Α α

ΑΡΜΟΝΙΑ άρμονία
ΑΝΑΡΧΙΑ άναρχία
ΑΜΝΗΣΙΑ άμνησία
ΑΓΓΕΛΟΣ άγγελος
ΑΘΛΗΤΗΣ άθλητής
ΑΓΑΠΗ άγάπη
ΑΝΘΡΩΠΟΣ άνθρωπος
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ άπόστολος
ΑΡΩΜΑ άρωμα
ΑΥΤΟΜΑΤΟΝ αυτόματον
ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ αποκάλυψις

Β β

ΒΑΡΒΑΡΟΣ βάρβαρος
ΒΙΟΣ βίος
ΒΟΤΑΝΗ βοτάνη

Γ γ

ΓΕΝΕΣΙΣ γένεσις
ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ γεωμετρία
ΓΕΝΟΣ γένος
ΓΡΑΜΜΑ γράμμα
ΓΡΑΦΗ γραφή

Δ δ

ΔΑΙΜΩΝ δαίμων
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ δημοκρατία

ΔΙΠΛΩΜΑ δίπλωμα

ΔΡΑΜΑ δραμα

ΔΟΓΜΑ δόγμα

Ε ε

ΕΓΩ έγώ
ΕΘΝΟΣ έθνος
ΕΙΡΗΝΗ ειρήνη
ΕΚΚΛΗΣΙΑ εκκλησία
ΕΡΓΟΝ εργον
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ευαγγέλιον

Ζ ζ

ΖΩΗ ζωή
ΖΕΥΣ Ζεϋς

Η η

ΗΧΩ ήχώ
ΗΘΙΚΗ ήθικη
ΗΘΟΣ ήθος

Θ θ

ΘΕΟΣ θεός
ΘΕΟΛΟΓΙΑ θεολογία
ΘΕΩΡΙΑ θεωρία

Ι ι

ΙΣΤΟΡΙΑ ἱστορία
ΙΠΠΟΔΡΟΜΟΣ ἵππόδρομος
ΠΠΟΠΟΤΑΜΟΣ ἵπποπόταμος
ΙΗΣΟΥΣ Ἰησοῦς

Κ κ

ΚΛΙΜΑΞ κλίμαξ
ΚΡΙΣΙΣ κρίσις
ΚΟΣΜΟΣ κόσμος
ΚΡΑΤΗΡ κρατήρ

Λ λ

ΛΟΓΟΣ λόγος
ΛΥΡΑ λύρα
ΛΑΜΠΑΣ λαμπάς

Μ μ

ΜΑΝΙΑ μανία
ΜΑΡΤΥΡΙΑ μαρτυρία
ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ μυστήριον

Ν ν

ΝΟΣΤΟΣ νόστος
ΝΥΜΦΗ νύμφη
ΝΟΜΟΣ νόμος

Ξ ξ

ΞΕΝΟΣ ξένος
ΞΥΛΟΝ ξύλον

Ο ο

ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ οἰκουμένη
ΟΝΟΜΑ ὄνομα
ΟΦΘΑΛΜΟΣ ὀφθαλμός

Π π

ΠΕΤΡΑ πέτρα
ΠΝΕΥΜΑ πνεῦμα
ΠΡΟΦΗΤΗΣ προφήτης

Ρ ρ

ΡΗΤΩΡ ῥήτωρ
ΡΥΘΜΟΣ ρυθμός

Σ σ ς

ΣΟΦΙΑ σοφία
ΣΤΟΜΑ στόμα
ΣΩΜΑ σῶμα

Τ τ

ΤΥΡΑΝΝΙΑ τυραννία
ΤΑΧΥΣ ταχύς

Υ υ

ΥΠΟΘΕΣΙΣ υπόθεσις

ΥΠΝΟΣ ύπνος

ΥΔΩΡ ύδωρ

Ψ ψ

ΨΥΧΗ ψυχή

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ψυχολογία

ΨΕΥΔΟΣ ψεῦδος

Φ φ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ φιλοσοφία

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΟΣ φιλόανθρωπος

ΦΩΣ φῶς

ΦΩΝΗ φωνή

Ω ω ο

ΩΚΕΑΝΟΣ ὠκεανός

ΩΡΑ ὥρα

ΩΡΟΣΚΟΠΙΟΝ ὠροσκόπιον

ΩΔΗ ὠδή

Χ χ

ΧΑΡΑΚΤΗΡ χαρακτήρ

ΧΑΡΙΣΜΑ χάρισμα

ΧΡΙΣΤΟΣ Χριστός

➤ **Задатак**

- ✓ Сетите се још неких речи које су ти познате на грчком.
- ✓ Напишите своје име великим а потом малим словима.

СИСТЕМ ГРЧКИХ ГЛАСОВА

Грчки језик разликује **вокале**: α, ε, η, ι, ο, υ, ω од којих α, ι, υ могу бити дуги и кратки, ε и ο су увек кратки, а η и ω су увек дуги. Ознаке за дужину (ˉ) и краткоћу (˘) бележе се изнад вокала, на пример: ᾱ, ᾶ, ῑ, ῖ, ῡ, Ί.

Поред 24 слова алфабета, вокала и консонаната, грчки се служи и дифтонзима, тј. комбинацијом вокала и полувокала ι и υ који се читају у једном даху, а не посебно, те чине један слог.

Дифтонзи су:¹⁹ αι, ει, ηι, οι, υι, ωι
αυ, ευ, ηυ, ου²⁰.

Неправи дифтонзи су они код којих је први део дуг (ᾱι, ηι, ωι) и тада се у изговору губи други део дифтонга ι, али се бележи. То бележење је двојако: (1) као дописивање поред вокала, нпр.: Ἄιδης (Хадес), Ἦμα (Еа), Ὀιδεῖον (Одејон) – **ι- adscriptum**; или (2) пописивање испод вокала: ὥρα (хора), νίκη (нике), λόγῳ (лого) – **ι-subscriptum**. **Дијереза** (¨) као и сам нагласак на првом делу дифтонга²¹ указују на то да је заправо реч о неправом дифтонгу: ἄυλος, ἄϋπνος, Σάις, Σαῖτης... Нагласак и спиритус увек стоје на другом делу дифтонга.

¹⁹ Процесом монофтонгизације, неки дифтонзи постепено почињу да се изговарају као вокали, αι као е, ει, οι, υι као и, док αυ као ав/аф, ευ као ев/еф.

²⁰ Једино се код овог дифтонга не чита први део дифтонга, него се изговара као „у“!

²¹ Дифтонзи носе нагласак на другом делу дифтонга. В. поглавље *Нагласак или тон*.

Консонанти могу бити сложени (ζ, ξ, ψ) и прости – сви остали. Од простих имамо ликвиде λ, ρ, затим назале μ, ν и спиранте σ²². Преостале експлозивне консонанте обично делимо на основу места настанка препреке приликом протока ваздуха у говорном апарату:

	Безвучни	Звучни	Аспировани
Гутурали / грлени	κ	γ	χ
Дентали / зубни	τ	δ	θ
Лабијали / уснени	π	β	φ

Изговор појединих комбинација слова:

- Почетни гутурал γ+γ, κ, ξ чита се као **н**, нпр: ἄγγελος (ангелос), ἀνάγκη (ананке), φάλαγξ (фалангс).
- Спирант σ се испред β, γ, δ, μ чита као **з**, нпр. κόσμος (козмос), σβήνυμι (збеними).

Остали дијакритички знаци су, поред поменуте дијерезе, која раздваја два вокала, тачка (.), запета (,), горња тачка (· = ;/;) и тачка зарез (:=?).

Свака реч која почиње вокалом, дифтонгом или гласом ρ мора имати **спиритус**.²³ Спиритус је настао од феничанског слова *хетх*. Пола слова [означавало је благу спирату „Х“ при изговору²⁴ која се касније бележи знаком ´ (spiritus asper), док је друга] без звука и бележи се знаком ` (spiritus lenis). Тако се грчке речи, транскрибоване у латинском, бележе на следећи начин и указују нам на изговор спиритуса аспера: ἱστορία (**h**istoria), Εὐρώπη (Europa), ῥήτωρ (**r**hetor), ῥεῦμα (**r**heuma), Πύρρος (Pyrr**h**us), ὑπό- (**h**ypo-)...

²² Међу спиранте спадају и изгубљени консонанти ɸ, ʝ.

²³ У речима са удвојеним ρρ, пишу се оба спиритуса: συρρέω.

²⁴ Код ρ се ипак не чује!

Нагласак или тон

Већина речи²⁵ у грчком има тон, односно нагласак (акцент).

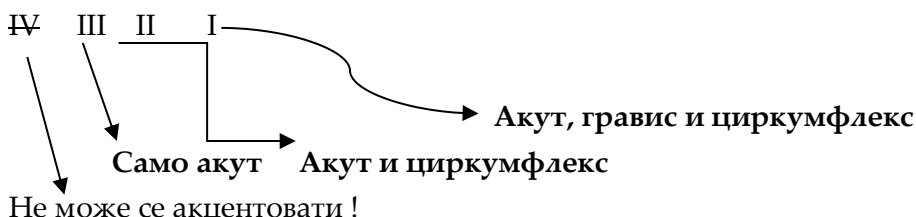
Тон зависи од дужине вокала / дифтонга који се наглашава и дужине последњег слога у речи – **ултима**.

У грчком се могу нагласити само последња три слога:

- **ултима (ultima)**: први слог од краја,
- **пенултима (paenultima)**: други слог од краја,
- **антепенултима (antepaenultima)**: трећи слог од краја.

✓ Поделимо φιλόσοφος на слогове:

φι – λό – σο – φος

Дуги вокали су : η, ω

Кратки вокали су: ε, ο

Дуги и кратки могу бити: α, ι, υ

Дифтонзи су увек дуги, само су **αι, οι** кратки када се налазе на крају речи, као: πολῖται, ἄνθρωποι

²⁵ Само их **проклитике** немају. Зато се оне „наслањају“ на наредну реч тоном, док **енклитике** губе акценат и наслањају се тоном на претходну реч, нпр. ἡ δίκη (хедике), δῶρον μου (доронмоу).

Постоје три врсте нагласка:

Акут (/) стоји на дугим и кратким вокалима и дифтонизима.

Гравис (\), као варијанта акута, стоји само на ултими уколико следи наглашена реч.

Циркумфлекс (~) стоји само на дугим вокалима и дифтонзима.

У табелама су дате могућности тонирања речи, као и назив речи одређеног тона.

	АНТЕПЕНУЛТИМА	ПЕНУЛТИМА	УЛТИМА
/ АКУТ	√ пропарокситона	√ парокситона	√ окситона
\ ГРАВИС	∅	∅	√
~ ЦИРКУМФЛЕКС	∅	√ пропериспомена	√ периспомена

АКУТ	διδάσκαλος ἄνθρωπος ултима је кратка	διδασκάλου ἄνθρώπου ултима је дуга	τιμή, αὐτός ултима може бити кратака или дуга
ГРАВИС	∅	∅	οὐδὲν καί... акут прелази у гравис када следи наглашена реч
ЦИРКУМФЛЕКС	∅	εὐδαῖμον ултима је кратка, а пенултима дуга	τιμῶ дошло је до контраховања два вокала

Уколико је **ултима кратка**, може се нагласити антепенултима (нпр. διδάσκαλος / ἄνθρωπος и тада је реч **пропарокситона**) или пак пенултима (нпр. εὐδαῖμον и тада је реч **пропериспомена**).

У случају да је **ултима дуга**, реч не може бити наглашена на антепенултими, већ само на пенултими и ултими. У првом случају реч је **парокситона**, без обзира на дужину наглашеног слога, нпр. διδάσκαλου / ἀνθρώπου. У другом случају реч с акутом на ултими је **окситона**, нпр. τιμή. Уколико је ултима настала контракцијом два вокала, тада ултима добија циркумфлекс и реч је **периспомена**, нпр. τιμῶ < τιμάω.

Кратки вокали увек добијају само акут, нпр. λόγος, ἔργον, αὐτός. Циркумфлекс не може никада стајати на **ο** и **ε**!

Акценат се задржава на првобитном слогу уколико то дужина ултима дозвољава. Од дужине ултима зависи и промена места или врсте нагласка (приликом задржавања истог места нагласка).

На пример:

1. Промена места: διδάσκαλος, διδάσκαλου, тј. прелазак с антепенултима на пенултиму.
2. Промена врсте акцента: δῶρον, δώρου, тј. **прелазак циркумфлекса у акут**.

Позиција акцената и спиритуса:

Велика слова: Ἐχω, Ὡ, Ὑπνος, Εἶς, Αἶξ ...

Мала слова: ἔχω, ῶ, ὕπνος, εἶς, αἶξ...

➤ **Задатак**

- ✓ Служећи сепримерима датим уз алфабет, издвојит гупу *окситоних, парокситоних и пропарокситоних* речи, као и *периспомених и пропериспомених*.

У низу речи у грчком не може бити ненаглашено више од два слога. Зато у комбинацији наглашених и ненаглашених речи, тј. **енклитика** имамо следећа правила акцентуације, тј. наслањања тона:

1. Енклитика губи свој акценат уколико јој претходи окситона или периспомена реч: αὐτός φησι, δός μοι, χαλεπόν ἐστίν/ τιμῶ σε, ὀρώ τινας...
2. Ако јој претходи парокситона, опет губи акценат уколико је енклитика једносложна, а уколико је двосложна, онда задржава свој акценат: φίλος σου, λόγος τις/φίλοι τινές, λόγων τινών...
3. Пропарокситона и пропериспомена реч која претходи енклитици добија још један акценат на ултими: ἄνθρωπός τις, πόλεών εἰσιν/ δῶρόν τε, γυναικές τινες...

Напомена: У случају да иза проклитике следи енклитика, проклитика добија акут εἶ ἐστι ! Енклитика задржава свој тон (1) уколико је наглашен смисао у реченици σοί λέγω, οὐ ἐκείνῳ, (2) ако иза ње следи друга енклитика εἶ τίς φησιν, (3) иза елизије πρᾶγμ' ἐστί, (4) иза предлога без акцента ἐν μοί, κατ' ἐμέ...

➤ Задатак

- ✓ Прочитајте текст и одредите врсте речи по тону.

Ἡροδότου Ἀλικαρνησέος ἱστορίας ἀπόδεξις ἥδε, ὥς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά, τὰ μὲν Ἕλλησι τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα, ἀκλεᾶ γένηται, τὰ τε ἄλλα καὶ δι' ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι. Περσέων μὲν νυν οἱ λόγοι Φοίνικας αἰτίους φασὶ γενέσθαι τῆς διαφορῆς. Τούτους γὰρ ἀπὸ τῆς Ἐρυθρῆς καλεομένης θαλάσσης ἀπικομένους ἐπὶ

τὴνδε τὴν θάλασσαν, καὶ οἰκήσαντας τοῦτον τὸν χώρον τὸν καὶ νῦν οἰκέουσι, αὐτίκα ναυτιλίῃσι μακρῇσι ἐπιθέσθαι, ἀπαγινέοντας δὲ φορτία Αἰγύπτια τε καὶ Ἀσσύρια τῇ τε ἄλλῃ ἐσαπικνέεσθαι καὶ δὴ καὶ ἐς Ἄργος. Τὸ δὲ Ἄργος τοῦτον τὸν χρόνον προεῖχε ἅπασι τῶν ἐν τῇ νῦν Ἑλλάδι καλεομένη χωρῇ. ἀπικομένους δὲ τοὺς Φοίνικας ἐς δὴ τὸ Ἄργος τοῦτο διατίθεσθαι τὸν φόρτον. Πέμπτη δὲ ἡ ἕκτη ἡμέρη ἀπ' ἧς ἀπίκοντο, ἐξεμπολημένων σφι σχεδόν πάντων, ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν θάλασσαν γυναῖκας ἄλλας τε πολλὰς καὶ δὴ καὶ τοῦ βασιλέος θυγατέρα· τὸ δὲ οἱ οὖνομα εἶναι, κατὰ τῶν τὸ καὶ Ἑλληνές λέγουσι, Ἰοῦν τὴν Ἰνάχου· ταύτας στάσας κατὰ πρύμνην τῆς νεὸς ὠνέεσθαι τῶν φορτίων τῶν σφι ἦν θυμός μάλιστα· καὶ τοὺς Φοίνικας διακελευσαμένους ὀρμῆσαι ἐπ' αὐτάς. Τὰς μὲν δὴ πλεῦνας τῶν γυναικῶν ἀποφυγεῖν, τὴν δὲ Ἰοῦν σὺν ἄλλῃσι ἀρπασθῆναι. Ἑσβαλομένους δὲ ἐς τὴν νέα οἴχεσθαι ἀποπλέοντας ἐπ' Αἰγύπτου.

Hdt. 1.1.1-4.²⁶

(Одломак из Херодотове *Историје*)

²⁶ Hdt. је међународна скраћеница за Херодота, а бројеви 1.1. 1–4, означавају прву књигу, прво поглавље, одељак од 1 до 4 *Историје*. Тако и други аутори и њихова дела имају своје скраћенице, нпр. Pl. = Платон, Hom. = Хомер, Thuc. = Тукидид, Arist. = Аристотел, Dem. = Демостен. Скраћенице се могу наћи у Оксфордском класичном речнику (в. <https://oxfordre.com/classics/page/abbreviation-list/>).

ГРАМАТИЧКИ СИСТЕМ ГРЧКОГ ЈЕЗИКА

Као и код свих индоевропских језика, граматичке категорије грчког језика подразумевају именску и глаголску категорију. **Именски систем** чини члан (на основу којег се разликује мушки, женски и средњи род), три типа деклинације именица и придева, затим промена заменица и једног дела бројева. **Глаголски систем** састоји се од две конјугације глагола на -ω и -μι, три броја (једнина, двојина – дуал и множина), три стања (актив, медиј и пасив²⁷), седам времена (презент, имперфект, футур, аорист, перфект, плусквамперфект и футур егзактни), четири начина (индикатив, императив, конјунктив и оптатив). У оквиру ове две категорије имамо и тзв. **глаголска имена**, која показују својства обе категорије. Од глаголских имена грчки гради: инфинитиве, партиципе и глаголске придеве.

Члан

Ако је именица одређена, уз њу стоји одређени члан – за мушки, женски и средњи род. **Чланови** се мењају по падежима и бројевима. Грчки има пет падежа: номинатив, генитив, датив, акузатив и вокатив. Функције осталих индоевропских падежа (инструментала, локатива и аблатива), прешле су на косе падеже (генитив, датив и акузатив), најчешће с предлозима.²⁸

²⁷ У неким се временима медиј и пасив морфолошки подударају, па се онда то стање зове медио-пасив.

²⁸ В. одељак *Предлози и глаголски префикси*.

	Мушки род		Женски род		Средњи род	
	једнина	множина	једнина	множина	једнина	множина
Ном.	ὁ	οἱ	ἡ	αἱ	τὸ	τὰ
Ген.	τοῦ	τῶν	τῆς	τῶν	τοῦ	τῶν
Дат.	τῷ	τοῖς	τῇ	ταῖς	τῷ	τοῖς
Акуз.	τὸν	τούς	τὴν	τάς	τὸ	τὰ

Вокатив нема члан и уместо њега стоји узвик ὦ (о, ој, хеј или се најчешће не преводи). Облици номинатива члана мушког и женског рода јесу **проклитике**²⁹, односно речи без нагласка. Оне се ослањају на следећу реч тоном, те се при читању читају заједно с њом: ἡ νίκη (хенике).

Генитив множине члана исти је за сва три рода: τῶν!

Именице и придеви

Грчки језик разликује три деклинације по којима се мењају именице и придеви. Њихови називи су *А*, *О* и *мешовита деклинација*, али се често помињу и као *прва*, *друга* и *трећа деклинација*. У овом уџбенику биће употребљена прва варијанта јер је граматички исправнија, а и студенте лакше упућује на деклинације.

„О“ деклинација³⁰

По „О“ деклинацији мењају се именице сва три рода које су препознатљиве по следећем завршетку у номинативу: **-ος** или **-ον**.³¹

²⁹ Поред ном.једнине и множине члана мушког и женског рода и друге речи су проклитике као предлози: ἐν, εἰς, ἐκ, οὐ/οὐκ/οὐχ и неки везници εἰ, ὥς.

³⁰ Из методичких разлога крећемо прво с „О“ деклинацијом, која је још позната као Друга деклинација.

³¹ О је део основе, а с тј. ν је наставак.

Именице на **-ος** претежно су **мушког**, а ређе **женског** рода, док су именице на **-ον** увек **средњег** рода. На пример:

ὁ ἄνθρωπος – човек,
ἡ μέθοδος – метод,
τὸ δῶρον – дар, поклон.

Именице се увек наводе у номинативу и генитиву једнине како би се знало којој деклинацији и роду припадају, нпр: **ὁ λόγος**, **τοῦ λόγου**, док у речнику стоји: **λόγος, -ου, ὁ**.

Мушки род

1. Окситона

м.	Једнина	Множина
ὁ	θεός	οἱ θεοί
τοῦ	θεοῦ	τῶν θεῶν
τῷ	θεῷ	τοῖς θεοῖς
τὸν	θεόν	τούς θεούς
ᾧ	θεέ !	ᾧ θεοί

2. Парокситона

	Једнина	Множина
ὁ	λόγος	οἱ λόγοι
τοῦ	λόγου	τῶν λόγων
τῷ	λόγῳ	τοῖς λόγοις
τὸν	λόγον	τούς λόγους
ᾧ	λόγε !	ᾧ λόγοι

3. Προπερισποмена

Једнина		Μножина	
ὁ	μῦθος	οἱ	μῦθοι
τοῦ	μύθου	τῶν	μύθων
τῷ	μύθῳ	τοῖς	μύθοις
τὸν	μύθον	τούς	μύθους
ῶ	μύθε !	ῶ	μῦθοι !

4. Προπαροξίτονα

Једнина		Μножина	
ὁ	ἄνθρωπος	οἱ	ἄνθρωποι
τοῦ	ἀνθρώπου	τῶν	ἀνθρώπων
τῷ	ἀνθρώπῳ	τοῖς	ἀνθρώποις
τὸν	ἄνθρωπον	τούς	ἀνθρώπους
ῶ	ἄνθρωπε !	ῶ	ἄνθρωποι !

Индикатив презента глагола *бити* ³²

лице	Једнина		Μножина	
1.	εἶμι	јесам / сам	ἐσμέν	јесмо / смо
2.	εἶ	јеси / си	ἐστέ	јесте / сте
3. ³³	ἐστί(ν)/ ἐστι(ν) ³⁴	јесте / је	εἰσί(ν)/ εἰσι(ν)	јесу / су

³² в. стр. 154.

³³ Треће лице , а ређе и остали двосложни облици јесу **енклитике**, те могу изгубити свој нагласак, као у српском ненаглашени облици помоћног глагола *јесам*: *сам, си, је...*

³⁴ **ν-ефелкистикон** стоји уколико је иза интерпункција или реч која почиње вокалом или дифтонгом.

➤ **Задаци**

- ✓ Ставите нагласак на реч *ὁ διδάσκαλος* – *учитељ*.

Једнина	Μножина
ὁ	οἱ
τοῦ	τῶν
τῷ	τοῖς
τόν	τούς
ῶ	ῶ

- ✓ Προмените речи *ἰατρός* – *лекар* и *δῆμος* – *народ*.

Једнина	Μножина
ὁ ἰατρός	οἱ
τοῦ	τῶν
τῷ	τοῖς
τόν	τούς
ῶ	ῶ

- ✓ Утврдите у речнику значења речи *λόγος* и *μῦθος*.

- ✓ Преведите следеће реченице:

1. Ἀνθρωπός εἰμι.
2. Ἀγαθὸς φίλος εἶ.
3. Ὁ λόγος τιμίου καὶ πιστοῦ φίλου ὠφέλιμος ἐστίν.
4. Ὀλυμπος τόπος τῶν θεῶν.³⁵
5. Βίος ἀνθρώπῳ ἀβέβαιος.
6. Ὁ ἀγαθὸς διδάσκαλος αἰεὶ δίκαιος.
7. Ὑπνος θανάτου ἀδελφός.
8. Ἀνθρωποι θνητοὶ ἐσμεν.

³⁵ Често се подразумева ἐστίν.

9. Πιστοὶ φίλοι **ἐστε**.

10. Ἀθήνησι³⁶ πολλοὶ τε καὶ ἄριστοι φιλόσοφοί εἰσιν.

11. Οἱ Αἰγύπτιοι παρὰ τῷ ποταμῷ Νείλῳ **εἰσίν**.

☐ Шта уочавате?

☐ Која значења може да има глагол εἶμι - *бити*?

Средњи род

Синг.	Једнина	Плур.	Μножина
τὸ	μέτρον	τὰ	μέτρα
τοῦ	μέτρου	τῶν	μέτρων
τῷ	μέτρῳ	τοῖς	μέτροις
τὸ	μέτρον	τὰ	μέτρα
ῶ	μέτρον !	ῶ	μέτρα !

	Једнина		Μножина
τὸ	ἱμάτιον	τὰ	ἱμάτια
τοῦ	ἱματίου	τῶν	ἱματίων
τῷ	ἱματίῳ	τοῖς	ἱματίοις
τὸ	ἱμάτιον	τὰ	ἱμάτια
ῶ	ἱμάτιον !	ῶ	ἱμάτια!

	Једнина		Μножина
τὸ	δῶρον	τὰ	δῶρα
τοῦ	δώρου	τῶν	δώρων
τῷ	δώρῳ	τοῖς	δώροις
τὸ	δῶρον	τὰ	δῶρα
ῶ	δῶρον !	ῶ	δῶρα!

³⁶ Стари локатив.

- Шта уочавате? Која је разлика између мушког и средњег рода и у којим падежима?
- Формулишите правило:

Женски род

Једнина		Множина	
ή	νήσος	αί	νήσοι
της	νήσου	των	νήσων
τη	νήσω	ταῖς	νήσοις
τήν	νήσον	τάς	νήσους
ὦ	νήσε !	ὦ	νήσοι!

Једнина				Множина	
ή	όδός	περίοδος	μέθοδος	αί	όδοι
της	όδοῦ			των	όδων
τη	όδῳ			ταῖς	όδοῖς
τήν	όδόν			τάς	όδους
ὦ	όδέ !			ὦ	όδοί!

- Шта уочавате? Шта се једино разликује код женског рода у односу на мушки?
- Како се понаша тон код сложеница у којима је основа лексема *όδός*?

➤ **Задатак**

✓ Прочитајте, анализирајте и преведите следеће реченице:

1. Οἱ ἀγαθοὶ υἱοὶ δῶρον ἀκριβόν εἰσιν.
2. Ὁ φθόνος μέγιστον κακόν ἐστιν.
3. Λόγος ἔργου σκιά.
4. Καλὸς καὶ γαθός.
5. Ἐν τῷ κόσμῳ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ ξύνεστιν.
6. Χαλεπὰ τὰ καλὰ.
7. Σάμος καὶ Χίος καὶ Ῥόδος νῆσοί εἰσιν.
8. Ἡ περίοδος μέρος τοῦ χρόνου ἐστιν.
9. Αἱ τῶν Ἀργείων νόστοι οἴκαδε³⁷ τάλαιναί³⁸ εἰσιν.
10. Ἡ Αἴγυπτός ἐστι δῶρον τοῦ Νείλου ποταμοῦ.

- Шта уочавате? Када испред именица не стоји члан? Дефинишите.
-
-

- Како се слаже придев с именицом?
 - Како преводимо средњи род придева множине без именице? Да ли придев може да се поименичи? Шта добија?
 - Шта уочавате? У ком броју је глагол када је субјекат у средњем роду множине?
 - Како се мењају сложенице глагола εἶμι - *бити*? Где стоји нагласак?
 - Како можемо превести τῶν Ἀργείων у реченици 7?
-

³⁷ На питање *Κυδα?* стоје окамењени облици за правац οἴκαδε (**кући**) , Ἀθήναζε (у Атину) ἄλλοσε (**на друго место, другде**).

³⁸ *τάλας, τάλαινα, τάλαν* = тежак, напоран, мучан.

Како се зове ова функција генитива? _____

- **Атрибутивни положај** подразумева ситуацију у којој именица која ближе описује другу именицу стоји између члана и именице која се ближе описује, као у реченици 7.

Контраховани облици “Ο” деклинације

Код именица и придева чија се основа контрахује (сажимају) с тематским вокалом из завршетка, на месту контракције стоји циркумфлекс и то у читавој промени. Поред тога, *ο* из основе и тематски вокал се сажимају у следећим комбинацијама: **ο+ο=οῦ, ο+ε=οῦ** или **ε +ο=οῦ** **ε+α+ᾶ, ο/ε+дуг вокал/дифтонг=дуг вокал/дифтонг.**

Једнина		Множина	
ὁ πλοῦς	τὸ ὄστοῦν	οἱ πλοῖ	τὰ ὄστᾶ
τοῦ πλοῦ	τοῦ ὄστοῦ	τῶν πλῶν	τῶν ὄστῶν
τῷ πλῶ	τῷ ὄστῳ	τοῖς πλοῖς	τοῖς ὄστοις
τὸν πλοῦν	τὸν ὄστοῦν	τοὺς πλοῦς	τὰ ὄστᾶ
ῶ πλοῦ	ῶ ὄστουν	ῶ πλοῖ	τὰ ὄστᾶ

Исто се понашају и придеви типа **χρυσοῦς, χρυσοῦν** = *златан, златно*.

➤ Задатак

✓ Прочитајте, анализирајте и преведите следеће реченице:

1. Οἱ τοῦ Πριάμου κόσμοι πολλοὶ καὶ χρυσοῖ.
2. Τὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ ζώων ὄστᾶ ἐν ἄντροις εἰσίν.
3. Οἱ τῶν Κυκλάδων πλοῖ μικροὶ καὶ καλοὶ εἰσιν.
4. Νοῦς τοῖς ἀνθρώποις θεῖον δῶρόν ἐστιν.

ГЛАГОЛСКИ СИСТЕМ

Грчки глаголски систем задржао је већину особина индоевропског глаголског система. Грчки глаголи имају **две конјугације** (-ω и -μι). Већина глагола припада -ω конјугацији, док је знатно мањи број оних који се мењају по -μι конјугацији. Ипак, најважнији глагол εἶμι припада -μι конјугацији и има тзв. неправилну промену.

У речнику се глаголи наводе у **1. л. једнине индикатива презентивно**³⁹, а иза њега следе остала времена у индикативу која се граде од различитих основа, на пример:

- **ω- конјугација:** γράφω (пишем)

<u>АКТИВ</u>				
презент	футур	аорист	перфект	плусквамперфект
γράφω	γράψω	ἔγραψα	γέγραφα	ἔγεγράφειν
<u>ПАСИВ</u>				
		ἐγράφη	γέγραμμαι	

- **μι-конјугација:** εἶμι⁴⁰ (бити) и δείκνυμι (показујем)

<u>АКТИВ</u>				
презент	футур	аорист	перфект	плусквамперфект
δείκνυμι	δείξω	ἔδειξα	δέδειχα	ἔδεδειχειν
<u>ПАСИВ</u>				
		ἐδείχθην	δέδειγμαι	

³⁹ Осим кад је гл. депонентан, онда је облик медијални.

⁴⁰ За потпуну промену в. стр. 154-5.

Од **презентске основе** граде се облици **презента** и **имерфекта**, док се од глаголске основе (која се углавном не подудара с презентском) уз помоћ форманата и завршетака или наставака граде друга времена и њихови облици.

Презентско формирање глагола може бити:

- коренско: λύ-ω, φύ-ω,
- настало уз презентску редупликацију: γί-γνομαι, τί-κτω или δί-δωμι...
- помоћу форманта -ν, као τέμνω, или његове инфиксалне варијанте на **αν**: λαμβάνω или νυ: δείκ-νυ-μι
- помоћу формата **јота**, где долази до гласовних промена, нпр. βαίνω од βαν-јω, или φυλάττω од φυлак-јω или ἀρπάζω од ἀρπαγ-јω...

Грчка времена и начини граде се помоћу одређених форманата и наставака и често уз тематске вокале који доводе до стварања карактеристичних завршетака.

Имамо две врсте наставака: примарне и секундарне.

Примарне наставке добијају презент, футур, конјунктив и перфект.

Секундарне наставке добијају имперфект, аорист и оптатив.

ПРИМАРНИ ЛИЧНИ НАСТАВЦИ				СЕКУНДАРНИ ЛИЧНИ НАСТАВЦИ			
актив		медио-пасив		актив		медио-пасив	
-μι/α	μεν	μαι	μεθα	-ν	-μεν	-μην	-μεθα
-σι	τε	σαι	σθε	-ς	-τε	-σο	-σθε
-τι	-ντι	ται	νται	-	-ν/σαν	-το	-ντο

Индикатив

Под индикативом се подразумева начин који приказује СТВАРНО вршење радње. Сва глаголaska времена имају индикатив.

Индикатив презента

Презент је трајно садашње време.

Гради се од презентске основе и примарних наставака, где је уз тематске вокале у ω конјугацији дошло до стапања и контракције неких тематских вокала услед губитка консонанта у наставку⁴¹, а у μ тзв. нетематској конјугацији директно се на презентску основу додају наставци.

Наставци за грађење презента актива и медио-пасива:

ТЕМАТСКА ω КОНЈУГАЦИЈА				АТЕМАТСКА μ КОНЈУГАЦИЈА			
актив		медио-пасив		актив		медио-пасив	
$-\omega$	$-\mathbf{o}-\mu\epsilon\nu$	$-\mathbf{o}-\mu\alpha\iota$ ⁴²	$-\acute{o}-\mu\epsilon\theta\alpha$	$-\mu\iota$	$-\mu\epsilon\nu$	$-\mu\alpha\iota$	$-\mu\epsilon\theta\alpha$
$-\epsilon\iota\varsigma$	$-\epsilon-\tau\epsilon$	$-\eta / (\epsilon\iota)$	$-\epsilon-\sigma\theta\epsilon$	$-\varsigma$	$-\tau\epsilon$	$-\sigma\alpha\iota$	$-\sigma\theta\epsilon$
$-\epsilon\iota$	$-\text{ουσι}(\nu)$ ⁴³	$-\epsilon-\tau\alpha\iota$	$-\mathbf{o}-\nu\tau\alpha\iota$	$-\sigma\iota\nu$	$-\mathbf{\alpha}-\sigma\iota\nu$	$-\tau\alpha\iota$	$-\nu\tau\alpha\iota$

ТЕМАТСКА ω КОНЈУГАЦИЈА			
актив		медио-пасив	
$\gamma\rho\acute{\alpha}\phi-\omega$	$\gamma\rho\acute{\alpha}\phi-\mathbf{o}\mu\epsilon\nu$	$\gamma\rho\acute{\alpha}\phi-\mathbf{o}\mu\alpha\iota$	$\gamma\rho\acute{\alpha}\phi-\acute{o}\mu\epsilon\theta\alpha$
$\gamma\rho\acute{\alpha}\phi-\epsilon\iota\varsigma$	$\gamma\rho\acute{\alpha}\phi-\epsilon\tau\epsilon$	$\gamma\rho\acute{\alpha}\phi-\eta(\epsilon\iota)$	$\gamma\rho\acute{\alpha}\phi-\epsilon\sigma\theta\epsilon$
$\gamma\rho\acute{\alpha}\phi-\epsilon\iota$	$\gamma\rho\acute{\alpha}\phi-\text{ουσι}(\nu)$ ⁴⁴	$\gamma\rho\acute{\alpha}\phi-\epsilon\tau\alpha\iota$	$\gamma\rho\acute{\alpha}\phi-\text{ον}\tau\alpha\iota$

⁴¹ Нпр. 2. л. мед-пас. има завршетак настао од $\epsilon-\sigma\alpha\iota > \epsilon\theta\alpha\iota$ $\epsilon+\alpha\iota=\eta\iota > \eta$

⁴² Маркирани су они тематски вокали који се нису стопили с основом и наставком (нпр. вокали у другом лицу једнине и множине).

⁴³ Тзв. ν ефелкистикон.

ΑΤΕΜΑΤΣΚΑ μι ΚΟΝЈУГАЦИЈΑ			
актив		медио-пасив	
δείκνυ-μι	δείκνυ- μεν	δείκνυ-μαι	δεικνύ-μεθα
δείκνυ- ς	δεύκνυ -τε	δείκνυ-σαι	δείκνυ-σθε
δείκνυ- σιν	δεικνύ-ασιν	δείκνυ-ται	δείκνυ-νται

- ✓ Преведите глаголе и промене наведене у табелама.

Глаголи који имају само медијалне облике, али активно значење јесу тзв. **депонентни глаголи**. Такви су на пример:

ἔρχομαι (долазим, идем), γίγνομαι (постајем, настајем, бивам), αἰσθάνομαι (осећам), σκέπτομαι (размишљам), κεῖμαι (лежим), κάθημαι (седим), δύναμαι (могу).

➤ Задатак

- ✓ Утврдите презентску основу од следећих глагола:

γιννῶσκω (познајем, знам), πιστεύω (верујем), νομίζω (мислим, сматрам), λαγχάνω (добијам жребом), κλέπτω (крадем), ἄρχω (владам), λέγω (говорим) , πράττω (чиним, радим)
 μείγνυμι (мешам), σβέννυμι (гасим, бришем), ὀμνυμι (кунем се), φημί⁴⁵ (кажем)

- ✓ Промените наведене глаголе у индикативу активног презента.

1. Βιβλίον καὶ κάλαμον ἔχετε; Ἐχομεν. Οὐκ ἔχομεν!
2. Τί πράττετε, ὦ φίλοι; Γυμναζόμεθα.

⁴⁴ Тзв. ν ефелкистикон. Оно стоји ако следећа реч почиње вокалом или дифтонгом, односно уз интерпункцију.

⁴⁵ У множини има апофонију η > α.

3. Διδάσκω καὶ γηράσκω ἀεὶ διδασκόμενος.⁴⁶
4. Θαυμάζομεν τὰ τῶν παλαιῶν ἔργα.
5. Οἱ ἀγαθοὶ διδάσκαλοι λόγων πολλῶν μὲν ἀπέχουσιν, ἐπαίνους δὲ διδόασιν.
6. Στέργεις τὸν ἐταῖρόν ὡς σεαυτοῦ ἀδελφόν;
7. Τὸ βιβλίον τοῦ Ἡροδότου πολλάκις ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν ἀναγιγνώσκεται.
8. Τοῖς θεοῖς ἱερὰ καλὰ κτίζονται.
9. Ἔρχη; Ἔρχομαι οἶκονδε! ⁴⁷

Напомена: презент се може преводити и прошлим временом, обично у историјским текстовима (историјски презент или наративни презент) када аутор живо приповеда, као да се приповедани догађај одиграва пред нашим очима.

➤ **Задатак**

- ✓ Прочитајте, анализирајте и преведите текст:

Ο ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΩΝ ΒΙΟΣ

Ἀττικὴ ἐνδόξους γεωργοὺς τίκτει. Πολλαὶ ὁδοὶ Ἀθήνηθεν⁴⁸ πρὸς ἀγροὺς ἄγουσιν. Ἑρμαῖοι λόφοι ἐν ὁδοῖς εἰσίν. Οἱ ἀγροὶ ὑπὸ γεωργῶν θεραπεύονται. Ὁ τῶν γεωργῶν βίος χαλεπός ἐστιν. Πολλὰ τὰ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἔργα · τὰ ζῶα τρέφειν, τὰ φυτὰ φυτεύειν, τὸν οἶκον κτίζειν καὶ

⁴⁶ Партицип медијалног презента.

⁴⁷ Или оἶκαδε.

⁴⁸ Из Атине. На исти начин суфиксални елемент -θεν показује исходиште радње, ἄλλοθεν (са другог места), οἶκοθεν (од куће, из куће), θεόθεν (од бога)....

τηρεῖν.⁴⁹ Θαυμάζομεν τοὺς τῶν γεωργῶν πόνους. Πόνος γεωργοῖς κέρδος φέρει, πολλοὺς καὶ καλοὺς καρπούς· σῦκον, οἶνον, ἔλαιον καὶ ὀλίγον σίτον. Θεοῖς ἐν μέρος τοῦ καρποῦ θύεται. Οἱ ἱερεῖς τὰ σημεῖα τῶν θεῶν τοῖς πιστοῖς δεικνύασιν. Οἱ θεοὶ τοὺς μὲν ἀγαθοὺς καὶ πιστοὺς γεωργοὺς στέργουσι καὶ πλοῦτον αὐτοῖς φέρουσιν, τοῖς δὲ κακοῖς καὶ ἀπίστοις νόσους τε καὶ πενίαν.

⁴⁹ Инфинитив презента активног. В. табеларни приказ *Инфинитиви*.

„Α“ ΔΕΚΛΙΝΑЦИЈА

По “Α” *δεκлинацији* мењају се именице и придеви вићином женског, а мање мушког рода чија се основа завршава на **α**. “Α” *δεκлинацију* делимо према дужини гласа α у основи.

1. У атичком дијалекту свако дуго $\bar{\alpha}$ прелази у η ($\bar{\alpha} > \eta$) осим испред ι, ρ, ε.

Α) Постоје именице женског рода које се у номинативу завршавају на **-η**, у ген. на **-ης**, и именице мушког рода које се у номинативу завршавају на **-ης**, а у ген. на **-ου**, на пример:

ή ζωή, -ης (живот), ό τελώνης, -ου (цариник)

Једнина				Μножина			
ή	ζωή	ό	τελώνης	αί	ζωαί	οί	τελώναι
τῆς	ζωῆς	τοῦ	τελώνου	τῶν	ζωῶν	τῶν	τελωνῶν
τῇ	ζωῇ	τῷ	τελώνη	ταῖς	ζωαῖς	τοῖς	τελώναις
τήν	ζωήν	τόν	τελώνην	τάς	ζωάς	τούς	τελώνας
ᾧ	ζωή!	ᾧ	τελώνη!	ᾧ	ζωαί!	ᾧ	τελώναι!

Једнина				Μножина			
ή	νίκη	ό	πολίτης	αί	νῖκαι	οί	πολίται
τῆς	νίκης	τοῦ	πολίτου	τῶν	νικῶν	τῶν	πολιτῶν
τῇ	νίκη	τῷ	πολίτη	ταῖς	νίκαις	τοῖς	πολίταις
τήν	νίκην	τόν	πολίτην	τάς	νίκας	τούς	πολίτας
ᾧ	νίκη!	ᾧ	πολίτα!!!	ᾧ	νῖκαι!	ᾧ	πολίται!

✓ Попут именице Πέρσης промените именицу Σκύθης.

м.	Једнина		Μножина	
ὁ	Πέρσης	Σκύθης	οἱ	Πέρσαι
τοῦ	Πέρσου		τῶν	Περσῶν
τῷ	Πέρσῃ		τοῖς	Πέρσαις
τὸν	Πέρσην		τούς	Πέρσας
ὦ	Πέρσα !		ὦ	Πέρσαι !

В) Ако испред дутог α стоје ι, ρ , ε, у читавој промени остаје α и такве именице се зову именице са **α purum**.

ж.	Једнина - ε, ρ, ι			Μножина			
ἡ	θεά	ἡμέρα	ἱστορία	αἱ	θεαί	ἡμέραι	ἱστορίαι
τῆς	θεᾶς	ἡμέρας	ἱστορίας	τῶν	θεῶν	ἡμερῶν	ἱστοριῶν
τῇ	θεᾷ	ἡμέρᾳ	ἱστορίᾳ	ταῖς	θεαῖς	ἡμέραις	ἱστορίαις
τὴν	θεάν	ἡμέραν	ἱστορίαν	τάς	θεάς	ἡμέρας	ἱστορίας
ὦ	θεά !	ἡμέρα !	ἱστορία	ὦ	θεαί !	ἡμέραι !	ἱστορίαι

➤ **Задатак**

✓ Промените следеће именице:

м.	Једнина	Множина
	-α purum	
ὁ	ταμί ^ι ας <i>благајник, ризничар</i>	οἱ
τοῦ		τῶν
τῷ		τοῖς
τὸν		τοὺς
ὦ		ὦ

ж	Једнина	Множина
ἡ	ῥα ^α σκιά ^ι ιδέα	αἱ
τῆς		τῶν
τῇ		ταῖς
τὴν		τὰς
ὦ		ὦ

м	Једнина	Множина
ὁ	νεαν ^ι ας <i>младић</i>	οἱ
τοῦ		τῶν
τῷ		τοῖς
τὸν		τοὺς
ὦ		ὦ

2) Мању групу именица “А” *деκλιναције* чине именице чија се основа завршава **кратким ᾱ**. Та карактеристика се запажа према нагласку у речи, где се, на пример, у номинативу једнине наглашава антепенултима, или пак пенултима носи циркумфлекс ако је у њој дуг вокал или дифтонг. Још једна важна карактеристика ових именица јесте да се *α* из номинатива не задржава у читавој промени, већ у

генитиву и дативу прелази у дуго *ε*. Такве именице називају се именице са **α-impurum** и оне се наводе на следећи начин:

ἡ θάλλα**τα**, **-ης** (море), ἡ Μοῦ**σα**, **-ης** (Муза)...

На пример:

ж.	Једнина	-α <i>impurum</i>	Μножина
ἡ	θάλατ τα	Μοῦ σα	αἱ θάλατ ται Μοῦ σαι
τῆς	θαλάτ της	Μοῦ σης	τῶν θαλάτ των Μουσῶ ν
τῇ	θαλάτ τη	Μοῦ σῃ	ταῖς θαλάτ ταις Μού σαις
τὴν	θάλατ ταν	Μοῦ σαν	τὰς θάλατ τας Μού σας
ὧ	θάλατ τα !	Μοῦ σα !	ὧ θάλατ ται ! Μοῦ σαι !

✓ Προмените:

ж.	Једнина	-α <i>impurum</i>	Μножина
ἡ	ρίζ α		αἱ
τῆς		δόξ ης	τῶν
τῇ			ταῖς
τὴν			τὰς
ὧ			ὧ

У случају да ипак испред *α* стоји *ι, ρ, ε*, алфа се задржава у читавој промени (*α purum*) као код именица μάχαι**ρα** (мач) , σφαῖ**ρα** (лопта), ἀλήθ**εια** (истина) и сл.

✓ Προмените наведене именице:

ж.	Једнина -α <i>primit</i>	Μножина
ή		αί
τῆς		τῶν
τῇ		ταῖς
τῇν		τάς
ῶ		ῶ

Напомена: Нагласак у генитиву множине у “А” *деκλιναцији* налази се на ултимии -ῶν, а номинатив и вокатив једнине и множине увек су једнаки!

✓ **Задатак**

✓ Преведите следеће реченице:

1. Ἡ εἰρήνη τὰς τέχνας τρέφει.
2. Τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ τέχνῃ τὰς ψυχὰς πλουτίζομεν.
3. Ἡ νίκη στρατιώταις τιμὴν καὶ δόξαν φέρει.
4. Εἰρήνη αἰτία προόδου, ἔχθρα καὶ φθόνος πολέμου.
5. Ἡ ἐργασία καὶ ἡ φιλεργία τὴν χώραν πλουτίζουν.
6. Ἐν τῇ δεμοκρατίᾳ οἱ νόμοι ἄρχουσιν.
7. Ὁμοноία καὶ ἀνδρεία νίκας κομίζετε.
8. Ἀθηναῖοι τοὺς τῶν ποιητῶν λόγους θαυμάζουσιν ὡς τὰ τῶν στρατηγῶν ἔργα.
9. Ἡ μὲν βία καὶ κακία τὴν βίαν τίκτουσιν, ἡ δὲ ἀγάπη τὴν ἀγάπην.
10. Οἱ πολῖται τοὺς θεοὺς καὶ τὰς θεὰς ἐγκωμιάζουσιν.

11. Οἱ Σκῦθαι ἔνδοξοι τοξόται εἰσίν.
12. Μοῦσαι τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν θεαί εἰσιν.
13. Τερπόμεθα τῷ ἡλίῳ καὶ τῇ θαλλάτῃ.
14. Τὴν τῶν μελιττῶν φιλεργίαν θαυμάζομεν.
15. Ὁ ἐν Θερμοπύλαις προδότης Ἐφιάλτης ὀνομάζεται.
16. Αἱ τῶν Ἀτρειδῶν συζύγοι Ἑλένη καὶ Κλυτεμνήστρα λέγονται.
17. Ἡ ῥώμη τῆς στρατιᾶς πηγὴ τῆς ἐλευθερίας ἐστίν.
18. Ἡ τῶν πολιτῶν φιλεργία ὠφέλειαν τῇ χώρᾳ παρέχει.
19. Ὡ πολῖται, τὴν τῶν προδοτῶν ἐταιρείαν φεύγετε⁵⁰!

Напомена: Презент се у многим реченицама може превести и прошлим временом јер је у питању наративни или историјски презент. Нађите те реченице.

⁵⁰ 2. л. мн.императива презента подудара се са 2. л. индикатива презента.

Подсетник

<u>О декл.</u>	<u>А декл.</u>	<u>О декл.</u>
мушки (женски)	женски (мушки)	средњи
-ος -οι	-η/-α (-ης/-ας) ⁵¹ -αι	-ον -α
-ον - ων	-ης/-ας (-ον) - ων	-ον - ων
-ω -οις	-η/-α -αις	-ω -οις
-ον -ους	-η ν /-α ν - ας	-ον -α
-ε -οι	-η/-α -αι	-ον -α

1. Шта је заједничко свим променама?
2. Шта има сваки датив једнине? Која је његова карактеристика у множини?
3. Упоредите чланове и завршетке!
4. Која је карактеристика акузатива једнине? А множине? Шта је карактеристично за средњи род?

⁵¹ Именице мушког рода "А" деклинације.

Придеви „ο“ и „α“ δεκлинације са три и два завршетка

- **καλός, -ή, -όν = καλός 3 = леп, -а, -о**

Једнина			Μножина		
m.	f.	n.	m.	f.	n.
καλός	καλή	καλόν	καλοί	καλαί	καλά
καλοῦ	καλῆς	καλοῦ	καλῶν	καλῶν	καλῶν
καλῶ	καλῇ	καλῶ	καλοῖς	καλαῖς	καλοῖς
καλόν	καλήν	καλόν	καλοῦς	καλάς	καλά
καλέ	καλή	καλόν	καλοί	καλαί	καλά

- **δίκαιος, -(ι,ρ,ε)α, -ον = δίκαιος 3 = праведан, -дна, -дно,**

δίκαιος	δικαία	δίκαιον	δίκαιοι	δίκαιαι	δίκαια
δικαίου	δικαίας	δικαίου	δικαίων	δικαίων	δικαίων
δικαίω	δικαίᾱ	δικαίω	δικαίοις	δικαίαις	δικαίοις
δίκαιον	δικαίαν	δίκαιον	δικαίους	δικαίας	δίκαια
δίκαιε	δικαία	δίκαιον	δίκαιοι	δίκαιαι	δίκαια

Придеви са 2 завршетка. То су обично сложени придеви, као ἄδικος (α+ δίκαιος) = неправедан, -дна, -дно, и мањи број простих, попут φρόνιμος 2 = разборит, -а, -о, βάρβαρος 2 = варварски, -а, -о. Код таквих придева мушки и женски род се подударају.

- **ἄδικος, -ον = ἄδικος 2 = неправедан, -дна, -дно,**

Једнина		Μножина	
m/f.	n.	m/f.	n.
ἄδικος	ἄδικον	ἄδικοι	ἄδικα
ἀδίκου	ἀδίκου	ἀδίκων	ἀδίκων
ἀδίκω	ἀδίκω	ἀδίκοις	ἀδίκοις
ἄδικον	ἄδικον	ἀδίκους	ἄδικα
ἄδικε	ἄδικον	ἄδικοι	ἄδικα

➤ **Задатак**

- ✓ Напишите на грчком следеће синтагме: частан човек, лепа кућа, користан дар, неправедан судија, безазлена богиња.

Речи:

τίμιος 3

ἄνθρωπος, ου ό

καλός 3

οἰκία, ας ή

ὀφέλιμος 3

δῶρον, ου τό

ἄδικος 2

δικαστής, ου ό

ἄκακος 2

θεά, ᾱς ή

Контраховани облици „А“ деκлинације

На исти начин као и код “Ο” деκлинације вокал из основе се спаја са завршним вокалом по правилима $\alpha/\epsilon+\alpha > \tilde{\alpha}$ / $\tilde{\eta}$ те имамо следеће именице (допишите промену):

ж.	Једнина			Μножина	
	мина	земља	Атина, богиња		
ή	μνᾱ<μνάα	γῆ<γέα	Ἀθηνᾱ<Ἀθηναᾱα	αἶ	μναῖ
τῆς	μνᾱς	γῆς		τῶν	μνῶν
τῇ	μνᾱ			ταῖς	μναῖς
τὴν	μνᾱν			τὰς	μνᾱς
ῶ	μνᾱ			ῶ	μναῖ!

м.	Једнина		Μножина
	Бореј, северни ветар	Херме, бог и статуа, херма	
ό	βορρᾱς <βορρᾱέας	Ἑρμῆς<Ἑρμέας	οἱ
τοῦ			τῶν
τῷ			τοῖς
τὸν			τοὺς
ῶ			ῶ

и придеве: χρυσῆ < χρυσέα, ἀργυρῆ < ἀργυρέα...

χρυσοῦς, χρυση, χρυσοῦν (златан, а, о), ἀργυροῦς, ἀργυρᾱ, ἀργυροῦν (сребрни, а, о)

➤ **Задатак**

✓ Αναλίζαјте и преведите:

1. Ἀθηνᾶ ἡ τῆς σοφίας θεά ἐστίν.
2. Λέγεται λύραν εὔρημα Ἑρμοῦ εἶναι.
3. Ἐν γῇ πολλάκις χρυσοῦς, ἀργυροῦς καὶ χαλκοῦς κόσμους εὐρίσκομεν.
4. Οὗτος ὁ ἀγρὸς πεντήκοντα μνῶν ἐστίν.
5. Ὀδυσσεύς κακὸν πλοῦν διὰ τοῦ βορρᾶ ἔχει.

ΚΟΝΤΡΑΧΟΒΑΝΙ ΓΛΑΓΟΛΙ

Κод глагоа ω конјугације који испред ω имају вокале α, ε, или ο контрахују (сажимају) вокал из основе са завршетком за презент и имперфект. То су обично деноминални или деадјективски глаголи, тј. они настали од именица/придева и по свом настанку су млађег датума.

Репрезентативни примери и правила контракције вокала:

- тип гл. -άω, нпр. σιγάω, -ῶ (ἡγυατι,) од σιγή (тишина)

α+ο, ου, ω, οι ⁵² > ω/ω	α+ε, ει, η > α/α
------------------------------------	------------------

активни презент		медио-пасивни презент	
σιγάω > σιγῶ	σιγάομεν > σιγῶμεν	σιγάομαι > σιγῶμαι	σιγάόμεθα > σιγῶμεθα
σιγάεις > σιγᾷς	σιγάετε > σιγᾶτε	σιγάη > σιγᾷ	σιγάεσθε > σιγᾶσθε
σιγάει > σιγᾷ	σιγάουσιν > σιγῶσιν	σιγάεται > σιγᾶται	σιγάονται > σιγῶνται

➤ Задатак

- ✓ Αναλίζирајте и преведите:

1. Σιωπῶ καὶ ἀκούω καὶ ἔπειτα ἀγορεύω.
2. Δαναῖοι τοὺς Τρῶας διὰ δουρίου ἵππου νικῶσιν.
3. Ἐν τῇ τῶν Ἀθηναίων ἐκκλησίᾳ οἱ πολῖται τιμῇ τιμῶνται.
4. Πρῶτον ἐρευνᾶτε καὶ ἔπειτα πράττετε.

⁵² код оптатива.

- тип гл. –έω, нпр. νοσέω, -ῶ (разбољевати, обоleti) од νόσος (болест)

ε + ο > ου

ε + ε > ει

ε + вокал/дифтонг = вокал/дифтонг

активни презент		медио-пасивни презент	
νοσέω	νοσέομεν	νοσέομαι	νοσεόμεθα
>νοσῶ	>νοσοῦμεν	>νοσοῦμαι	>νοσοῦμεθα
νοσέεις	νοσέετε	νοσέη	νοσέεσθε
>νοσεῖς	>νοσεῖτε	>νοση	>νοσεῖσθε
νοσέει	νοσέουσιν	νοσέεται	νοσέονται
>νοσεῖ	>νοσοῦσιν	>νοσεῖται	>νοσοῦνται

➤ **Задатак**

- ✓ **Анализирајте и преведите:**

1. Μία χελιδὼν τὸ ἔαρ οὐ ποιεῖ.
2. Ὅμιλοῦμεν τοῖς σοφοῖς καγαθοῖς, μισοῦμεν τοὺς κόλακας, φιλοῦμεν τοὺς ἀγαθοὺς, ἀνθρώποις δὲ οὐ φθονοῦμεν.
3. Οἱ ἀθληταὶ στεφάνῳ ἐλαίας ἢ δάφνης στεφανοῦνται.
4. Εἰρήνην μὲν δοκεῖ μέγα ἀγαθὸν τοῖς ἀνθρώποις εἶναι, πόλεμον δὲ μέγα κακόν.
5. Ὁ νόμος τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ ἐπιμελεῖται.
6. Ἡ τέχνη τὴν φύσιν μιμεῖται.

- тип гл. -όω, нпр. στεφανόω -ῶ (овенчавати) од στέφανος (венац)

ο+ο, ε, ου> ου		ο+οι, ει, η> οι		ο+ω/η> ω	
активни презент		медιο-пасивни презент			
στεφανόω	στεφανόομεν	στεφανόομαι	στεφανόομεθα		
>στεφανῶ	>στεφανοῦμεν	>στεφανοῦμαι	>στεφανοῦμεθα		
στεφανόεις	στεφανόετε	στεφανόη	στεφανόεσθε		
>στεφανοῖς	>στεφανοῦτε	>στεφανοῖ	>στεφανοῦσθε		
στεφανόει	στεφανόουσιν	στεφανόεται	στεφανόονται		
>στεφανοῖ	>στεφανοῦσιν	>στεφανοῦται	>στεφανοῦνται		

➤ **Задатак**

✓ Анализирајте и преведите:

1. Ὁ χρυσοῦς⁵³ τὰς ψυχὰς πολλῶν βροτῶν ὑποδουλοῖ.
2. Εἰρήνη καὶ ὁμόνοια τὴν πρόοδον βεβαιοῦσιν.
3. Οἱ δοῦλοι ὑπὸ τῶν δεσποτῶν μαστιγοῦνται.
4. Ὁ μὲν λόγος ὁμοιοῦται τῷ ἀργυρῷ, ἡ δὲ σιγὴ τῷ χρυσῷ.

На месту контракције, тј. сажимања стоји циркумфлекс, осим када је место контракције трећи слог од краја.

⁵³ Новац, златни статер.

ΠΡΕΔΛΟΖΙ И ГЛАГОЛСКИ ΠΡΕΦΙКСΙ

Речнички облик (уобичајено)	пред вокалом/спиритус аспером	падеж који захтева	значење
ἀμφί	ἀμφ'	+ acc.	око, о
ἀνά	ἀν'	+ acc.	на, по, уз
ἀντί	ἀντ'/ἀνθ'	+ gen	уместо, назад
ἀπό	ἀπ'/ἀφ'	+ gen	од, из
διά	δι'	+ gen, acc.	кроз, преко, због, захваљујући
εἰς		+ acc.	у
ἐκ	ἐξ	+ gen	из, од, са
ἐν	(ἐγ-, ἐμ-) као префикс	+ dat	у, на, код, међу
ἐπί	ἐπ'/ἐφ'	+ gen, dat, acc	код, на, у
κατά	κατ'/καθ'	+ gen, acc	по, под, против
μετά	μετ'/μεθ'	+ gen, acc	са, после, иза
παρά	παρ'	+ gen, dat, acc	од, поред, код, уз, покрај, дуж
περί		+ gen, acc	око, около
πρό		+ gen	пред, испред, за
πρός		+ gen, dat, acc	спрам, ка
σύν	συγ-, συμ-, συλ (као префикс)	+ dat	са
ὑπέρ		+ gen, acc	изнад, горе, преко
ὑπό	ὑπ'/ὑφ'	+ gen, dat, acc	испод, под

ИМПЕРФЕКТ

Имперфект је трајно прошло време које се на српски преводи имперфектом или несвршеним обликом перфекта. Међу осталим временима, имперфект је на трећем месту по учесталости у грчким текстовима. Чешћи су презент и аорист, а иза имперфекта налазе се футур и перфект, док су плусквамперфект и футур егзактни веома ретки (испод 1%).⁵⁴ Поред несвршене трајне радње, имперфект реферише о радњи која се понављала у прошлости или коју неко започиње.

Као време које изражава трајност, гради се од презентске основе, секундарних наставака и увећања на почетку које се зове **аугмент**. Аугмент може бити *силабички* и *темпорални*.

Силабички аугмент подразумева додавање једног слога више помоћу **вокала ε-**, ређе **η-** на почетку глагола који почиње консонантом, нпр.:

λύω - **ἐ**λυον (разрешавам – разрешавао, -ла, -ло сам – разрешавах)

γράφω - **ἐ**γράφον (пишем – писао, -ла, -ло сам – писах)

πέμπω - **ἐ**πέμπον (шаљем – слао, -ла, -ло сам – слах) и сл.

Ако глагол почиње словом- **ο** - у имперфекту се пре аугмента оно удвостручује:

ρίπτω - **ἐ**ρρίπτον (бацам)

ρέω - **ἐ**ρρεον (течем)

⁵⁴ Wilfrid Major, Byron Stayskal, Deborah Davies, *From Zero to Greek: An Introduction to the Language for Everyone*, A pre-Institute Workshop at American Classical League, 61st Annual Institute, Durham, 27 June 2008, 24 (pdf).

Неки глаголи уместо аугмента на ϵ - добијају аугмент на η , нпр.:

μέλλω- η μελλον (намеравам)

βούλομαι - η βουλόμεν (желим)

δύναμαι - η δυνάμην (могу)

Код глагола који почињу вокалом или дифтонгом темпорални аугмент настаје дужењем почетног вокала/дифтонга на следећи начин:

$\alpha, \epsilon, \eta > \eta$

- ἄγω > ἥγον (водим)
- ἔρχομαι > ἥρχομην (долазим)
- ἤκω > ἤκον (стижем)

$\alpha\iota, \epsilon\iota > \eta$

- αἶρω > ἥρον (дижем, подижем)
- εἰκάζω > ἥκαζον (погађам, слутим)

$\alpha\upsilon, \epsilon\upsilon > \eta\upsilon$

- αὐξάνω > ἡύξανον (увећавам)
- εὖχομαι > ἡύχομην (прижељкујем)

$\omicron, \omega > \omega$

- ὀνομάζω > ὠνόμαζον (зовем)
- ὠρύομαι > ὠρυόμην (орим се, урлам)

$\omicron\iota > \omega$

- οἰκίζω > ὤκιζον (градим, оснивам)

$\begin{array}{l} \grave{\iota}/\bar{\iota} > \bar{\iota} \\ \grave{\upsilon}/\bar{\upsilon} > \bar{\upsilon} \\ \omicron\upsilon = \omicron\upsilon \end{array} \left. \vphantom{\begin{array}{l} \grave{\iota}/\bar{\iota} > \bar{\iota} \\ \grave{\upsilon}/\bar{\upsilon} > \bar{\upsilon} \\ \omicron\upsilon = \omicron\upsilon \end{array}} \right\} \text{ без визуелних промена}$

Код глагола који су некад почињали спирантима **σ-** и **ϕ-** аугмент се при губитку спиранта контраховао с вокалом из основе у **ει-**:

ἔχω **εἶ**χον <ἐσεχον (имам)

ἐάω **εἴ**ων, <ἐϕαον (привикавам)

ἐθίζω **εἴ**θιζον (имам обичај)

ἔλκω **εἴ**λκον (вучем)

ἔπομαι **εἰ**πόμην <ἐσεπομην (следим)

ἐργάζομαι **εἰ**ργαζόμην / <ἐφεργαζομην, али и ἡργαζόμην (радим)

ἐστιάω **εἰ**στίων (гостим) и сл.

Код сложених глагола аугмент се умеће између предложног префикса и основног глагола. Тада долази до гласовних промена:

ἀνα-γράφω (пописујем, бележим) > ἀν-έ-γραφον

ἀντι-γράφω (преписујем од) ἀντ-έ-γραφον

διαγράφω (бришем, прецртавам) > δι-έ-γραφον

ἐγγράφω (уписујем) > ἐν-έ-γραφον

εἰσγράφω (уписујем, пишем у нешто) > εἰσ-έ-γραφον

ἐκγράφω (исписујем / отписујем) > ἐξ-έ-γραφον

ἐπίγράφω (бележим, клешем у мермер) > ἐπ-έ-γραφον

καταγράφω (пописујем) > κατ-έ-γραφον

μεταγράφω (преписујем) > μετ-έ-γραφον

περίγράφω (описујем) > περι-έ-γραφον

προγράφω (прописујем) > προ-έ-γραφον

Само код ова два предлога не долази до губитка вокала пред аугментом!

συγγράφω (састављам) > συν-έ-γραφον

ὑπογράφω (потписујем) > ὑπ-έ-γραφον

- Шта примећујете? Какве су гласовне промене? Шта се догађа с вокалима, а шта с консонантима предлога?

ТЕΜΑΤΣΚΑ ω ΚΟΝЈУТАЦΙЈΑ

актив	μεδιο-пасив		
ἔγραφον	ἔγραφομεν	ἔγραφόμεην	ἔγραφόμεθα
ἔγραφες	ἔγράφετε	ἔγράφου	ἔγράφεσθε
ἔγραφε(ν)	ἔγραφον	ἔγράφετο	ἔγράφοντο

ΑΤΕΜΑΤΣΚΑ μι ΚΟΝЈУТАЦΙЈΑ

актив	μεδιο-пасив		
ἐδείκνυν	ἐδείκνυμεν	ἐδεικνύμην	ἐδεικνύμεθα
ἐδείκνυς	ἐδείκνυτε	ἐδείκνυσο	ἐδείκνυσθε
ἐδείκνυ	ἐδείκνυσαν	ἐδείκνυτο	ἐδείκνυντο

Нагласак стоји што даље од краја по правилима дужине ултиме!

Имперфект *контрахованих глагола* по правилима контракције гласи:

-άω	актив	μεδιο-пасив	
ἔσιγαον	ἔσιγάομεν	ἔσιγαόμην	ἔσιγαόμεθα
ἔσίγων	ἔσιγῶμεν	/ἔσιγῶμην	/ἔσιγῶμεθα
ἔσίγαες	ἔσιγάετε	ἔσιγάου	ἔσιγάεσθε
ἔσίγας	ἔσιγᾶτε	/ἔσιγῶ	/ἔσιγᾶσθε
ἔσίγαε	ἔσίγαον	ἔσιγάετο	ἔσιγάοντο
ἔσίγα	ἔσίγων	/ἔσιγᾶτο	/ἔσιγῶντο
-έω			
ἐνόσειον	ἐνοσέομεν	ἐνοσέομεν	ἐνοσεόμεθα
ἐνόσουν	ἐνοσοῦμεν	/ἐνοσοῦμην	/ἐνοσοῦμεθα
ἐνόσειες	ἐνοσέετε	ἐνοσέου /ἐνοσοῦ	ἐνοσέεσθε
ἐνόσεις	ἐνοσεῖτε		/ἐνοσεῖσθε
ἐνόσειε (ν)	ἐνόσειον	ἐνοσέετο	ἐνοσέοντο
ἐνόσει	ἐνόσουν	/ἐνοσεῖτο	/ἐνοσοῦντο
-όω			
ἐστεφάνουν	ἐστεφανοῦμεν	ἐστεφανούμην	ἐστεφανούμεθα
ἐστεφάνους	ἐστεφανοῦτε	ἐστεφανοῦ	ἐστεφανοῦσθε
ἐστεφάνου	ἐστεφάνουν	ἐστεφανοῦτο	ἐστεφανοῦντο

Имперфект глагола „бити“ гласи:

εἰμί	једнина	множина
1.	ἦν	ἦμεν
2.	ἦσθα	ἦτε (ἦστε)
3.	ἦν	ἦσαν

➤ **Задатак**

✓ **Анализирајте и преведите**

1. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.
2. Ἡ γέφυρα λίθων ἐκτίζετο.
3. Σόλων ἦν τῶν ἐπτὰ σοφῶν.
4. Ἡ ἱερὰ ὁδὸς ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς τοὺς Ἐλευσινίους ἔφερεν.
5. Οἱ τῶν Ἰόνων ἰατροὶ τὴν ἐπιληψίαν ἱερὰν νόσον ὠνόμαζον.
6. Οἱ ἄξιοι μαθηταὶ μετὰ τοῦ διδασκάλου τοὺς τοῦ Αἰσώπου μύθους ἀνεγίνωσκον.
7. Ἡ Ἀθηνᾶ τῶν τεχνῶν θεὰ ἐλέγετο.
8. Οἱ στρατιῶται εἰς τὸ πεδῖον κατέβαινον.
9. Τὰ τῶν Λακεδαιμονίων τέκνα ἐν καρτερίᾳ ἐπαιδεύοντο.
10. Ἀθηναῖοι τοὺς Θηβαίους ἀμαθίαν ὠνειδίζον.
11. Ἐν ἀρχῇ οἱ ἄνθρωποι σποράδην τὸν βίον διῆγον.
12. Οἱ Ῥωμαῖοι τῆς οἰκουμένης ἤρχον.
13. Ἀθῆναι πρυτανεῖον τῆς σοφίας ὠνομάζοντο.
14. Τὰ τῶν ἀνθρώπων κλυτὰ ἔργα οἱ ποιηταὶ ᾄδον τε καὶ συνέγραφον.
15. Ὀμήρῳ τε καὶ Ἡσιόδῳ οἱ βασιλεῖς δωροφάγοι καὶ δημοβόροι ἐλέγοντο.

ЗАМЕНИЦЕ

Грчки има велики број заменица. Обично их делимо на:

1. ЛИЧНЕ ЗАМЕНИЦЕ,
2. ЗАМЕНИЦУ **αὐτός, αὐτή, αὐτό** и ЗАМЕНИЦУ **ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο**,
3. ПРИСВОЈНЕ ЗАМЕНИЦЕ,
4. ПОВРАТНЕ ЗАМЕНИЦЕ,
5. ПОКАЗНЕ И СЛОЖЕНЕ ПОКАЗНЕ ЗАМЕНИЦЕ,
6. ОДНОСНУ (ИНДИВИДУАЛНУ) ЗАМЕНИЦУ,
7. УПИТНЕ ЗАМЕНИЦЕ,
8. НЕОДРЕЂЕНА ЗАМЕНИЦЕ ,
9. РЕЦИПРОЧНУ ЗАМЕНИЦУ,
10. НЕОДРЕЂЕНА ОДНОСНА ЗАМЕНИЦА
11. КОРАЛАТИВНЕ ЗАМЕНИЦЕ.

1. Личне заменице

	1. л. једине	1. л. множине
Н.	ἐγώ ја	ἡμεῖς ми
Г.	ἐμοῦ, μου мене, ме	ἡμῶν нас
Д.	ἐμοί, μοι мени, ми	ἡμῖν нам(а)
Ак.	ἐμέ, με мене, ме	ἡμᾶς нас

	2. л. једине	2. л. множине
Н.	σύ ти	ὕμεῖς ви
Г.	σοῦ, σου тебе, те	ὕμῶν вас
Д.	σοί, σοι теби, ти	ὕμῖν вам(а)
Ак.	σέ, σε тебе, те	ὕμᾶς вас

2. Заменица αὐτός, αὐτή, αὐτό и заменица ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο

ЗАМЕНИЦА αὐτός, αὐτή, αὐτό = **сам, -а, -о** и ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο = **други, -а, -о**, која је заменички придев, мењају се као придеви „О“ и „А“ деκлинације (σοφός, ἡ, όν), само што средњи род нема на крају слово ν: αὐτό/ ἄλλο !

Заменица αὐτός, αὐτή, αὐτό се у **косим падежима** користи и као заменица за 3. лице – он, она, оно. Њен генитив такође има значење присвојне заменице за 3. лице, односно *његов, њен, његово / њихов*.

	Једнина	Множина
Н.	αὐτός, αὐτή, αὐτό	αὐτοί, αὐταί, αὐτά
Г.	αὐτοῦ, αὐτῆς, αὐτοῦ	αὐτῶν (за сва 3 рода)
Д.	αὐτῷ, αὐτῇ, αὐτῷ	αὐτοῖς, αὐταῖς, αὐτοῖς
Ак.	αὐτόν, αὐτήν, αὐτό	αὐτούς, αὐτάς, αὐτά

Такође, поред ова два значења, ако се нађе у атрибутом положају, има значење **исти, -а, -о**.

- Αὐτός ὁ διδάσκαλος εἶπεν. **Сам** учитељ је рекао.
- Ὁ διδάσκαλος εἶπε τε καὶ ὁ αὐτός (αὐτοῦς)⁵⁵ ἄπειπεν. Учитељ је рекао и **исти** је порекао.
- Ὁ διδάσκαλος αὐτῶν Πυθαγόρας. **Њихов** учитељ је Питагора.

✓ Промените заменицу ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο = **други, -а, -о**

	Једнина	Множина
Н.		
Г.		
Д.		
Ак.		

⁵⁵ У оваквом случају, када се заменица нађе пред чланом, долази до сажимања тзв. **кразе** па облик гласи: αὐτός, а код косих облика нпр. τοῦ αὐτοῦ прелази у ταυτοῦ, при чему дифтонг на месту сажимања добија **корониду**.

3. Присвојне заменице

ἐμός, ἐμή, ἐμόν =мој, моја, моје; σός, σή, σόν = твој, твоја, твоје;
 ἡμέτερος, ἡμετέρα, ἡμέτερον = наш, -а, -е и ὑμέτερος, ὑμετέρα,
 ὑμέτερος= ваш, -а, -е. Ове заменице се мењају као придеви „О“ и „А“
 деκлинације на -ος, -η/α, -ον.

	Једнина	Множина
Н.	ἐμός, ἡ, ὄν ἡμέτερος, τέρα, ον	ἐμοί, αἱ, ἅ ἡμέτεροι, αι, α
Г.	ἐμοῦ, ἧς, οὔ ἡμετέρου, ας, ου	ἐμῶν (за сва 3 рода) ἡμετέρων (за сва 3 рода)
Д.	ἐμῷ, ἧ, ῶ ἡμετέρῳ, α, ω	ἐμοῖς, αἷς, οῖς ἡμετέροις, αις, οиς
Ак.	ἐμόν, ἦν, ὄν ἡμέτερον, αν, ον	ἐμούς, ἄς, ἅ ἡμετέρους, ας, ἡμέτερα

4. Повратне заменице

Постоје за свако лице једине и множине и мењају се у косим падежима по „О“ и „А“ деκлинацији.

Sg.	Ако је 1. лице субјекат	Ако је 2. лице субјекат
Г.	ἐμαυτοῦ, ἧς = од себе/свој	σεαυτοῦ, ἧς = од себе/свој
Д.	ἐμαυτῷ, ἧ = себи	σεαυτῷ, ἧ = себи
Ак.	ἐμαυτόν, ἦν = себе	σεαυτόν, ἦν = себе
Pl.		
Г.	ἡμῶν αὐτῶν = од себе/свој	ὑμῶν αὐτῶν = од себе /свој
Д.	ἡμῖν αὐτοῖς, αἷς = себи	ὑμῖν αὐτοῖς, αἷς = себи
Ак.	ἡμᾶς αὐτούς, ἄς = себе	ὑμᾶς αὐτούς, ἄς = себе
3 лице: он, она, оно (субј.)		
Г.	ἐαυτοῦ, ἧς = себе	ἐαυτῶν/σφῶν αὐτῶν= себе
Д.	ἐαυτῷ, ἧ = себи	ἐαυτοῖς, αἷς = себи
Ак.	ἐαυτόν, ἦν, ὅ = себе	ἐαυτούς, ἄς, ἅ = себе

➤ **Задаци**

- ✓ Пронађите и упоредите заменице у грчком и српском тексту *Оченаш*. Која је разлика? Како се може изразити посесивност?

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,
ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου.
Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου.
Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.
Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον.
Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν,
ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.
Καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν,
ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.
Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα
τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,
νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

- ✓ Преведите реченице:

1. Ἡμῖν μὲν αἱ ἐπιστῆμαι, ὑμῖν δὲ αἱ τέχναι ἀρέσκουσιν.
2. Φίλος ἐστὶν ἄλλος ἐγώ.
3. Ὁ σὸς φίλος καὶ ἐμὸς φίλος.
4. Ὁ ὑμέτερος σύμμαχος καὶ ἡμέτερος σύμμαχος.
5. Ἡ πατρὶς κοινὴ μήτηρ πάντων ἡμῶν ἐστίν.
6. Ἡμεῖς μεθ' ὑμῶν τὴν τιμὴν τῶν ἡμετέρων προγόνων φυλάσσομεν.
7. Ἐμὲ μὲν τὰ ἐμὰ, σὲ δὲ τὰ σὰ εὐφραίνει.
8. Ἐγὼ μὲν τὰ ἐμαυτοῦ πράττω, σὺ δὲ τὰ σεαυτοῦ.
9. Γνωθι⁵⁶ σεαυτόν.
10. Διδάσκομεν ἄλλους ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς.
11. Ἐπ' ἀλλοτριῶν παραδειγμάτων σεαυτὸν παιδεύεις.

⁵⁶ Имератив аориста од гл. γινώσκω.

12. Ὡ μαθηταί, δεῖ φεύγειν τὴν ἀργίαν, αὕτη γὰρ μόνον βλάβην ὑμῖν φέρει.
13. Τὰς αἰσχροὺς ἡδονὰς φεύγομεν, αὗται γὰρ τὴν ψυχὴν διαφθείρουσιν.
14. Πάντα ρεῖ, οὐδὲν αἰεὶ ταῦτ' ἔμεινεν.

✓ Преведите текст уз помоћ речника.

ΞΕΡΞΟΥ ΜΙΣΘΟΣ ΠΡΟΣ ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΝ

Ὅτε Ξέρξης ἀπῆλυνεν ἐξ Ἀθηνῶν ἀπύκετο⁵⁷ ἐπ' Ἡϊόνα τὴν ἐπὶ Στρυμόνι⁵⁸, ἐνθεῦτεν οὐκέτι ὁδοιπορία ἐπορεύετο, ἀλλὰ τὴν μὲν στρατιάν⁵⁹ Ὑδάρνει ἐπιτράπει ἀπάγειν ἐς τὸν Ἑλλήσποντον, αὐτὸς δ' ἐπὶ πλοῖον Φοινίκων ἐπέβαινε καὶ ἐκομίζετο ἐς τὴν Ἀσίαν⁶⁰. ἄνεμος σφοδρὸς ἐγίγνετο, ἥ δὲ θάλαττα ἐκύμαινεν. Τὸ πλοῖον οὖν διέφερεν πολλοὺς Πέρσας, οἳ σὺν Ξέρξει ἐκομίζοντο. Πάντες ἐν κινδύνῳ ἦσαν. Ξέρξης μάλα περὶ τῆς αὐτοῦ ζωῆς ἐφόβειτο καὶ τὸν κυβερνήτην περὶ τῆς σωτηρίας εἶρετο⁶¹. ὁ δὲ αὐτὸς εἶπεν⁶² »ὦ δέσποτα, οὐκ ἔστι οὐδεμία σωτηρία, εἰ μὴ⁶³ ἀπαλλαγὴ τις γένηται⁶⁴ τῶν πολλῶν ἐπιβατῶν.» καὶ λέγεται ὅτι Ξέρξης αὐτὸν ἤκουεν καὶ ἔπειτα εἶπεν· »ἄνδρες Πέρσαι, νῦν δεῖ δεικνύναι τὴν ὑμετέραν κηδεμονίαν τὴν ὑπὲρ τοῦ δεσπότου ὑμῶν : ἐν ὑμῖν γὰρ, ὡς δοκεῖ, ἔστιν ἡ ἐμὴ σωτηρία.» Οἱ δὲ αὐτίκα

⁵⁷ Стигао је 3. л. ст. аор. ἀφικνέομαι

⁵⁸ Датив јд. од Стρύμων, река у Тракији.

⁵⁹ Пребачено у атички дијалекат. У оригиналном јонском стоји στρατὸν.

⁶⁰ Пребачено у атички дијалекат. У оригиналном јонском стоји Ἀσίην.

⁶¹ Imperfectum de conatu ἔρομαι, стаде/поче/крене запиткивати.

⁶² Аорист од гл. λέγω/ἀγορεύω у значењу *рече*.

⁶³ Негација уз конјунктив.

⁶⁴ Конј. аор. од γίγνομαι за евентуалну реченицу.

αὐτὸν προσεκύουν καὶ ἔπειτα ἐκεπήδησαν⁶⁵ εἰς τὴν θάλασσαν. ἐπειδὴ μὲν ἔσωσε⁶⁶ τὸν βασιλέα, Ξέρξης χρυσοῦν στέφανον τῷ κυβερνήτῃ ἔδωκε⁶⁷, ἐπειδὴ δὲ Περσῶν πολλοὺς ἀπώλεσε⁶⁸, ἀπέταμε⁶⁹ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

Hdt. 8.118.1–4 (обрада)

⁶⁵ ἐκ-πηδάω = скакати, бацити се

⁶⁶ σῶζω = спасавати, спасти

⁶⁷ δίδωμι = давати, даривати

⁶⁸ ἀπόλλυμι = убити, упропастити

⁶⁹ ἀποτέμνω = одсећи

МЕШОВИТА ИЛИ ТРЕЋА ДЕКЛИНАЦИЈА

По овој деклинацији мењају се именице сва три рода и придеви. Трећу деклинацију делимо у две велике групе, према томе да ли именице или придеви имају консонантску или вокалску основу.⁷⁰ Карактеристика ове деклинације је да су наставци исти за све основе, са одређеним изузецима. Зато се прво даје табеларни приказ деклинације без специфичности, а потом се наводе обрасци за сваку основу посебно.

	Једнина	Множина
N.	-ς/ -v сигматско формирање или номинативско дужење	-ες / -α
G.	-ς (ος) или метатеза тужине	-ων
D.	-ι	-σι(v) ⁷¹
Ак.	-α / v	-ας/ες -α
Вос.	чиста основа/ номинатив	-ες -α

Консонантске основе

Консонантске основе делимо према завршном консонанту на: гутуралне (κ, γ, χ), лабијалне (π, β, φ), денталне (τ, δ, θ), назалне

⁷⁰ Основа се добија одбијањем наставка у генитиву једине.

⁷¹ Датив множине има v ефелкисикон.

(v), основе (-vτ-),⁷² ликвидне (ρ, λ) и сигматске (σ) основе. Код консонантских основа губе се консонант или консонанти vτ из основе у додиру са сигмом из номинатива једнине и датива множине, због чега настају последице у виду дужења вокала, врсте нагласка или графије (в. табеларни приказ 1.а.).

Све једносложне именице треће деклинације у генитиву и дативу једнине и множине имају нагласак на ултими, тј. на самом завршетку (в. табеларни приказ 1.б.).

⁷² По овим основама се мењају активни партиципи свих времена осим перфекта. Многи од тих партиципа су поименичени као нпр. имеица ἄρχων онај који влада, тј. владар. В. табеларни приказ партиципа у Appendix.

ТАΒΕΛΑΡНИ ПРИКАЗ 1.А

тугураλне κ,γ,χ+ς=ξ	лабијалне π,β,φ+ς=ψ	денталне τ,δ,θ+ς= дентал се γυῖοι	назалне ν+ς = ν се γυῖοι	ν/т основе ντ+ς=ντ се γυῖοι, βοκαλ се дужи	ликвидне ρ, λ	сипматске
Η θάραξ	κύκλωψ	ἐλπίς σῶμα	δελφίς Ἑλλην	γίγας, λέων	στατήρ	γένος Διογένης ¹
Ι <u>θάρακος</u>	<u>κύκλωτος</u>	<u>ἐλπίδος</u> <u>σώματος</u>	<u>δελφίνος</u> <u>Ἑλληνος</u>	<u>γίγαντος</u> <u>λέοντος</u>	στατήρως	γένους< γενεῖος ¹ Διογένης
Δ θάρακι	κύκλωπι	ἐλπίδι σῶματι	δελφῖνι Ἑλληνι	γίγαντι λέοντι	στατήρι	γένει Διογένει
Α θάρακα	κύκλωπα	ἐλπίδα σῶμα	δελφίνα Ἑλληνα	γίγαντα λέοντα	στατήρα	γένος Διογένην
Β θάραξ	κύκλωψ	ἐλπίς σῶμα	δελφίς Ἑλλην	γίγας λέον	στατήρ	γένος Διόγενες
Η θάρακες	κύκλωπες	ἐλπίδες σώματα	δελφῖνες Ἑλληνες	γίγαντες λέοντες	στατήρες	γένη γενεῖα
Γ θωράκων	κυκλώπων	ἐλπίδων/ σώματων	δελφίνων Ἑλλήνων	γυγάντων λέοντων	στατήρων	γενῶν
Δ θάραξιν	κύκλωφιν	ἐλπίσιν σώμασιν	δελφῖσιν Ἑλλήσιν	γίγασιν λέονσιν	στατήρσιν	γένεσιν
Α θάρακας	κύκλωπας	ἐλπίδας σώματα	δελφῖνας Ἑλληνας	γίγαντας λέοντας	στατήρας	γένη
Β θάρακες	κύκλωπες	ἐλπίδες σώματα	δελφῖνες Ἑλληνες	γίγαντες λέοντες	στατήρες	γένη

Табеларни приказ 1.б.

	гуторалне κ, γ, χ+ς=ξ	лабијалне π, β, φ+ς=ψ	денталне τ, δ, θ+ς=	назалне ν+ς= ν се	-ντ основе ντ+ς=ντ се	ликвидне ρ, λ	сигматске ///
			дентал се γυβι	γυβι	γυβι, а вокал се δужи		
Н.	θριξ	κλώψ	τὸ φῶς	ρίς	(придев) πάς	φῶρ /ᾶλς ¹	
Γ.	τριχός ¹	κλωπός	φωτός	ρίνός	παντός	φωρός/ᾶλός	
Δ.	τριχί	κλωπί	φωτί	ρίνι	παντί	φωρί/ᾶλί	
Ακ.	τρίχα	κλώπα	φῶς	ρίνα	πάντα	φῶρα/ᾶλα	
Β.	θρίξ	κλώψ	φῶς	ρίς	πάς	φῶρ / ᾶλς	
Н.	τρίχες	κλώπες	φῶτα	ρίνες	πάντες	φῶρες/ᾶλες	
Γ.	τριχών	κλωπών	φωτών	ρίνων	πάντων	φωρών/ᾶλῶν	
Δ.	θριξίν	κλωψίν	φωσίν	ρίσιν	πᾶσιν	φωρσίν/ᾶλσίν	
					изузетак		
Ακ.	τρίχας	κλώπας	φῶτα	ρίνας	πάντας	φῶρα/ᾶλας	
Β.	τρίχες	κλώπες	φῶτα	ρίνες	πάντες	φῶρες/ᾶλες	

➤ **Задатак**

- ✓ Одредите којим основама припадају следеће именице, утврдите њихов падеж и нађите значења:

Αἰθίοψ, τραυμάτων,
γυπός, γερόντων,
Ἀραβες, μάρτυρες
φύλακα, ψήφισμα,
άλώπεκες, ἄρχοντες,
αἶξ, παραδείγμασιν,
γλαῦξ, πατρίς, μύρμηκι,
ἀστέρων, ὄρνιθας,
ἔθνος, τέρας, χάριτες,
ἔρωτα, φάλαγγι.

Код неких именица консонантских основа уочава се **смена дугих и кратких вокала** у косим падежима, на шта нам указује речнички облик, на пример: **άλώπηξ**, **άλώπεκος** (лисица), **ἡγεμῶν**, **ἡγεμόνος** (вођа, владар), **ποιμὴν**, **ποιμένος** (пастир), **ῥήτωρ**, **ῥήτορος** (беседник, говорник, политичар), **αἰθήρ**, **αἰθέρος** (етар)... **Вокатив** таквих **БАРИТОНИХ** именица има чисту основу, тј. **кратак вокал**. Поред тога, **БАРИТОНЕ ИМЕНИЦЕ НАЗАЛНИХ ОСНОВА** ИМАЈУ **АКУЗАТИВ ЈЕДНИНЕ**, ПО АНАЛОГИЈИ ПРЕМА ВОКАЛСКИМ ОСНОВАМА, НА **-v**: **ἔρις**, **ἔριδος** (свађа) – **ак. ἔριν**; **κόρυς**, **κόρυθος** (шлем) – **ак. κόρυν**... Имена богова **Ἀπόλλων**, **Ποσειδών** могу имати два облика акузатива: **Ἀπόλλωνα/Ἀππόλω**, **Ποσειδωνα/Ποσειδω**.

Код именица **ὁ πούς**, **ποδός** (нога, стопа, стопало), **παῖς παιδός** (дете), приликом испадања дентала пред сигмом, вокал се продужио или контраховао (због чега имамо циркумфлекс) у номинативу. Именица **γυνή** **γυναικός** (жена) понаша се као да је једносложна и припада гутуралним основама. Наизглед гутуралним основама припадају и

именице **νύξ, νυκτός** и **ἄναξ ἄνακτος**, чије је крајње τ испало, што је у сигматском формирању довело до промене графије. Код назалних именица **ἄρην, ἄρνός** и **κύων, κυνός** уочава се **непостојаност вокала**.

Специфични су вокативи неких од ових именица:

Н.	ὁ/ἡ παῖς	ἡ γυνή	ὁ ἄναξ	ὁ σωτήρ	Ἀπόλλων, Ποσειδῶν	ὁ κύων	ὁ ἀρήν	Σωκράτης/Περικλῆς
Γ.	ὦ παῖ	ὦ γύναι	ὦ ἄνα	ὦ ὤτερ	ὦ Ἀπολλон ὦ Πόσειδον	ὦ κύον	ὦ ἄρεν	ὦ Σώκρατες/Περικλείς

Апофонија се уочава и код именица **ликвидних основа**. Четири именице (отац, матер, кћер и желудац) имају смену основе: **-τηρ/-τερ/-τρ**, нагласак у генитиву и дативу једине на ултими, а вокатив што даље од краја:

Једнина				Множина	
ὁ	ἡ	ἡ			
πατήρ	μήτηρ	θυγάτηρ	γαστήρ	πατέρες	
πατρός	μητρός		γαστρός	πατέρων	μητέρων
πατρί	μητρί			πατράσιν	γαστράσιν
πατέρα	μητέρα			πατέρας	θυγατέρας
πάτερ	μήτερ	θύγατερ		πατέρες	

➤ Задатак

- ✓ Допуните облике који недостају.

Специфичности ликвидних основа показују и именице **ἡ χεῖρ, χειρός** (рука) и **ὁ ἄστηρ, ἀστέρος** (звезда), које у дативу **множине** гласе **χερσίν** и **ἀστράσιν**, док именица **ὁ ἀνὴρ, ἀνδρός** (јунак, мушкарац), која има исти такав датив на **-ασιν**⁷³, има још и **проширену основу** **ἄνδρ-**.

⁷³ Коренско tr, са вокалским r, дало је tra-.

Једнина	Μножина
ὁ ἀνὴρ	οἱ ἄνδρες
τοῦ <u>ἀνδρός</u>	τῶν ἀνδρῶν
τῷ ἀνδί	τοῖς ἀδράσιν
τὸν ἄνδρα	τοὺς ἄδρας
ὦ ἄνερ	ὦ ἄνδρες

Међу консонантским основама **придева** разликујемо:

- **денталне основе**, типа: ἄχαρις (m,f) ἄχαρι (n), ген. αχάριτος⁷⁴ = незахвалан, πένης (m,f), /, ген. πένετος = сиромашан;
- **-ντ основе**, као πᾶς (m), πᾶν (n), ген. παντός = сав, све сви **активни партиципи** (осим перфекта) -ων(m), -ον(n), -όντος и -ας (m), -αν(n), ген. -αντος⁷⁵ и придев и партиципи типа χαρίεις (m), χαρίεν (n), ген. χαρίεντος = љубак;
- **назалне основе**, типа: εὐδαίμων (m,f), εὐδαῖμον (n), εὐδαίμονος = срећан, μέλας (m), μέλαν (n), μέλανος = црн;
- **сигматске основе**, типа: εὐγενής (m,f), εὐγενές (n), ген.: εὐγενοῦς = племенит.

Напомена: женски род неких од ових придева и партиципа мења се по “А” деκлинацији и то α imprum, нпр. πᾶσα, πάσης...

⁷⁴ Према овом принципу мења се и активни партицип перфекта за мушки и средњи род, док је женски по α prum.

⁷⁵ В. табеларни приказ партиципа у Appendix.

➤ **Задатак**

✓ Преведите и анализирајте следеће реченице:

1. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἀσπίσι τὸ γράμμα Λ ὡς σῆμα Λακονικόν εἶχον.
2. Οἱ Ἀθηναῖοι πολίται τὸ ψήφισμα ψηφίσι διέπραττον.
3. Μάθημα πάθημα.
4. Ἑλλάς τῆς Εὐρώπης χώρα ἐστίν.
5. Ἀλέξανδρος οὐκ ἠθελε νυκτός πολεμεῖν.
6. Μιλτιάδην σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζουσιν.
7. Χάρις μὲν χάριν, ἔρις δὲ ἔριν τίκτει.
8. Ἡ τῶν Ἀθηναίων δημοκρατία τὴν ἰσότητα ἰσηγορίας πᾶσι πολίταις διένεμεν.
9. Οἱ Αἰγύπτιοι πολλὰς πυραμίδας ἔκτιζον καὶ τὰ τῶν δυναστῶν σώματα ἐκεῖ ἔθαπτον.
10. Παραδείγμασι τοὺς ἀπαιδεύτους παιδεύομεν.
11. Γράμματα ἔρωτος νυκτὶ ἐγράφοντο.
12. Θάλαττα καὶ ἄλς λεγεται.
13. Πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ καὶ γῆ στοιχεῖα φύσεως εἰσίν.
14. Μετὰ τὴν μάχην οἱ Ἕλληνες τοὺς νεκροὺς ἔκαιον.
15. Τοῖς μὲν ποσὶν βαδίζομεν, τοῖς δὲ ὀφθαλμοῖς ὁρῶμεν.
16. Τοῖς μὲν κλωψί λίθοι, τοῖς δὲ φύλαξιν ἀσπίδες εἰσίν.
17. Οἱ ὀπλῖται κόρυθι καὶ θώρακι καὶ κνημίσι καὶ ἀσπίδι καὶ λόγχαις καὶ μαχαίραις ὠπλίζοντο.
18. Ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιαῖς οἱ Ἕλληνες μετὰ τῶν Περσῶν ἐμάχοντο.
19. Ὅμηρος τὸν Ἀγαμέμνονα προσηγόρευσε ποιμένα λαῶν.
20. Ἀστέρες λαμπάδες οὐρανοῦ.
21. Μῆτε νεῖν⁷⁶ μῆτε γράμματα!
22. Ἄνδρὸς χαρακτὴρ ἐκ λόγου γνωρίζεται.

⁷⁶ Инфинитив активног презента од гл. νέω.

23. Ξενοφῶν καὶ Πλάτων μαθηταὶ Σωκράτους ἦσαν.
24. Ἡρόδοτος ὑπὸ Κικέρωνος πατήρ τῆς ἱστορίας λέγεται.
25. Ὁ ξεῖν' ἀγγέλλειν⁷⁷ Λακεδαιμονίοις ὅτι ἤδε κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

⁷⁷ Инфинитив у функцији императива.

ФУТУР

Футур је време које исказује свршену или несвршену будућу радњу. За разлику од презента и имперфекта, његови медијални облици не показују пасивност. Футур, наине, има посебне облике за пасив, али не и за конјунктив и императив.

Футур се гради од ФУТУРСКЕ ОСНОВЕ И ПРИМАРНИХ НАСТАВАКА, као и презент. Основна карактеристика футурске основе јесте формант сигма -σ- који се додаје на глаголску основу испред завршетка. Тако футур делимо на тзв. **сигматски футур**, где се сигма јасно уочава, и **накнадни или контраховани футур** – где је сигма испала, а дошло је до сажимања вокала основе са завршецима.

Сигматски футур

Главна карактеристика сигматског футура јесте формант **сигма** који се додаје на **глаголску** основу и има исте завршетке као и презент:

• λύω	λυ+σ+ω = λύ <u>σ</u> ω	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;">1.l. sg ind.
akt.fut.</div>
• πιστεύω	πιστευ+σ+ω = πιστεύ <u>σ</u> ω	
• τιμ <u>α</u> ω	τιμη+σ+ω = τιμ <u>η</u> σ <u>ω</u>	
• ποι <u>ε</u> ω	ποιη+σ+ω = ποι <u>η</u> σ <u>ω</u>	
• δουλ <u>ο</u> ω	δουλω+σ+ω = δουλ <u>ω</u> σ <u>ω</u>	
- глаголи на вокал**

Код глагола на вокал долази до дужења вокала из основе α у η , ε у η и ο у ω . Ипак, постоје и изузеци, нпр. ἐάω, ἰάομαι, θηράω.

Код глагола који се завршавају на гутурал (κ, γ, χ) или лабијал (π, β, φ) ти консонанти се у додиру са сигмом пишу као ξ, ψ, док код глагола на дентал (τ, δ, θ) пред сигмом дентали испадају⁷⁸:

- ἄγω ἄξω } гл. на гутурал **κ,γ,χ+σ=ξ**
- ἄρχω ἄρξω }
- τρίβω τρίψω } гл. на лабијал **π,β,φ+σ=ψ**
- λείπω λείψω }
- γράφω γράψω }

Гл. на **-πτ** понашају се као да имају лабијалну основу, те се њихов футур гради на следећи начин:

- κόπτω κόψω }
 - βλάπτω βλάψω }
 - κλέπτω κλέψω }
- гл. на **-πτ**

Глаголи на **-ττ** односно (**-σσ**) имају заправо глаголску основу на гутурал и тако се и понашају. Њих лако можемо препознати по именицама:

- φυλάττω (φυλάκ-ιω) фут. φύλαξω }
 - πράττω *(πραγ-ιω) фут. πράξω }
- гл. на **-ττ (-σσ)**

Глаголи на **-ζω** (-άζω, -ίζω), који су историјски млађи по настанку, негде се понашају као гутурални, задржавајући своју основу, а негде имају футур на σ:

⁷⁸ В. поглавља о гутуралним, лабијалним и денталним основама и о мешовитој деклинацији консонантских основа (стр. 82).

- ἀρπάζω отимама -ἀρπάξω
отимаћу, отећу
(praes. ἀρπαγ-ιω) ἀρπάσω
 - σώζω спасавам σώσω спасаваћу,
спасћу
 - ἀγοράζω купујем ἀγοράσω
куповаћу, купићу
 - σχίζω цепам σχίσω
(по)цепаћу
- } гл. на -ζω (άζω/ ίζω)

Неки глаголи у **футуру су депонентни**, тј. иако им презнет није медијални, футур јесте, али с активним значењем, нпр:

ἀκούω – слушам, ἀκούσομαι – слушаћу, чућу
λαμβάνω – узимам, λήψομαι – узимаћу, узећу
θαυμάζω – дивим се, θαυμάσομαι – дивићу се
γελάω – смејем се, γελάσομαι – (на)смејаћу се...

Код *ми* конјугације избацију се сви презентски форманти да би се дошло до глаголске основе: δείκ-vυ-μι δεικ+σ+ω> δείξω, στρώ-v-vυ-μι στρω+σ+ω> στρώσω...

Индикатив сигматског футура: промена

<u>Актив</u>		<u>Медиј</u>	
Једнина	Множина	Једнина	Множина
πιστεύσω	πιστεύσομεν	πιστεύσομαι	
πιστεύσεις	πιστεύσετε		
πιστεύσει	πιστεύσουσιν		
Допунити промену гл. γράφω у футуру			
γράψω		γράψομαι	
			γράψεσθε
	γράψουσιν		

μι конјугација δείκ-νυ-μι

Једнина	Μножина	Једнина	Μножина
δείξω		δείξομαι	

➤ Задатак

- ✓ Испишите промену.

Глаголи на **назал** (μ, ν) или **ликвиду** (ρ, λ) који презентску основу граде помоћу форманта - ιω губе сигматски формант -εσ- пред завршетком, нпр.: ἄγγέλλω < αγγέλ-ιω, αγγελ-εσ-ω> ἄγγελῶ, због чега долази до сажимања вокала, па се такав футур зове **НАКНАДНИ ИЛИ КОНТРАХОВАНИ ФУТУР**.

Накнадни футур

Имају следећи глаголи:

αἶρω (дижем), футур: ἀρῶ
 βάλλω (бацам), футур: βαλῶ
 δέρω (дерем), футур: δερῶ
 κρίνω (ценим, сматрам), футур: κρίνῶ
 μένω (остајем), футур: μενῶ
 περαίνω (завршити), футур: περανῶ
 φαίνω (показујем), футур: φανῶ

- као и неки гл. на -ίζω и -έω:

κομίζω (марширам), футур: κομιῶ
 νομίζω (мислим), футур: νομιῶ

καθίζω (седам), футур: καθιῶ

ψηφίζω (гласам), футур: ψηφιῶ

καλέω (зовем), футур: καλῶ

χέω (изливам жртву, жртвујем), футур: χεῶ

Промена тих глагола изгледа као презент контрахованих глагола на -εώ:

Једнина	Множина	Једнина	Множина
κρινῶ	κρινούμεν	κρινούμαι	κρινούμεθα
κρινεῖς	κρινεῖτε	κρινῇ / κρινεῖ	κρινεῖσθε
κρινεῖ	κρινούσιν	κρινεῖται	κρινούνται

➤ Задатак

✓ Прочитајте, анализирајте и преведите реченице.

1. Ἀεὶ μιμησόμεθα τοὺς προγόνους ἡμῶν.
2. Καλοῖς παραδείγμασι τοὺς παῖδας παιδεύσομεν.
3. Οἱ ἄνθρωποι τὰ μὲν καλὰ καὶ ἀγαθὰ δεῖξουσιν, τὰ δὲ κακὰ καὶ αἰσχρὰ κρύψουσιν.
4. Οὐδέποτε ξένον ἀδικήσομεν, ἀλλὰ τιμήσομεν καὶ ὠφελήσομεν.
5. Οὐκ ἀκροάσεσθε, ᾧ πολῖται, τῶν ῥητόρων;
6. Πρὸ τῆς μάχης οἱ Ἕλληνες Διὶ ἔσπεισαν.
7. Οὐκ ἐάσομεν τοὺς ἐχθροὺς τὴν χώραν πορθεῖν.
8. Φιλόπονοι ἔστε καὶ βίον κτήσεσθε καλόν.
9. Ματαία ἦν τοῖς πολέμοις ἐλπίς καταλύσειν⁷⁹ τὴν τοῦ δήμου ἀρχήν.
10. Νῦν μὲν ἀναγιγνώσκετε, ὕστερον δὲ γράψετε.
11. Τὴν ψυχὴν μαθήμασι θρέψομεν.
12. Βουλευσόμεθα πρὸ ἅπαντος πράγματος.

⁷⁹ Инфинитив футура.

13. Τὸν προδότην οὔτε γῆ οὔτε ἀήρ οὔτε ὕδωρ οὔτε ἄλλος τόπος φυλάξει.
14. Πείσομαι τοῖς νόμοις μᾶλλον ἢ τοῖς ἀνθρώποις.
15. Οἱ ἀγαθοὶ οὔποτε ψεύσονται.
16. Οὐδεὶς πιστεύσει τοῖς τῆς πατρίδος προδόταις.
17. Ἄνδρες δικασταὶ ἀεὶ πείσονται τοῖς τοῦ δήμου νόμοις.
18. Ἄνευ μεγάλου κόπου οὐδὲν κτησόμεθα.
15. Εὐδαίμων ἐστὶ ὃς πολλοὺς φίλους ἔχει.
19. Τὰ γράμματα ἀποτρέψει τοὺς νέους πολλῶν ἀματημάτων.
20. Απόλλωνι ἐν Δελφοῖς πολλὰ δῶρα ἡγεμόνες κομιοῦσιν.

ΒΟΚΑΛСКЕ ОСНОВЕ

После одбацивања генитивног наставка код ових именица/придева остаје вокал. Именице вокалских основа деле се у три групе, тј. на **-ι**, на **-υ** и на **дифтонг**. Унутар тих група имамо подваријанте:

1) група на **-ι** и на **-υ**

α) група с апофонијом је најчешћа

ι/ε υ/ε	Једнина		Μножина	
Н.	ή πόλις град- држава	τὸ ἄστυ утврђење, град	αἱ πόλεις	τὰ ἄσθη
Г.	τῆς πόλεως ⁸⁰	τοῦ ἄστεως	τῶν πόλεων ⁸¹	τῶν ἄστεων
Д.	τῇ πόλει	τῷ ἄστει	ταῖς πόλεσιν	τοῖς ἄστεσιν
Ак.	τὴν πόλιν	τὸ ἄστυ	τὰς πόλεις	τὰ ἄσθη
В.	ὦ πόλι	ὦ ἄστυ	ὦ πόλεις	ὦ ἄσθη

β) група без апофоније

ι и υ	Једнина		Μножина	
Н.	ὀ/ή οἷς од ὄρις овца	ὁ ἰχθύς риба	οἱ/αἱ οἷες	οἱ ἰχθύες
Г.	οἰός	ἰχθύος	οἰῶν	ἰχθύων
Д.	οἷ	ἰχθύι	οἰσίν	ἰχθύσιν
Ак.	οἷν	ἰχθύν	οἷς	ἰχθύς
В.	ὦ οἱ	ὦ ἰχθύ	ὦ οἷες	ὦ ἰχθύες

⁸⁰ Код Хомера срећемо облик πόληος, у које је дошло до замене (метатезе) дужине вокала, али не и места нагласка, како би се очекивало.

⁸¹ Нагласак је по аналогији према једнини.

2) група на -οι, -ηυ и -ωυ.

Због крупних фонетских промена ови дифтонзи нису уочљиви. **Οι** се уочава само у вокативу своје подгрупе (именица женског рода *singularia tantum*: већином властита имена – **Κλειώ**, Клија, апстрактне именице (πειθώ, убеђивање) и појаве (ἡχώ, ехо)). Именице **ηυ** основа најчешће се мењају као **βασιλεύς** (краљ, цар). Ту, такође, долази до метатезе дужине, тј. дифтонг **ηυ** прелази у **ευ**. Најмањи број именица је на **-ωυ**, нпр. **ἥρως** (јунак, херој). Наведене промене дате су у табели:

	Једнина			Множина	
Н.	ἡ Κλειώ	ὁ βασιλεύς	ὁ ἥρωας	οἱ βασιλεῖς	οἱ ἥρωες
Г.	Κλειούς	βασιλέως	ἥρωος	βασιλέων	ἥρώων
Д.	Κλειοῖ	βασιλεῖ	ἥρωι	βασιλεῦσιν	ἥρωσιν
АК.	Κλειώ	βασιλέα	ἥρωα	βασιλέας	ἥρωας
V.	ὦ Κλειοῖ	βασιλεῦ	ὦ ἥρωας	βασιλεῖς	ἥρωες

3) група на дифтонг

	Једнина			Множина			//
Н	ὁ/ἡ βοῦς	ἡ ναῦς	ἡ γρᾱῦς	Ζεύς	βόες	νῆες	γρᾱῖες
	говедо	лађа	старица	Зевс			
	βοός	νεώς	γρᾱός	Διός	βοῶν	νεῶν	γρᾱῶν
	βοί	νηί	γρᾱί	Δί	βουσίν	ναυσίν	γρᾱυσίν
	βοῦν	ναῦν	γρᾱῦν	Δία	βοῦς	ναῦς	γρᾱῦς
	ὦ βοῦ	ὦ ναῦ	ὦ γρᾱῦ	ὦ Ζεῦ	ὦ βόες	ὦ νῆες	ὦ γρᾱῖες

Придеви вокалских основа

Придеви мушког и средњег рода прате апофонску промену, док се они женског рода мењају по “А” деκлинацији, α- *primum*. Препознатљиви су по завршетку **-υς**, **-εια**, **-υ**, на пример: ταχ^{υς}.

ταχεῖα, ταχύ (брз); ἡδύς, ἡδεῖα, ἡδύ (пријатан); γλυκύς, γλυκεῖα, γλυκύ (сладак)...

	Једнина			Μножина		
Н.	ταχύς	ταχεῖα	ταχύ	ταχεῖς	ταχεῖαι	ταχέα
Γ.	ταχέος	ταχείας	ταχέος	ταχέων	ταχειῶν	ταχέων
Δ.	ταχεῖ	ταχεῖα	ταχεῖ	ταχέσιν	ταχειαῖς	ταχέσιν
Ак.	ταχύν	ταχειαν	ταχύ	ταχεῖς	ταχειάς	ταχέα
В.	ταχύ	ταχεῖα	ταχύ	ταχεῖς	ταχεῖαι	ταχέα

➤ Задатак

✓ Αναλίζειрајте и преведите следеће реченице:

1. Ἡ τῆς φύσεως δύναμις δεινὴ ἐστὶ.
2. Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηλεΐαδew Ἀχιλῆος.
3. Ὀμονοία ἢ πόλις αὐξάνεται, ὕβρεσι τε καὶ στάσεσι διαφθείρεται.
4. Οἱ ἀγαθοὶ γονεῖς καλῶς τοὺς ἑαυτοὺς παῖδας παιδεύουσιν.
5. Τὴν πόλιν μᾶλλον ἀγαθοὶ πολῖται σώσουσιν ἢ ἰσχυρὰ τείχη.
6. Πολλαὶ γυναῖκες ὑπὸ Διὸς ἠρπάζοντο.
7. Ἡ τῆς ἱστορίας Μοῦσα Κλειῶ ὀνομάζεται.
8. Ἐν τῇ μάχῃ οἱ ἥρωες καὶ προδύοται τῆς πατρίδος φανοῦνται.
9. Εἰκὼν ἰχθύος σῆμα Χριστιανῶν ἦν: ΙΧΘΥΣ = Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱός.
10. Ὁ μὲν βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρά.
11. Ἡ μὲν ῥίζα τῆς παιδείας πικρά, οἱ δὲ καρποὶ γλυκεῖς.
12. Τὸ ἔπος «Βατραχομουμαχία» γελοποιεῖ τὴν τῶν βατράχων μάχην πρὸς τοὺς μῦς.
13. Γλυκέων τε καὶ ἡδέων λόγων ὁ σκοπὸς πολλάκις πονηρός.

АОРИСТ

Аорист је свршено прошло време. Показује радњу која се завршила у прошлости. На српски га преводимо аористом или, уобичајније, свршеним обликом перфекта.

У грчком језику разликују се више типова аориста :

1. Сигматски аорист

Има га већина глагола: на вокал, на гутурал, лабијал и дентал, глаголи на -πτ, --ττ, -ζω (-ίζω, -άζω).

1.а. **Накнадни аорист** имају глаголи који се завршавају на ликвиду или назал

2. Апофонски аорист

3. Радикални аорист

4. Пасивни аорист

Сигматски аорист

Главна карактеристика сигматског аориста јесте формант **сигма**, који се додаје на **глаголску основу**. Уз **аугмент** ⁸² у индикативу и секундарне наставке гради се на следећи начин:

аугмент + гл. основа + сигма + лични наставак

λύω ἐ+λυ+σ+α = ἐλυσα

1.l. sg ind. akt.aor.

⁸² Правила аугментације су иста као за имперфект.

παιδεύω	ἐ + παιδευ+σ+α = ἐπαίδευσα	} гл. на вокал
τιμᾶω	ἐ + τιμη+σ+α = ἐτίμησα	
ποιέω	ἐ + ποιη+σ+α = ἐποίησα	
δουλόω	ἐ + δουλω+σ+α = ἐδούλωσα	

Код глагола на вокал дошло је до дужења вокала из основе: **α** у **η**, **ε** у **η** и **ο** у **ω**. Ипак, код неких глагола не долази до дужења: γελάω, ἐγέλασα, δράω, ἔδρασα, ἔαω, εἶασα, τελέω, ἐτέλεσα...

Код глагола који се завршавају на гутурал (κ, γ, χ), лабијал (π, β, φ) или дентал (τ, δ, θ) ти консонанти се у додиру са сигмом понашају као и код именица гутуралних, лабијалних и денталних основа⁸³:

ἄγω	ἦξα	} глаголи на гутурал
ἄρχω	ἦρξα	

τρίβω	ἔτριψα	} глаголи на лабијал
τρέπω	ἔτρεψα	
γράφω	ἔγραψα	

πείθω	ἔπεισα	} глаголи на дентал
ψεύδω	ἔψευσα	

Глаголи на -πτ понашају се као да имају лабијалну основу, те се њихов аорист гради на следећи начин:

κόπτω	ἔκοψα	} глаголи на -πτ
βλάπτω	ἔβλαψα	
κλέπτω	ἔκλεψα	

⁸³ В. Лекцију гутуралне, лабијалне и денталне основе стр. 82.

Глаголи на -ττ (-σσ), односно – имају заправо глаголску основу на гутурал и тако се и понашају. Њих лако можемо препознати по именицама:

φύλαξ, φυλακή φυλάττω (чувати) φυλακ-ιω ἐφύλαξα } **гл. на -ττ (-σσ)**
 πράξις, πράγμα πράττω *(πραγ-ιω) ἐπραξα

Глаголи на -ζω (άζω/ ιζω), који су млађи по настанку негде се понашају као гутурални, задржавајући своју основу, а негде имају аорист на σα:

ἀρπάζω ἥρπαξα (praes. αρπαγ-ιω) }
 ἥρπασα
 σφίζω ἔσωσα } **глаголи на -ζω (άζω/ ιζω)**
 ἀγοράζω ἡγόρασα
 καθίζω ἐκάθισα

Индикатив аориста сигматског

Једнина	Множина	Једнина	Множина
ἐπαίδευσ α	ἐπαιδεύσ αμεν	ἐπαιδευσ άμην	ἐπαιδευσ άμεθα
обучих ⁸⁴		обучих се	
ἐπαίδευσ ας	ἐπαιδεύс ατε	ἐπαιδεύс ω	ἐπαιδεύс ασθε
ἐπαίδεусе (ν)	ἐπάιδеус αν	ἐπαιδεύс ατο	ἐπαιδεύс αντο
Једнина	Множина	Једнина	Множина
ἐγραψ α	ἐγράψ αμεν	ἐγραψ άμην написах	ἐγραψ άμεθα
написах		за себе	
ἐγράψ ας	ἐγράψ ατε	ἐγράψ ω	ἐγράψ ασθε
ἐγραψе (ν)	ἐγραψ αν	ἐγράψ ατο	ἐγράψ αντο

Може се уочити да је, поред карактеристичне сигме, алфа такође ознака сигматског аориста, што даје тзв. аористну основу, која је нарочито важна и уочљива у инфинитиву и партиципима.

⁸⁴ Или на српском у свршеном перфекту „обучио, обучила, обучило сам“ ...

Аугмент код глагола сложених од префиксалног дела и основног глагола добијају аугмент између префикса (предлога) и основног глагола по уобичајеним правилима.⁸⁵

Глаголи -μι конјугације граде аорист од глаголске основе (без „ν“ презентских форманата), према истом моделу, нпр.:

δείκνυμι (показујем) ἔδειξα, μείγνυμι (мешам) ἔμειξα, πετάννυμι (ширим, отварам) ἐπέτασα, σβέννυμι (гасим) ἔσβεσα, ὄλλυμι (уништавам, убијам) (ап)ῶλεσα (чешће сложеница ἀπόλλυμι), ὄμνυμι (заклињем се) ὤμοσα...

Нагласак у аористу бежи што даље од краја – онолико колико то ултима дозвољава.

➤ Задаци

✓ Преведите презент и аорист глагола наведених у претходном поглављу.

✓ Преведите и анализирајте реченице:

1. Οἰδίπους ἔλυσεν τὸ τῆς Σφιγγός αἰνίγμα καὶ ἐν Θήβαις ἐβασίλευσεν.
2. Ὁ ἡμέτερος δῆμος ἄπασαν τὴν πατρίδα ἠλευθέρωσεν.
3. Οἱ μὲν Αἰγινῆται πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ Λυδοὶ πρῶτοι ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου νόμισμα ἐκόψαντο.
4. Κόνων ὁ Ἀθηναῖος τὴν ἀρχὴν τῶν Λακεδαιμονίων ἐν Ἀσίᾳ κατέλυσεν.

⁸⁵ В. лекцију *Имерфект*.

5. Ἡρόδοτος πολλάς χώρας καὶ τόπους, ἔθνη καὶ γένη, μάχας, ἄρχοντες, βασιλέας, ἡγεμόνας τε καὶ σοφοὺς ἀνθρώπους περιέγραψε.
6. Σωκράτης ἐν τῆς Ποτιδαίας μάχῃ Ἀλκιβιάδην ἔσωσεν, ὁ δὲ τὸν Σωκράτην ἐν τῇ τῆς Δηλίου.
7. Οἱ χρηστοὶ πολῖται τὰ ἄσθη ἔσωσαν καὶ τὴν πόλιν διεφύλαξαν.
8. Μάταια ἤλπισαν οἱ ὀλιγαρχικοὶ τὴν τοῦ δήμου ἀρχὴν καταλύσειν.
9. Θουκυδίδης τοῦ Ὀλόρου τὸν πόλεμον Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων ἐν βιβλίοις ὀκτῶ συνέγραψεν.
10. Οἱ νομάδες τῆς Λιβύης τὸν χρόνον οὐ ταῖς ἡμέραις, ἀλλὰ ταῖς νυξὶν ὥρισαν.
11. Θεμιστοκλῆς Ξέρξην ἐπεισεν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ναυμαχεῖν.
12. Ξενοφῶν ἐφρόντισε μυρσίους Ἕλληνας πρὸς Πόντον καταβῆναι⁸⁶.
13. Οἱ Ἀθηναῖοι καταλυσάμενοι⁸⁷ τὸν πόλεμον οὐκ ἐπαύσαντο ἡγεμόνες εἶναι τῶν Ἑλλήνων.

Накнадни аорист

Ова врста аориста заправо је варијанта сигматског аориста који је настао накнадно, када се сигма пред **назалом** (μ, ν) и **ликви́дом** (ρ, λ) изгубила. Приликом губитка сигме долази до дужења вокала из основе на следећи начин:

φαίνω < *φᾶν-ιω > ἐ - **φᾶν** - **ε** - **α** > **ἔφην**
 аугмент **гл.основа**, **дужење вокала** због **губитка сигме** - **наставак за аорист**

⁸⁶ Acc+inf.

⁸⁷ Партицип медијалног аориста од гл. καταλύω.

ἀγγέλλω (јављам) ἡγγειλα

ἀμύνω (браним) ἤμυνα

δέρω (дерем) ἔδειρα

κρίν (ценим) ἔκριν

μένω (остајем) ἔμεινα

- ✓ Довршите промену аориста глагола ако знамо да су наставци исти као и код сигматског аориста.

	Актив	Медиј
1.	ἔφηνα	ἔφηνάμεθα
2.	ἐφήνατε	ἐφήνω
3.	ἔφηνε(ν)	

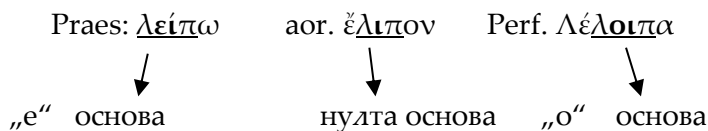
ΜΕΤΑ ΤΟΥΤΟ κατέβη εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.
Јов.2.12.

- ✓ Пронађите глаголе у аористу, одредите врсту и преведите реченицу из Јеванђеља.

Апофонски аорист

Мањи број глагола, али веома фреквентних, у аористној основи показује апофонију, по чему овај тип аориста и носи назив.⁸⁸ Апофонску основу карактерише промена вокала у односу на презентску и перфекатску основу, и то је најчешће нулта основа, на пример:

⁸⁸⁸⁸ У употреби су још и називи „јаки“ или „тематски“ аорист.

Најфреквентнији правилни глагола с апофонским аористом јесу следећи:

ἄγω (водим) ἤγαγον,
 ἁμαρτάνω (грешим) ἤμαρτον⁸⁹,
 βάλλω (бацам) ἔβαλον,
 γίγνομαι (постајем) ἐγενόμην,
 ἔπομαι (пратим, следим) ἐσπόμην,
 εὐρίσκω (про/налазим) ηὔρον⁹⁰,
 ἔχω (имам) ἔσχον,
 (ἀπο)θνήσκω (умирем) ἀπ-έθανον,
 κράζω (крештим, вичем) ἔκραγον,
 λαγχάνω (извлачим, добијам жребом) ἔλαχον,
 λαμβάνω (узимам, прихватам) ἔλαβον,
 λείπω (остављам) ἔλιπον,
 μανθάνω (учим) ἔμαθον,
 ὀφείλω (дугујем) ὤφελον,
 πάσχω (трпим, патим) ἔπαθον,
 πέτομαι (летим) ἐπτόμην,
 τίκτω (рађам) ἐτεκον,
 τυγχάνω (погађати, десити се) ἔτυχον,
 τρέπω (обрћем) ἐτραπον⁹¹,
 φεύγω (бежим, одлазим) ἔφυγον.

⁸⁹⁸⁹ Глаголи са презнетским -αν/-ν формантом, губе га у аористу.

⁹⁰ Глаголи с презентским формантом -σκ- губе га у аористу.

⁹¹⁹¹ Неки глаголи, као овај, имају више варијанти, тако, његов сигматски аорист гласи: ἔτρεψα.

Фреквентни тзв. **неправилни** глаголи јесу:

ἀγορεύω/λέγω (говорим) εἶπον,
 ἔρχομαι (долазим, идем) ἦλθον,
 ὁράω (гледам, видим) εἶδον,
 τρέχω (трчим) ἔδραμον,
 τρώγω (једем) ἔφαγον,
 φέρω (носим, подносим) ἤνεγκον.

➤ **Задатак**

- ✓ Уочите код којих се глагола јавља нулта основа, код којих „е“ основа, код којих се глагола појављује редупликација, а код којих се губи.

Апофонски аорист има **секундарне наставке**, односно исте карактеристичне завршетке као и имперфект, те се мења на следећи начин:

	Актив		Медиј	
1.	ἔλιπον	ἐλίπομεν	ἐλipoμένην	ἐλipoμένηθα
2.	ἔλιπες	ἐλίπετε	ἐλίπου	ἐλίπεσθε
3.	ἔλιπε(ν)	ἔλιπον	ἐλίπετο	ἐλίποντο

За сложене глаголе важи исто правило аугментације као и за имперфект, а остали глаголски облици граде се без аугмента (в. табеларне приказе).

➤ **Задаци**

✓ Προмените наведене глагоλε на исти начин.

✓ Текст за вежбање

Παῖς ψεύδων

Παῖς ἐν τῷ λειμῶνι ποιμνὴν αἰγῶν καὶ προβάτων ἐφύλαττεν. Ἦθελεν μέν παίζειν, ἀλλ' οὐκ εἶχεν ἐταίρους. Πῶς διέτριβε τὸν χρόνον; Ἐκραύγαζεν: “Λύκος, λύκος!” Ἦλθον μέν οἱ γεωργοί, λύκον οὐκ εἶδον. Δὺς καὶ τρεῖς ὁ παῖς τοὺς γεωργοὺς ἔψευσεν. Τὸ δὲ τελευταῖον ἀληθῶς ὁ λύκος ἐφάνην, ὁ παῖς ἐφώνησεν: “Λύκος, Λύκος!” Οἱ δὲ γεωργοὶ οὐκ ἐπίστευσαν αὐτῷ. Ἐνόμισαν γάρ, ὅτι ὁ παῖς πάλιν ψεύδει αὐτούς. Ὁ λύκος τὴν ποιμνὴν κατέσφαξεν, οἱ γεωργοὶ τὸν παῖδα ἔτυψαν καὶ ὕστερον ἔφυγον.

Радикални аорист

Иако је најстарији тип, радикални аорист има најмањи број глагола. У литератури се још зове атематски јер се наставци додају директно на корен глагола, тј. радикс. Често се јавља и апофонија и то у партиципу⁹² и оптативу⁹³.

Радикални аорист имају следећи фреквенти глаголи:

α) γίγν^ωσκω: ἔγν^ων, ζάω&βί^ωω: ἐβί^ων (апофонија: ω/ο),

β) (ἀπο)διδ^ωράσκω> ἔδρα^ν, γηράσκω: ἐγήρα^ν (ᾱ/ᾱ̃),

γ) βαίνω: ἔβην, и -ῖσταμαι>ἔστη^ν⁹⁴ (η/α),

δ) ῥέω: ἐρρύην, σβέννυμαι⁹⁵: ἔσβην (η/ε),

ε) φύομαι: ἔφυν, δύομαι> ἔδυν (υ̃/ῡ).

Промена по лицима:

ἔγνω ^ν	ἔδρα ^ν	ἔβην/ ἔστη ^ν	ἐρρύην	ἔφυν
ἔγνω ^ς	ἔδρα ^ς	ἔβη ^ς /	ἐρρύη ^ς	ἔφυ ^ς
ἔγνω	ἔδρα	ἔβη	ἐρρύη	ἔφν
ἔγνωμε ^ν	ἔδραμε ^ν	ἔβημε ^ν	ἐρρύημε ^ν	ἔφυμε ^ν
ἔγνωτε	ἔδρατε	ἔβητε	ἐρρύητε	ἔφυτε
ἔγνωσαν	ἔδρασαν	ἔβησαν	ἐρρύησαν	ἔφυσαν

⁹² Γνούς, γνοῦσα, γνόν (ἔγνω^ν), στάς, σταῖσα, стάν (ἔστη^ν), ρυεῖς, ρυεῖσα, ρυέν (ἐρρύην).

⁹³ Γνοίην...

⁹⁴ Од тразнитивног σβέννυμι аор. ἔσβησα. Ово указује на то да радикални аорист има интрензитивно и рефлексивно значење

⁹⁵ В. претходну белешку.

➤ **Задатак**

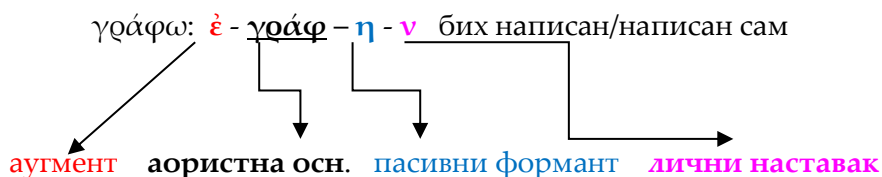
✓ Нађите глаголе у радикалном аористу и преведите следеће реченице:

1. Ἐπάταξεν αὐτὸν εἰς τὴν κεφαλὴν λίθῳ καὶ αἷμα ἐρρούη.
2. Ἀπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ.
3. Ἐβίωσαν μετ' ἀλλήλων ἥδιστα.
4. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλλίπου Ἀλέξανδρος τῆς Μακεδονίας προέστη.
5. Οἱ Λέσβιοι ἀπέστησαν τῶν Ἀθηναίων.
6. Κυμαῖος ἐν τῷ κολυμβᾷν βροχῆς γενομένης διὰ τὸ μὴ βραχῆναι εἰς τὸ βάθος κατέδυ.
7. Ἀνεβαίνει οὖν ὁ Κῦρος λαβὼν Τισσαφέρνην ὡς φίλον, καὶ τῶν Ἑλλήνων ἔχων ἀνέβη τριακοσίους, ἄρχοντα δὲ αὐτῶν Ξενίαν Παράσιον.
8. Πρὸς τοὺς συμβουλευόντας τὸν ἀποδράντα αὐτοῦ δοῦλον ζητεῖν, «γελοῖον,» Διογένης ἔφη, εἰ Μάνης μὲν χωρὶς Διογένους ζῇ, Διογένης δὲ χωρὶς Μάνου οὐ δυνήσεται.»
9. Διογένης Ὀλυμπιονίκη πρόβατα νέμοντι : «Ταχέως», εἶπεν, «ὦ βέλτιστε, μετέβης ἀπὸ Ὀλυμπίων ἐπὶ τὰ Νέμεα.»
10. Ἐρωτηθεὶς Θαλῆς τί δύσκολον, ἔφη, «τὸ ἑαυτὸν γνῶναι» τί δὲ εὐκόλον, τῷ ἄλλῳ ὑποθέσθαι .

Пасивни аорист

Морфолошка карактеристика пасивног аориста јесу формант **η** или **θη** и активни секундарни наставци.⁹⁶

Већина гутуралних и лабијалних глагола имају **η** пасивни аорист, на пример:

τρίβω (мрвим) ἐτρίβην⁹⁷ бих измрвљен/измрвељен сам

σφάττω (кољем) ἐσφάγην (им. σφαγή)

κόπτω (сечем) ἐκόπην (им. κοπή)

ἀλλάττω (мењам) ἠλλάγην (им. ἀλλαγή)

μαίνομαι (лудим) ἐμάνην (им. манија)

- ❖ Глаголи који у основи имају вокалско ρ (ρα/αρ) или λ (λα/αλ) показују и „е“ апофонију у презенту:

τρέπω (мењам): ἐτράπην,

κλέπτω (крадем): ἐκλάπην,

δέρω (дерем): ἐδάρην,

σπείρω(σπερ-ω) (сејем): ἐσπάρην,

στελλω (стел-ω) (шаљем): ἐστάλην.

⁹⁶ Најпре имао интранзитивно рефлексивно значење ἐφάνην показах се или ἐχάρην обрадовах се.

⁹⁷ Има и други облик новијег настанка ἐτρίφθην.

Вокалски глаголи, већина **денталних**, као и **неки гутурални и лабијални** глаголи имају **θη** пасивни аорист:

λύω (ослобађам) ἐλύθην,

παιδεύω (поучавам) ἐπαιδεύθην,

τιμάω (поштујем) ἐτιμήθην,

ποιέω (чиним) ἐποιήθην,

ἄγω (водим) ἤχθην⁹⁸,

πράττω (радим) ἐπράχθην,

ἀποκαλύπτω (откривам) ἀπεκαλήφθην,

πέμπω (шаљем) ἐπέμφθην,

λείπω (остављам) ἐλείφθην.

} дошло је до асимилације
гутурала у χ или лабијала
у φ пред θ

Код денталних глагола долази до дисимилације дентала, који прелази у **σ** пред **θ**:

πείθω: ἐπείσθην,

ψεύδω: ἐψεύσθην.

По аналогiji према денталним глаголима, формант **-σθη** јавља се код неких других глагола:

κελεύω: ἐκελεύσθην,

κλείω: ἐκλείσθην,

χρίω: ἐχρίσθην,

τελεώ: ἐτελέσθην,

χράομαι: ἐχρήσθην.

Интересантно је да неки глаголи могу имати оба пасивна аориста. Међутим, код таквих глагола то је знак разлике у значењу . У том

⁹⁸ У овом и наредним примерима дошло је до асимилације гутурала или лабијала пред спирантом θ, те се гутурали тј. лабијали пребацују у спиrowану варијанту χ, φ.

случају **η** аорист има **интранзитивно** значење, што је заправо и његова најстарија функција.

φαίνω (показујем),	ἐφάνθην (биx показан/ показан сам)
φαίνομαι (показујем се),	ἐφάνην (показах се)
ἀλλάττω	транз. ἠλλάχθην
ἀλλάττομαι	интранз. ἠλλάγην
πλέκω	ἐπλάχθην
πλέκομαι	ἐπλάκην
τρίβω	ἐτρίφθην
τρίβομαι	ἐτρίβην
κρύπτω	ἐκρύφην
κρύπτομαι	ἐκρύφθην

➤ Задаци

- ✓ Преведите дублете пасивног аориста наведених глагола.
- ✓ Промените по лицима **θη** и **η** пасивни аорист.

	Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
1	ἐφάνθην	ἐφάνθημεν	ἐφάνην	ἐφάνημεν
2	ἐφάνθης	ἐφάνθητε	ἐφάνης	ἐφάνητε
3	ἐφάνθη	ἐφάνθησαν	ἐφάνη	ἐφάνησαν

➤ Задатак

- ✓ Анализирајте и преведите следеће реченице:

1. Ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον.
2. Οἱ Πέρσαι ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ἐν πολλαῖς μάχαῖς ἡττήθησαν.
3. Ῥωμύλῳ ἐπὶ τῇ κτίσει τῆς Ῥώμης δώδεκα γυῖπες ἐφάνησαν.

4. Πτολεμαῖος, ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς ὑπὸ Γαλατῶν ἐσφάγη καὶ ἅπασα ἡ αὐτοῦ δύναμις διεφθάρη.
5. Τοὺς τῆς πατρίδος προδότας Ἀθηναῖοι ἐν τῇ χώρᾳ ταφῆναι οὐκ ἐπέτρεψαν.
6. Ἐξεπλάγημεν ταῦτα ἀκούσαντες.
7. Οἱ ἐχθροὶ πάνυ ἐφοβήθησαν, τοὺς ἡμετέρους στρατιῶτες θεασάμενοι.
8. Ζεὺς ἐν Κρήτῃ ὑπὸ αἰγὸς Ἀμαλθείας ἐτράφη.
9. Λεωνίδας εἰς Θερμοπύλας ἐστάλη πρὸς τοὺς Πέρσας μαχέσασθαι.
10. Οἱ τῶν πολέμιων ἵππεῖς εἰς φυγὴν ἐτράπησαν καὶ διεσπάρησαν.
11. Εὐρώπη μὲν ὑπὸ Διὸς, Περσεφώνη δὲ ὑπὸ Αἴδου ἠρπάσθη.

ПРЕВОЂЕЊЕ ОРИГИНАЛНОГ ИЗВОРА

Θουκυδίδου Ἐπιτάφιος λόγος

34. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χειμῶνι Ἀθηναῖοι τῷ πατρίῳ νόμῳ χρώμενοι⁹⁹ δημοσίᾳ ταφὰς ἐποιήσαντο τῶν ἐν τῷδε¹⁰⁰ τῷ πολέμῳ πρώτων ἀποθανόντων¹⁰¹ τρόπῳ τοιῷδε. [2] τὰ μὲν ὅσα προτίθενται¹⁰² τῶν ἀπογενομένων¹⁰³ πρότιστα¹⁰⁴ σκηνὴν ποιήσαντες¹⁰⁵, καὶ ἐπιφέρει τῷ αὐτοῦ ἕκαστος ἦν¹⁰⁶ τι βούληται¹⁰⁷: [3] ἐπειδὴν δὲ ἡ ἐκφορὰ ἦ¹⁰⁸, λάρνακας κυπαρισσίας ἄγουσιν ἅμαξαι, φυλῆς ἐκάστης μίαν¹⁰⁹: ἔνεστι¹¹⁰ δὲ τὰ ὅσα ἡς ἕκαστος ἦν φυλῆς. μία δὲ κλίνη κενὴ φέρεται ἐστρωμένη τῶν ἀφανῶν, οἱ¹¹¹ ἂν μὴ εὐρεθῶσιν¹¹² ἐς ἀναίρεσιν. [4] ξυνεκφέρει δὲ ὁ βουλόμενος καὶ ἀστῶν καὶ ξένων, καὶ γυναῖκες πάρεισιν¹¹³ αἱ προσήκουσαι ἐπὶ τὸν τάφον ὀλοφυρόμεναι. [5] τιθέασιν¹¹⁴ οὖν ἐς τὸ δημόσιον σῆμα, ὃ ἐστὶν ἐπὶ τοῦ καλλίστου¹¹⁵ προαστείου τῆς πόλεως, καὶ αἰεὶ ἐν αὐτῷ θάπτουσι τοὺς ἐκ τῶν πολέμων, πλήν γε τοὺς

⁹⁹ Држећи се традиције, закона отаца.

¹⁰⁰ Показна заменица.

¹⁰¹ Part. aor. akt. ἀποθνήσκω.

¹⁰² προτίθημι.

¹⁰³ Part aor. ἀπογινώσκω

¹⁰⁴ Три дана раније.

¹⁰⁵ Part. aor. ποιέω.

¹⁰⁶ Ἐάν.

¹⁰⁷ Конјунктив, евентуална реченица.

¹⁰⁸ Конјунктив гл.εἰμί, због зависне узрочне реченице.

¹⁰⁹ Дужност сваке филе је била...

¹¹⁰ Сложеница гл. εἰμί, ἔνεστι.

¹¹¹ Односна заменица.

¹¹² Конјунктив, „од оних који не би били нађени“.

¹¹³ Сложеница гл. εἰμί.

¹¹⁴ τίθημι.

¹¹⁵ Суператив.

ἐν Μαραθῶνι: ἐκείνων δὲ διαπρεπῇ τὴν ἀρετὴν κρίναντες αὐτοῦ καὶ τὸν τάφον ἐποίησαν. [6] ἐπειδὴν δὲ κρύψωσι¹¹⁶ γῇ, ἀνὴρ ἡρημένος¹¹⁷ ὑπὸ τῆς πόλεως, ὃς ἂν γνώμη τε δοκῇ¹¹⁸ μὴ ἀξύνετος εἶναι καὶ ἀξιῶσει προήκη¹¹⁹, λέγει ἐπ' αὐτοῖς ἔπαινον τὸν πρέποντα¹²⁰: μετὰ δὲ τοῦτο¹²¹ ἀπέρχονται. [7] ὧδε μὲν θάπτουσιν: καὶ διὰ παντὸς τοῦ πολέμου, ὅποτε ξυμβαίη¹²² αὐτοῖς, ἐχρῶντο τῷ νόμῳ. [8] ἐπὶ δ' οὖν τοῖς πρώτοις τοῖσδε Περικλῆς ὁ Ξανθίππου ἡρέθη¹²³ λέγειν. καὶ ἐπειδὴ καιρὸς ἐλάμβανε, προελθὼν¹²⁴ ἀπὸ τοῦ σήματος ἐπὶ βῆμα ὑψηλὸν πεποιημένον,¹²⁵ ὅπως ἀκούοιτο¹²⁶ ὡς ἐπὶ πλείστον¹²⁷ τοῦ ὀμίλου, ἔλεγε τοιάδε. **35.** 'οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἐνθάδε ἤδη εἰρηκότων¹²⁸ ἐπαινοῦσι τὸν προσθέντα¹²⁹ τῷ νόμῳ τὸν λόγον τόνδε, ὡς καλὸν ἐπὶ τοῖς ἐκ τῶν πολέμων θαπτομένοις¹³⁰ ἀγορεύεσθαι¹³¹ αὐτόν. ἐμοὶ δὲ ἀρκοῦν¹³² ἂν ἐδόκει¹³³ εἶναι ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργῳ γενομένων¹³⁴ ἔργῳ καὶ δηλοῦσθαι¹³⁵ τὰς τιμὰς, οἷα καὶ νῦν περὶ τὸν τάφον τόνδε δημοσίᾳ παρασκευασθέντα¹³⁶ ὁρᾶτε, καὶ μὴ ἐν ἐνὶ ἀνδρὶ πολλῶν ἀρετὰς κινδυνεύεσθαι¹³⁷ εὖ τε καὶ

¹¹⁶ Конјунктив.

¹¹⁷ Αἰρέω, part.med. aor.

¹¹⁸ Конјунктив.

¹¹⁹ Конјунктив.

¹²⁰ Какав доликује.

¹²¹ Показна заменица.

¹²² Opt.aor.act.

¹²³¹²³ Pas. Aor.

¹²⁴ Part. Aor. Act. Προέρχομαι.

¹²⁵ Part. Med. Perf.

¹²⁶ Fin. rečenica, opt.

¹²⁷ Суперлатив од πολὺς.

¹²⁸ Part. Perf. Act. од ἀγορεύω, εἶρω, λέγω.

¹²⁹ Προστίθηναι, part. Aor. Act.

¹³⁰ Part. med-pas. praes.

¹³¹ Inf. med-pas. praes.

¹³² Inf. Praes.act. ἀρκέω

¹³³ Гл. захтева допуноу у инфинитиву, те следе инфинитиви.

¹³⁴ Part. aor. γίγνομαι, **gen. abs.**

¹³⁵ Inf.med-pas. praes.

¹³⁶ Part. Pas. Aor. παρασκευάζω.

¹³⁷ ...да не зависи од једног човека храброст многих...

χειρόν¹³⁸ εἰπόντι¹³⁹ πιστευθῆναι¹⁴⁰. [2] χαλεπὸν γὰρ τὸ μετρίως εἰπεῖν¹⁴¹ ἐν ᾧ¹⁴² μόλις καὶ ἡ δόκησις τῆς ἀληθείας βεβαιοῦται. ὃ τε¹⁴³ γὰρ ξυνειδώς καὶ εὖνους ἀκροατῆς¹⁴⁴ τάχ¹⁴⁵ ἄν τι ἐνδεεστέρως¹⁴⁶ πρὸς ἃ¹⁴⁷ βούλεται τε καὶ ἐπίσταται¹⁴⁸ νομίσαι¹⁴⁹ δηλοῦσθαι¹⁵⁰, ὃ τε ἄπειρος ἔστιν ἃ καὶ πλεονάζεσθαι¹⁵¹, διὰ φθόνον, εἴ τι ὑπὲρ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἀκούοι¹⁵². μέχρι γὰρ τοῦδε ἀνεκτοὶ οἱ ἔπαινοί εἰσι περὶ ἑτέρων λεγόμενοι, ἐς ὅσον ἂν καὶ αὐτὸς ἕκαστος οἴηται¹⁵³ ἰκανὸς εἶναι δοῦναι¹⁵⁴ τι ὧν¹⁵⁵ ἤκουσεν: τῷ δὲ ὑπερβάλλοντι¹⁵⁶ αὐτῶν φθονοῦντες¹⁵⁷ ἤδη καὶ ἀπιστοῦσιν. [3] ἐπειδὴ δὲ τοῖς πάλαι οὕτως ἐδοκιμάσθη¹⁵⁸ ταῦτα καλῶς ἔχειν¹⁵⁹, χρῆ¹⁶⁰ καὶ ἐμὲ ἐπόμενον¹⁶¹ τῷ νόμῳ περὶδοῦσθαι¹⁶² ὑμῶν

¹³⁸ Компаратив прилога од καῶς.

¹³⁹ Part. act. aor. εἶπον, доноси се на ἀνδρὶ.

¹⁴⁰ Inf. pas. aor.

¹⁴¹ Inf. act. aor. λέγω

¹⁴² Dat. sg. односне заменице.

¹⁴³ ὃ τε... ὃ τε... онај што... док овај што...

¹⁴⁴ ...ὃ ... ξυνειδώς καὶ εὖνους ἀκροατῆς... онај што свесно слуша и што је добронамеран слушалац...

¹⁴⁵ Брзо, сад, у том тренутку.

¹⁴⁶ Компаратив прилога од придева ἐνδεής, ἐς.

¹⁴⁷ Acc.pl. односне заменице.

¹⁴⁸ ἐπίσταμαι знати, разумети.

¹⁴⁹ 3.l.sg. opt. act. aor. уз ἄν „могао би помислити да се износи...“, потенцијална реченица.

¹⁵⁰ Med-pas. inf praes. δηλώω, приказати дело.

¹⁵¹ Inf. med-pas. praes.

¹⁵² 3.l. opt.act.. praes. ἀκούω, потенцијална реченица уз везник εἰ.

¹⁵³ Конјунктив.

¹⁵⁴ Inf. act. aor.

¹⁵⁵ Gen. pl. односне заменице.

¹⁵⁶ Dat. sg. part. act. praes.

¹⁵⁷ Part. act. praes.

¹⁵⁸ Потврђено је, показало се 3. l. sg. ind. pas. aor.

¹⁵⁹ Inf. praes. act.

¹⁶⁰ χρῆ+ acc. cum Inf.

¹⁶¹ Part. med. praes. ἔπομαι.

¹⁶² Inf. med-pas. praes.

τῆς ἐκάστου βουλήσεώς τε καὶ δόξης τυχεῖν¹⁶³ ὥς ἐπὶ πλεῖστον¹⁶⁴. **36.** ἄρξομαι δὲ ἀπὸ τῶν προγόνων πρῶτον: δίκαιον γὰρ αὐτοῖς καὶ πρέπον δὲ ἅμα¹⁶⁵ ἐν τῷ τοιῷδε τὴν τιμὴν ταύτην¹⁶⁶ τῆς μνήμης δίδοσθαι¹⁶⁷. τὴν γὰρ χώραν οἱ αὐτοὶ αἰεὶ οἰκοῦντες¹⁶⁸ διαδοχῇ τῶν ἐπιγίγνομένων¹⁶⁹ μέχρι τοῦδε¹⁷⁰ ἐλευθέραν δι' ἀρετὴν παρέδοσαν¹⁷¹. [2] καὶ ἐκείνοί τε ἄξιοι ἐπαίνου καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ πατέρες ἡμῶν: κτησάμενοι¹⁷² γὰρ πρὸς οἷς¹⁷³ ἐδέξαντο ὅσῃν ἔχομεν ἀρχὴν οὐκ ἀπόνως¹⁷⁴ ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον. [3] τὰ δὲ πλείω¹⁷⁵ αὐτῆς¹⁷⁶ αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε¹⁷⁷ οἱ νῦν ἔτι ὄντες¹⁷⁸ μάλιστα¹⁷⁹ ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἐπηρξήσαμεν καὶ τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι παρεσκευάσαμεν καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην αὐταρκεστάτην¹⁸⁰. [4] ὦν¹⁸¹ ἐγὼ τὰ μὲν κατὰ πολέμους ἔργα, οἷς¹⁸² ἕκαστα ἐκτίθη, ἢ¹⁸³ εἴ τι αὐτοὶ ἢ οἱ πατέρες ἡμῶν βάρβαρον ἢ Ἑλληνα

¹⁶³ Задовољити, усагласити се са...

¹⁶⁴ Компаратив од πολὺς „што је више могуће“.

¹⁶⁵ Заједно, истовремено.

¹⁶⁶ Показна заменица.

¹⁶⁷ ...δίκαιον καὶ πρέπον (ἐστὶ) безлични израз који захтева допуњу, acc.+inf. „...праведно је и доликује да се ода почаст... “ δίδοσθαι inf. med-pas.praes. δίδωμι.

¹⁶⁸ Поименичени партицип акт. презента од гл. οἰκέω, они који насељавају, житељи, насељеници, становници.

¹⁶⁹ Поименичени партицип мед-пас. презента од ἐπιγίγνομαι они који су се родили касније, тј. потомци.

¹⁷⁰ Показна заменица.

¹⁷¹ даδοχῇ παραδίδωμι, „предати у наслеђе“.

¹⁷² Κτάω part. med. aor. „стекавши, пошто су стекли...“

¹⁷³ „... осим тога“.

¹⁷⁴ „... не без труда, напора“.

¹⁷⁵ Τὰ πλείω компаратив, контраховани облик од придева πολὺς, в. поглавље Компарација придева.

¹⁷⁶ αὐτῆς (sc. τῆς ἀρχῆς)

¹⁷⁷ ...баш ми, управо ми сами.

¹⁷⁸ Part.praes. гл. εἰμί.

¹⁷⁹ Суперлатив прилога „највише“ од μάλα.

¹⁸⁰ Суперлатив придева αὐταρκής, ἐς.

¹⁸¹ Gen.pl. односне заменице „од оних ствари који се тичу...“

¹⁸² Dat.pl. односне заменице.

¹⁸³ било... било/ или... или

πολέμιον ἐπιόντα¹⁸⁴ προθύμως ἡμυνάμεθα, μακρηγορεῖν¹⁸⁵ ἐν εἰδόσιν¹⁸⁶ οὐ βουλόμενος¹⁸⁷ ἑάσω: ἀπὸ δὲ οἷας τε ἐπιτηδεύσεως ἦλθομεν ἐπ' αὐτὰ καὶ μεθ' οἷας πολιτείας καὶ τρόπων ἐξ οἷων μεγάλα ἐγένετο, ταῦτα δηλώσας¹⁸⁸ πρῶτον εἶμι καὶ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἔπαινον, νομίζων¹⁸⁹ ἐπὶ τε τῷ παρόντι¹⁹⁰ οὐκ ἂν ἀπρεπῇ λεχθῆναι αὐτὰ καὶ τὸν πάντα ὄμιλον καὶ ἀστῶν καὶ ξένων ξύμφορον εἶναι¹⁹¹ ἑπακοῦσαι αὐτῶν.

Thuc. 2. 34-36.¹⁹²

¹⁸⁴ Part. praes. ἔπειμι.

¹⁸⁵ Inf.praes. act..

¹⁸⁶ Part. perf. οἶδα „о оном што је познато“.

¹⁸⁷ „ ... не желећи да дужим...“ .

¹⁸⁸ Part.act.. aor.

¹⁸⁹ Part. Act.. Preas.

¹⁹⁰ Part. Preas. гл. πάρειμι.

¹⁹¹ ἀπρεπῇ ... ξύμφορον εἶναι, безлични израз који захтева инфинитивску допуну: λεχθῆναι... ἑπακοῦσαι.

¹⁹² Овај одломак из тзв. Периклове *Надгробне беседе* представља проοίμιον који уводи слушаоца у тему коју беседник жели да изложи.

ЗАМЕНИЦЕ (НАСТАВАК)

μάθημα πέμπτον και δέκατον ιε΄

Показне заменице

Показне заменице показују однос (физичке или мисаоне) удаљености лица или објекта с обзиром на говорника. Најближи однос показује заменица **ὁδε, ἥδε, τόδε** = **овај, ова, ово**, од које је настао одређени члан. Она се мења на исти начин као одређени члан, с тим што још добија енклитику -δε на крају, а нагласак остаје исти као код члана без обзира на дужину ултима. Ако је нешто већ раније споменуто, користи се заменица **οὗτος, αὕτη, τοῦτο** = **тај, та, то**, а уколико је неко или нешто физички или мисаоно удаљен, користимо заменицу **ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο** = **онај, она, оно**, која се мења исто као заменица **αὐτός, αὕτη, αὐτό**. Поред показног значења, ове се заменице могу користити као лична заменица за 3. лице.

	Једнина			Множина		
N	ὁδε	ἥδε	τόδε	οἶδε	αἶδε	τάδε
G	τοῦδε	τῆσδε	τοῦδε	τῶνδε	τῶνδε	τῶνδε
Д.	τῷδε	τῇδε	τῷδε	τοῖσδε	ταῖσδε	τοῖσδε
Ак.	τόνδε	τήνδε	τόδε	τούσδε	τάсде	τάде

	Једнина			Множина		
N	οὗτος	αὕτη	τοῦτο	οὗτοι	αὗται	ταῦτα
G	τούτου	ταύτης	τούτου	τούτων	τούτων	τούτων
Д.	τούτῳ	ταύτῃ	τούτῳ	τούτοις	ταύταις	τούτοις
Ак.	τούτον	ταύτην	тоῦτο	τούτους	ταύτας	таῦта

Сложене показне заменице:

1. τοσοῦτος, τοσαύτη, τοσοῦτο (v) = толики, -а, -о
2. τοσόσδε, τοσήδε, τοσόνδε = -„-
3. τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτο(v) = такав, -ква, -кво
4. τοιόσδε, τοιάδε, τοιόνδε = -„-
5. τηλικοῦτος, τηλικαύτη, τηλικοῦτο(v) = тако знатан
6. τηλικόσδε, τηλικήδε, τηλικόνδε = -„-

Заменице **τοσοῦτος**, **τοιοῦτος** и **τηλικοῦτος** мењају се као **οὔτος**, при чему слово **τ** одбацују они облици заменице **οὔτος** који се тим гласом почињу: **ταῦτα**, али **τοσ-αῦτα**. Заменице **τοσόσδε**, **τοιόσδε** и **τηλικόσδε** мењају се као придеви испред енклитике **-δε**.

Односна (индивидуална) заменица

ὅς, ἥ, ὅ = који, која, које

Мења се исто као члан, при чему она нема почетно **τ** и номинатив има тон.

		Једнина			Множина	
N	ὅς	ἥ	ὅ	οἷ	αἷ	ᾶ
G	οὗ	ἧς	οὔ	ῶν	ῶν	ῶν
Д.	ῶ	ἧ	ῶ	οῖς	αῖς	οῖς
Ак.	ὅν	ἧν	ὅ	οὔς	ᾶς	ᾶ

Напомена: односна заменица појачава се енклитиком **περ**: **ὅσπερ**, **ἥπερ**, **ὅπερ** = управо (онај) који

УПИТНА *τις; τι*; = ко? шта? И НЕОДРЕЂЕНА ЗАМЕНИЦА *τις, τὶ* = неко, нешто

	τίς; τί;		τις, τὶ		Μножина			
N	τίς	τί	τις	τὶ	τίνες	τίνα	τινές	τινὰ (ἄττα)
G	τίνος (τοῦ)		τινός		τίνων		τινῶν	
Д.	τίνι (τῷ)		τινί		τίσι(ν)		τισί(ν)	
A	τίνα	τί	τινά	τὶ	τίνας	τίνα	τινάς	τινὰ (ἄττα)

Разлика између упитне и неодређене заменице односи се само на врсту нагласка. У номинативу упитна заменица има акут (´), а неодређена гравис (`), док у осталим падежима неодређена заменица има нагласак на ултимим и користи се као енклитика, тј. губи свој тон.

Упитна заменица, поред именичког облика *ко, шта*, може да се употреби и придевски: *који, која, које* или *какав, каква, какво*. Поред наведене, постоје и друге упитне заменице, попут: **πόσος, -η, -ον = колики, ποῖος, -α, -ον = какав, πηλίκος, -η, -ον = којег узраста, πότερος, -α, -ον = који од двојице**. Слично њима, имамо и неодређене заменице **ποσός, -ή, -όν = неколики** и **ποιός, -ά, -όν = некакав**, само другачијег тона (више о овоме в. у поглављу о заменицама, бр. 11).

Реципрочна заменица

Настала је удвајањем заменичког придева **ἄλλος**, а користи се само у множини да означи узајамни однос између две ствари или особе.

N.	-	-	-
Г.	ἀλλήλων	ἀλλήλων	ἀλλήλων
Д.	ἀλλήλοις	ἀλλήλαις	ἀλλήλοις
Ак.	ἀλλήλους	ἀλλήλας	ἄλληλα

Неодређена односна заменица

ὅς-τις, ἥ-τις, ὅ-τι = који год, која год, што год

	Једнина			Множина		
Н.	ὅστις	ἥτις	ὅ τι	οἵτινες,	αἵτινες,	ἅτινα
Г.	οὗτινος	ἧστινος	οὗτινος	ὧντινων		
Д.	ὥτινι	ἧτινι	ὥτινι	οἷστισι(ν)	αἷστισι(ν)	οἷστισι(ν)
Ак.	ὄντινα	ἧντινα	ὅ τι	οὗστινας	ἄστινας	ἅτινα

- Ова заменица је сложена и састоји се из две заменице. Учите које две.

Корелативне заменице

Упитна директа и индиректна. (осн. по-)	Неодређена енкл. (осн. по-)	Показна (осн. то-)	<u>Релативна</u> индивидуална (осн. ό-)	Генерална индиректна. упитна (осн. όπο-)
τίς ; ко?	τις, неко	ὁδε, οὗτος, ἐκεῖνος, овај, тај, онај	ὅς, који	ὅστις, који год
πότερος ; који од двојице?		ἕτερος, један од двојице		ὁπότερος, који год од двојице
πόσος ; колики?	(ποσός), неколики	(τόσος), τοσόσδε, τοσοῦτος, оволики, толики	ὅσος , колики	ὁπόσος, колики год
ποῖος ; какав?	(ποιός) некакав	(τοῖος), τοιόσδε, τοιούτος, овакав, такав	οἷος, какав	ὁποῖος, какав год

πηλίκος, колико важан, колико стар?	(τηλίκος), τηλικόσδε, τηλικούτος, овако стар, тако важан	ήλίκος, које старости, како важан	όπηλίκος које год старости, како год важан
---	--	---	---

Корелативни прилози

Упитни. (осн. πο-)	Неодређени енкл. (осн. πο-)	Показни (осн. то-)	<u>Релативни</u> индивидуални (осн. ό-)	<u>Генерални</u> (осн. όπο-)
ποῦ ; где?	πού, негде	ἐνθάδε, овде ἐνταῦθα, овде ἐκεῖ, тамо αὐτοῦ, овде	οὗ, где ἐνθα, где	όπου, где год
πόθεν ; одакле?	ποθεν, однекуд	ἐνθενде, одавде ἐντεῦθεν, оданде ἐκεῖθεν, онуда αὐτόθεν, одавде, оданде	όθεν, одакле ἐνθεν, оданде	όπόθεν, одакле год
ποῖ ; куда ?	ποί, некуда, негде	ἐνθάδε, баш овде ἐνταῦθα, овде ἐκεῖσε, баш тамо αὐτόσε, баш онамо	οἷ, куда ἐνθα, ту, овде	όποι, куда год
πότε; када?	ποτέ, никада	τότε, тада	ότε, кад	όπότε кад год
πηνίκα ; у које доба ?		τηνικάδε, у ово доба τηνικάυτα, у то доба	ήνικά, у које доба	όπηνίκα, у које год доба
πῶς ; како?	πῶς, некако	(ὥς ,тако) ὥде, овако οὕτως, тако	ὥς, ὥπερ како, као	ὅπως како год
πῇ; куда?	πῇ, некуда	τῇде, овуда ταύτη, туда	ἧ, ἥπερ куда, како	όπῃ, куда год

➤ **Задатак**

✓ Αναλίζειτε и преведите следеће реченице:

1. Παῖδες τῶν αὐτῶν γονέων πολλάκις τὰ μάλα ἀλλήλων διαφέρουσιν.
2. Τούτου τοῦ ἀνθρώπου ὁ λόγος καλός, ἐκείνου ἀληθής.
3. Τούτους μὲν τοὺς μαθητὰς διὰ τὴν σπουδὴν θαυμάζομεν, ἐκείνους δὲ διὰ τὴν ἀργίαν ψέγομεν.
4. Σπάρτακον, ὦ παῖδες, θαυμάζομεν, οὗ ἡ ἀνδρεία μεγάλη ἦν.
5. Εὐδαίμων ἐστὶ ὁ ἄνθρωπος, ὃς φίλους πιστοὺς ἔχει.
6. Πόθεν ἤκετε καὶ ποῖ βαδίζετε ; Ποῦ οἱ φίλοι εἰσίν;
7. Τίς οὕτω ῥάθυμός ἐστιν, ὅστις οὐ μετέχει τοῦ ἀγῶνος τούτου.
8. Τίνος εἰσὶν τὰ βιβλία ταῦτα;
9. Βούλομαι σοὶ λέγειν, ἃ ὁ κοινὸς ἡμῶν φίλος περὶ σου ἔλεγεν.
10. Σωφροσύνη ἐστὶ ἡδονῶν τινῶν καὶ ἐπιθυμιῶν ἐγκράτεια.
11. Τοὺς Ἀθηναίους θαυμάζομεν, οἱ ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι τῆς Ἑλλάδος σωτῆρες ἦσαν.

ПРЕВОЂЕЊЕ ИЗВОРА

Ἀριστοφάνους Ὀρνιθεῖς¹⁹³ *1570-1705 (οἰκία)

- Ποσειδῶν:** ὦ δημοκρατία, ποῖ προβιβᾶς ἡμᾶς ποτε,
εἰ τοῦτον ἐχειροτόνησαν οἱ θεοί;
- Τριβαλλός:** ἔξεις ἀτρέμας;
- Ποσειδῶν:** ἄγε δὴ, τί δρῶμεν Ἡράκλεις;
- Ἡρακλῆς:** ἀκήκοας...
τὸν ἄνθρωπον ἄγχειν βούλομαι,
ὅστις ὁ τοὺς θεοὺς ἀποτειχίσεν.
- Ποσειδῶν:** ὦ ἀγάθῃ, ἡρήμεσθαι...
περὶ διαλλαγῶν πρέσβεις.
- Ἡρακλῆς:** διπλασίως μᾶλλον ἄγχειν μοι δοκεῖ.
- Πισθέταιρος:** τὴν τυρόκνηστίν... σίλφιον...
τυρὸν φερέτω τις: πυρπόλει τοὺς ἄνθρακας.
- Ποσειδῶν:** τὸν ἄνδρα χαίρειν οἱ θεοὶ κελεύομεν
τρεῖς ὄντες ἡμεῖς.
- Πισθέταιρος:** ἐπικνῶ τὸ σίλφιον.
- Ἡρακλῆς:** τὰ δὲ κρέα... τι ἐστίν;
- Πισθέταιρος:** ὄρνιθές τινες...
ἐπανιστάμενοι τοῖς δημοτικοῖς ὀρνέοις
ἔδοξαν ἀδικεῖν.
- Ἡρακλῆς:** σίλφιον εἵπικνῆς πρότερον αὐτοῖς;
- Πισθέταιρος:** ὦ χαῖρ' Ἡράκλεις.
τί ἔστι;
- Ποσειδῶν:** πρεσβεύοντες ἡμεῖς ἤκομεν
παρὰ τῶν θεῶν περὶ πολέμου καταλλαγῆς.
- Πισθέταιρος:** ἔλαιον οὐκ ἔνεστιν.

¹⁹³ Ἀριστοφάνους κωμικὴ *Πτιυγὴ* изведена је 414. године пре нове ере. Песник ју је сматрао својом најбољом кωμедијом. Пуна је алузија на политичка збивања у Атини током Пелопонеског рата. Уп. превод Милоша Н. Ђурића.

Ἡρακλῆς: καὶ τ' ὀρνίθεια λιπάρ' εἶναι πρόπει.
Ποσειδῶν: ἡμεῖς γὰρ πολεμοῦντες οὐ κερδαίνομεν.
ὕμεις ἂν τοῖς θεοῖς ὄντες φίλοι
ἀλκυονίδας ἂν ἤγεθ' ἡμέρας ἀεὶ.

Πισθέταιρος: ἀλλ' οὔτε πρότερον ἡμεῖς ἤρξαμεν
πολέμου πρὸς ὑμᾶς... νῦν ἐθέλομεν,
σπονδὰς ποιεῖσθαι.
τὸ σκῆπτρον ὀρνισιν πάλιν
τὸν Δί' ἀποδοῦναι: κἂν διαλλαττώμεθα...
τοὺς πρέσβεις ἐπ' ἄριστον καλῶ.

Ἡρακλῆς: ἐμοὶ μὲν ἀπόχρη ταῦτα καὶ ψηφίζομαι.
Ποσειδῶν: τί ὦ κακόδαιμον; ἡλίθιος καὶ γάστρις εἶ.
ἀποστερεῖς τὸν πατέρα τῆς τυραννίδος;

Πισθέταιρος: μείζον οἱ θεοὶ ἰσχύσετε',
ἦν ὀρνιθες ἄρξωσιν κάτω;

Ποσειδῶν: νῆ τὸν Ποσειδῶ! καλῶς λέγεις.

Ἡρακλῆς: κάμοι δοκεῖ.

Πισθέταιρος: τί δαὶ σὺ φῆς;

Τριβαλλός: ναβαισατρεῦ.

Ἡρακλῆς: ὀρᾶς; ἐπαινεῖ οὗτος.

Πισθέταιρος: ἕτερόν ἐστι
ἀναπράξομεν ἡμῖν
πολλὰ πολλὰ κέρδη.

Ἡρακλῆς: τὸ σκῆπτρον ἀποδοῦναι ψηφίζομαι
τούτοις ἐγώ.

Ποσειδῶν: καὶ τὸν Τριβαλλόν ἐροῦ.

Ἡρακλῆς: ὁ Τριβαλλός, οἰμώζειν δοκεῖ σοι;

Τριβαλλός: σαυνάκα
βακταρικροῦσα.

Ἡρακλῆς: φησί μ' εὖ λέγειν.

Ποσειδῶν: κάμοι συνδοκεῖ

БРОЈЕВИ

Арапски број	Грчки знак	Главни	Редни	Прилошки
1	α΄	εἷς, μία, ἓν	πρῶτος, η, ον	ἅπαξ
2	β΄	δύο	δεύτερος, α, ον	δῖς
3	γ΄	τρεις, τρία	τρίτος, η, ον	τρίς
4	δ΄	τέτταρες, τέτταρα	τέταρτος, η, ον	τετράκις
5	ε΄	πέντε	πέμπτος, η, ον	πεντάκις
6	ς΄	ἕξ	ἕκτος, η, ον	ἑξάκις
7	ζ΄	ἑπτά	ἑβδομος, η, ον	ἑπτάκις
8	η΄	ὀκτώ	ὀγδοος, η, ον	ὀκτάκις
9	θ΄	ἐννέα	ἐννατος, η, ον	ἐνάκις
10	ι΄	δέκα	δέκατος, η, ον	δεκάκις
11	ια΄	ἑνδεκα	ἐνδέκατος	ἐνδεκάκις
12	ιβ΄	δώδεκα	δωδέκατος	δωδεκάκις
13	ιγ΄	τρεῖς (τρία) καὶ δέκα	τρίτος καὶ δέκατος	τρισκαίδεκάκις
14	ιδ΄	τέτταρες (τέτταρα)	иτд.	иτд.
15	ιε΄	καὶ δέκα		
16	ις΄	πεντεκαίδεκα		
17	ιζ΄	ἐκκαίδεκα		
18	ιη΄	ἑπτακαίδεκα		
19	ιθ΄	ὀκτωκαίδεκα ἐννεακαίδεκα		
20	κ΄	εἴκοσι(ν)	εἰκοστός	εἰκοσάκις
21	κα΄	εἴκοσι καὶ εἷς, (μία,		
22...	κβ΄...	ἓν)		
30	λ΄	εἴκοσι καὶ δύο....	τριακοστός	τριακοντάκις
40	μ΄	τριάκοντα	τετταρακοστός	τετταρακοντά
50	ν΄	τετταράκοντα	πεντηκοστός	κις
60	ξ΄	πεντήκοντα	εξηκοστός	πεντηκοντάκις
70	ο΄	ἑξήκοντα		ἑξηκοντάκις

80	π'			
90	q'			
100	p'	ἐκατόν	ἐκατοστός	ἐκατοντάκις
200	σ'	διακόσιοι, αι, α	διακοσιοστός	διακοσιάκις
300	τ'	τριακόσιοι, αι, α	τριακοσιοστός	ιτδ.
400	υ'	τετρακόσιοι, αι, α	τετρακοσιοστός	
500	φ'	πεντακόσιοι, αι, α	πεντακοσιοστός	
600	χ'	ἑξακόσιοι, αι, α	ἑξακοσιοστός	
700	ψ'	ἑπτακόσιοι, αι, α	ἑπτακοσιοστός	
800	ω'	ὀκτακόσιοι, αι, α	ὀκτακοσιοστός	
900	ῥ	ἐνακόσιοι, αι, α	ἐνακοσιοστός	
1000	,α	χίλιοι, αι, α	χιλιοστός	
2000	,β	δισχίλιοι, αι, α	δισχιλιοστός	
3000	,γ	τρισχίλιοι, αι, α	τρισχιλιοστός	
4000	,δ	τετραχίλιοι, αι, α	τετραχιλιοστός	
10000	,ι	μύριοι, αι, α	μυριοστός	
11000	,ια	μύριοι και χίλιοι		
20000...	,κ	δισμύριοι, αι, α	δισμυριοστός	

Променљиви (означени црвеном бојом), с посебном променом

	1 = једнина			2 = двојина
N	εἷς	μία	ἓν	δύο
G	ένός	μιᾶς	ένός	δυοῖν
Д.	ένί	μιᾷ	ένί	δυοῖν
Ак.	ένα	μίαν	ἓν	δύο

	3			4
N	τρεις	τρία	τέτταρες	τέτταρα
G	τριῶν	τριῶν	τεττάρων	τεττάρων
Д.	τρισί (ν)	τρισί(ν)	τέτταρσι(ν)	τέτταρσι(ν)
Ак.	τρεις	τρία	τέτταρας	τέτταρα

Сложенице од броја 1 су οὐδείς, οὐδεμία, οὐδέν и μηδείς, μηδεμία, μηδέν – *ниједан, ниједна, ниједно* или *нико, ништа*.

	једнина	множина		
N	οὐδείς	οὐδεμία	οὐδέν	οὐδένες
G	οὐδενός	οὐδεμιᾶς	οὐδενός	οὐδένων
Д.	οὐδενί	οὐδεμιᾷ	οὐδενί	οὐδέσι(ν)
Ак.	οὐδένα	οὐδεμίαν	οὐδέν	οὐδένας

➤ **Задатак**

✓ **Анализирајте и преведите следеће реченице:**

1. Οὐδεμία ἡμέρα ἄνευ γραμμής.
2. Σόλων τῶν ἐπτὰ σοφῶν.
3. Ῥωμύλῳ μὲν ἐπὶ τῇ κτίσει τῆς Ῥώμης δώδεκα, Ῥέμῳ δὲ ἕξ γῦπες πρότερον ἐφάνησαν.
4. Αἴδης ὁ τῶν δώδεκα θεῶν τῆς τῶν νεκρῶν βασιλείας ἦρχεν .
5. Ἡ δραχμὴ ἦν ἐξ ὀβολῶν, ἡ δὲ μνᾶ ἑκατὸν δραχμῶν, τὸ δὲ τάλαντον ἐξήκοντα μνῶν.
6. Σαπφῷ δεκάτη Μοῦσα λέγεται.
7. Πράξομεν μηδὲν ἀνάξιον τιμῆς.
8. Μύριοι ἦσαν οἱ Ἕλληνες μισθοφόροι ὑπὸ Κῦρον.

КОМПАРАЦИЈА ПРИДЕВА

Придеви разликују три степена поређења: позитив, компаратив и суперлатив.

Позитив је основни облик придева и показује нечије својство. У грчком придеве делимо на следеће групе:

придеви „О“ и „А“ деκлинације:

- δίκαιος, α, ον
- πικρός, ά, όν
- νέος, ά, όν
- σοφός, ή, όν
- παλαιός, ά, όν
- φίλος, ή, όν
- άπλοῦς, ή, οῦν

➤ придеви вокалских и консонантских основа мешовите деκлинације:

- γλυκύς, εια, ύ
- εὔδαίμων, ον
- πένης, πένητος
- εύγενής, ές.

Већина придева гради компаратив, виши степен поређења, помоћу суфикса -τέρος, -τέρα, -τέρον, а суперлатив, највиши степен поређења, помоћу суфикса -τάτος, -τάτη, -τατον, који се додају на основу придева мушког рода (осим у изузетним случајевима, в. белешке доле) и ти облици се мењају по „О“ и „А „ деκлинацији.

Компарација на -τέρος/-τάτος

КОМПАРАТИВ			СУПЕРЛАТИВ		
m.	f.	n.	m.	f.	n.
δικαιότερος, δικαιοτέρα, δικαιότερον			δικαιοτάτος, δικαιοτάτη, δικαιοτάτον		
праведнији, -а, -е			најправеднији, -а, -е		
πικρότερος, πικρότερα, πικρότερον			πικρότατος, πικροτάτη, πικρότατον		
горчи, -а, -е			најгорчи, -а, -е		
ἀπλούστερος, ἀπλουστέρα, ἀπούστερον			ἀπλούστατος, ἀπλουστάτη, ἀπλούστατον		
			најједноставнији, -а, -е		
γλυκύτερος, γλυκυτέρα, γλυκύτερον			γλυκύτατος, γλυκυτάτη, γλυκύτατον		
слађи, -а, -е					
εὐγενέστερος, εὐγενεστέρα, εὐγενέστερον			εὐγενέστατος, εὐγενεστάτη, εὐγενέστατον		
			најплеменитији, -а, -е		
πενέστερος, πενεστέρα, πενέστερον ¹⁹⁴			πενέστατος, πενεστάτη, πενέστατον		
сиромашнији, -а, -е			најсиромашнији, -а, -е		
εὐδαιμονέστερος ¹⁹⁵ , εὐδαιμονεστέρα, εὐδαιμονέστερον			εὐδαιμονέστατος, εὐδαιμονεστάτη, εὐδαιμονέστατον		
срећнији, -а, -е					
νεώτερος, νεωτέρα, νεώτερον ¹⁹⁶			νεώτατος, νεωτάτη, νεώτατον		
млађи, -а, -е					
σοφώτερος, σοφωτέρα, σοφώτερον			σοφώτατος, σοφωτάτη, σοφώτατον		
			најмудрији, -а, -е		
παλαίτερος, παλαιτέρα, παλαίτερον ¹⁹⁷			παλαίτατος, παλαιτάτη, παλαίτατον		
старији, -а, -е					
φίλτερος, φιλέρα, φίλτερον ¹⁹⁸			φίλτατος, филτάτη, φίлтаτον		
			најдражи, -а, -е		

➤ Задатак

- ✓ Допуните значења.

¹⁹⁴ Кратко е према аналогiji са придевима на -ής, -ές као εὐγενής, -ές.

¹⁹⁵ Додатак -εσ- испред суфикса -τερος/-таτος осећа се као компаративни суфикс -έστερος/-εστατος, преузет од придева на -ής, -ή.

¹⁹⁶ Придеви чија је пенултима кратка дуже вокал -ο из основе у -ω.

¹⁹⁷ Неки придева граде компаратив и суперлатив без вокала -ο из основе.

¹⁹⁸ Овај придев има још неколико облика компарације, а најчешћи се описује помоћу прилога: μάλλον φίλος, -η, -ον (дражи) μάλιστα φίλος, -η, -ον (најдражи).

Следећи **заменички придеви** и заменице су по облику компаратив или суперлатив: ἀμφότερος 3 (обојица, један и други), δεύτερος 3 (други од двојице), ἔσχατος 3 (крајњи), ἕκαστος 3 (сваки), ἕτερος 3 (други), ἡμέτερος 3/ύμέτερος 3 (наш/ваш), πότερος 3 (који од двојице), πρότερος 3 (претходни), ὕστερος 3 (потоњи, следећи), ὕστατος 3 (последњи).¹⁹⁹

Мањи број придева гради компаратив помоћу завршетака -ίων, -ιον, а суперлатив помоћу ίστος, -η, -ον. Ови се завршеци додају на корен речи, приликом чега неки облици трпе гласовне промене.

Компарација на -ίων, ίστος

ПРИДЕВ	КОРЕН	КОМПАРАТИВ	СУПЕРЛАТИВ
αἰσχρός,ά,όν	αἰσχ-	αἰσχίων, αἰσχιον	αἴσχιστος,η,ον
сраман, -а, -о			
ἐχθρός,ά,όν	ἐχθ-	ἐχθίων, ἐχθιον	ἐχθιστος,η,ον
непријатељски, -а, -с			
ήδύς, ήδεια, ήδύ	ήδ-	ήδιών,ήδιον	ήδιστος,η,ον
пријатан, -а, -о			
κακός,ή,όν ²⁰⁰	κακ-	κακίων, κάκιον	κάκιστος,η,ον
зао, зла, зло			
καλός,ή,όν	καλ-	καλλίων, κάλλιον	κάλλιστος, η,ον
леп, -а, -о			
μέγας, μεγάλη, μέγα μέγ-		μείζων, μειζον ²⁰¹	μέγιστος,η,ον
велик, -а, -о			
ταχύ, ταχεια, ταχύ	ταχ-	θάττων, θᾶττον ²⁰²	τάχιστος,η,ον
брз, -а, -о			

¹⁹⁹ Често се ови облици наводе као тзв. „непотупна компарација“ када позитива нема или је прилог, нпр.: ἀμφί, ἐξ, πρό.

²⁰⁰ Овај прдев има још две варијанте компарције (в. доле).

²⁰¹ Настао је аналогijом према ἄμεινων.

²⁰² Гутурал χ у додиру са формантом- ιω даје геминату -ττ, због чега се „надокнађује“ губљење аспирате, аспировањем предњег дентала τ у θ.

➤ **Задатак**

- ✓ Допуните значења у компаративу и суперлативу.

Компаратив се мења као придеви **назалних основа** (нпр. εὐδαίμων, εὐδαῖμον), а суперлатив по „О“ и „А“ деκлинацији.

- ✓ Допунити промену компаратива:

Једнина		Μножина		
	м, f.	п.	м, f.	п.
Н.	καλλίων	κάλλιον	καλλίονες/καλλίους καλλίονα/καλλίω	
Г.	καλλίονος			
Д.	καλλίосιν			
Ак.	καλλίονα/καλλίω ²⁰³	κάλλιον	καλλίονας/καλλίους ²⁰⁴	
Вок.	κάλλιον			

²⁰³ N из основе се губи пред наставком -α, због чега долази до контракције два вокала у ω по правилима контракције.

²⁰⁴ Облик настао аналогијом према номинативу множине.

Суплетивна компарација

1. Одређени придеви граде компаратив и суперлатив од различитих основа. То је тзв. **суплетивна компарација**:

Позитив	Компаратив		Суперлатив	
ἀγαθός,ή,όν добар,а,о	ἀμείνων, ἄμεινον κρείτων, κρείττον	бољи, а, е (по способности) по снази и издржљивости	ἄριστος,η,ον κράτιστος,η,ον	најбољи, а, е
	βελτίων, βέλετιον	у моралном смислу	βέλτιστος,η,ον	
	λῶων, λῶον	по користи	λῶστος,η,ον	
κακός,ή,όν лош, -а, -е, за значење <i>зао</i> , в. белешку бр. 204	χειρῶν, χειρῶν ἥττων, ἥττον	лошији,а,е гори/лошији у смислу јачине, слабији	χειρίστος,ή,ον ἥκιστα *прилог	најлошији,а,е најслабије, најмање, најгоре, најлошије
μικρός,ά,όν ²⁰⁵ мали,а,о	μείων, μείον ἐλάττων, ἐλαττον	незнатнији, -а, -е - мањи,а,е незнатнији,а,е	- ἐλάχιστος,η,ον	-
ὀλίγος,η,ον малобројан,а,о	μείων, μείον ἐλάττων, ἐλαττον	малобројнији, незнаттнији малобројнији,а,о незнаттнији,а,е	ὀλίγιστος,η,ον ἐλάχιστος,η,ον	
πολύς, πολλή, πολλύ много,е,а	πλείων, πλείον	више(њих)	πλείστος,η,ον	највише(њих)
ράδιος,α,ον лак,а,о	ῥάων, ῥᾶον	лакши, -а, -е	ῥᾶστος,η,ον	

Уз компаратив стоји *генитив поређења* или пак везник *него* „ή“²⁰⁶:

²⁰⁵ Има свој правилан облик на -τερος/τατος, μικρότερος, α,ον (мањи) μικρότατος,η,ον (најмањи).

²⁰⁶ Разликујте овај везник од везник *или* који има исти облик.

- Ὀδυσσεὺς σοφώτερος Ἀγαμέμνωνος. Одисеј је био мудрији од Агамемнона.
- Ὀδυσσεὺς σοφώτερος ἢ Ἀγαμέμνων. Одисеј је био мудрији него што то беше Агамемнон.

Уз суперлатив се употребљава *деони генитив* уколико се пореде две или више ствари или лица:

- Ὅμηρος σοφώτατος πάντων τῶν ποιητῶν. Хомер је најмудрији од свих песника.

Уколико не поредимо лица или предмете/појаве, тада имамо тзв. **апсолутну употребу** компаратива и суперлатива и изражавамо прилично велики, односно изузетно високи степен неког својства/особине:

- Τὸ πρόσωπον αὐτῆς λευκότερόν ἐστιν. Лице јој је прилично (доста, веома) бледо (нешто блеђе).
- Ὁμερος σοφώτατος ποιητῆς ἦν. Хомер је био веома (изузетно) мудар песник.

➤ Задатак

- ✓ Направите компаратив и суперлатив од следећих придева:

πιστός 3 (веран), ἄξιος 3 (достојан), μέλας, μέλαινα, μέλαν (црн), μωρός 3 (глуп), δεινός 3 (страшан), χαλεπός 3 (мучан, тежак), βαρύς, εἶα, ύ (тежак), γλυκύς (сладак), ἀληθής, ἐς (истинит), σῶφρων, ον (разборит)

Компаратив и суперлатив прилога

Јесу заправо морфолошки облици средњег рода једнине за компаратив, а за суперлатив средњег рода множине. Као позитив прилога често се употребљава средњи род једнине придева, док се прилог гради помоћу суфикса *-ως* који се додаје на основу придева. Тако, нпр. имамо компарацију прилога:

Придев	Позитив прилога	Компаратив	Суперлатив
κακός 3	κακώς	κάκιον/ ἥττον	κάκιστα/ ἥκιστα
лош, -а, -е	лоше	лошије	најлошије
ἡδύς, εἶα, ὕ ἡδε- осн.	ἡδέως	ἡδιον	ἡδιστα
пријатан	слатко	слађе	најслађе
ἀληθής, ἐς	ἀληθώς	ἀληθέστερον	ἀληθέστατα
истинит	истинито, заистинитије		најистинитије
	μάλα	μᾶλλον	μάλιστα
	веома	више	највише

➤ Задаци

✓ Преведите и анализирајте следеће реченице:

1. Πολλὰ τὰ δεινὰ κοῦδέν²⁰⁷ ἀνθρώπου δεινότερον πέλει.
2. Ἀχιλλεὺς τάχιστος πάντων τῶν ἡρώων ἐν Τροίᾳ.
3. Ἡ γλαῦξ βραδυτέρα τοῦ γυπός, σοφωτάτη τῶν ὀρνίθων.
4. Ἐλάχιστοι Ἑλληνες τῶν τοῦ Κύρου μισθοφόρων ἐν ζωῇ ἀπέμειναν.
5. Ἔρις τὸ μῆλον πρὸς Ἀθηνᾶν, Ἀφροδίτην καὶ Ἥραν ἔβαλεν ἐπιγραφῇ· »Τῇ καλλίστῃ».
6. Ἑλένη καλλίστη, ἀλλὰ οὐ καὶ βελτίστη τῶν γυναικῶν.

²⁰⁷ Καὶ οὐδέν.

7. Βίας ὁ σοφός εἶπε κρατίστην εἶναι δημοκρατίαν ἐν ἣ πάντες ὡς τύραννον φοβοῦνται τὸν νόμον.

✓ Текст за вежбање:

Λουκιανοῦ *Νεκρικοὶ διάλογοι* 24.1 (οἰκία)

Ἐγὼ, ὁ Μαύσωλος, ὁ βασιλεὺς Καρίας ἀπάσης, ἡρξά Λυδῶν ἐνίων καὶ ἀντίος πολλοῖς ἡγεμόσι ἦλθον. Τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων ἦν ἐν πολέμοις κρείττων. Τὸ δὲ μέγιστον, ὅτε ἐγενόμην ἐτῶν πενήκοντα, μνημεῖον κάλλιστον ἐν Ἀλικαρνασσῶ πρώτος ἐποίησα. Τοῦτο τὸ μνημεῖον ἦν λίθων μεγίστων καὶ ἐκτίσθη ὑψηλότατον. Δικαίως ἐπὶ τούτοις μέγα φρονῶ καὶ δοκῶ τῶν ἀθανάτων ἔσεσθαι.

ПРЕВОЂЕЊЕ ОРИГИНАЛНОГ ИЗВОРА

Ξενοφώντος *Ἀνάβασις*

Δαρείου καὶ Παρυσάτιδος γίνονται παῖδες δύο, πρεσβύτερος μὲν Ἀρταξέρξης, νεώτερος δὲ Κῦρος: ἐπεὶ δὲ ἡσθένει Δαρεῖος καὶ ὑπώπτευε τελευτὴν τοῦ βίου, ἐβούλετο τῷ παιδὲ ἀμφοτέρῳ²⁰⁸ παρεῖναι. 2] ὁ μὲν οὖν πρεσβύτερος παρῶν ἐτύγχανε²⁰⁹: Κῦρον δὲ μεταπέμπεται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἧς αὐτὸν σατράπην ἐποίησε, καὶ στρατηγὸν δὲ αὐτὸν ἀπέδειξε πάντων ὅσοι ἐς Καστωλοῦ πεδῖον ἀθροίζονται. ἀναβαίνει οὖν ὁ Κῦρος λαβὼν Τισσαφέρην ὡς φίλον, καὶ τῶν Ἑλλήνων ἔχων ὀπλίτας ἀνέβη τριακοσίους, ἄρχοντα δὲ αὐτῶν Ξενίαν Παρράσιον. 3] ἐπεὶ δὲ ἐτελεύτησε Δαρεῖος καὶ κατέστη εἰς τὴν βασιλείαν Ἀρταξέρξης, Τισσαφέρης διαβάλλει τὸν Κῦρον πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὡς ἐπιβουλεύει²¹⁰ αὐτῷ. ὁ δὲ πείθεται καὶ συλλαμβάνει Κῦρον ὡς ἀποκτενῶν: ἡ δὲ μήτηρ ἐξαίτησαμένη²¹¹ αὐτὸν ἀποπέμπει πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. 4] ὁ δ' ὡς ἀπῆλθε κινδυνεύσας²¹² καὶ ἀτιμασθεὶς²¹³, **βουλεύεται ὅπως**²¹⁴ μήποτε ἔτι **ἔσται ἐπὶ**²¹⁵ τῷ ἀδελφῷ, ἀλλά, ἣν δύνηται, βασιλεύσει αὐτ' ἐκεῖνον. Παρούσατις μὲν δὴ ἡ μήτηρ ὑπῆρχε²¹⁶ τῷ Κύρῳ, φιλοῦσα αὐτὸν μᾶλλον ἢ τὸν βασιλεύοντα Ἀρταξέρξην. 5] ὅστις δ' ἀφικνεῖτο τῶν παρὰ

²⁰⁸ Дуал: оба детета.

²⁰⁹ Случајно је био присутан. Предикатни партицип.

²¹⁰ Оптатив.

²¹¹ Замоливши, пошто је замолила, тражила.

²¹² Партицип активног аориста.

²¹³ Партицип пасивног аориста.

²¹⁴ Одлучио је да – историјски презент.

²¹⁵ Бити у нечијим рукама, под нечијом влашћу, вољом.

²¹⁶ Бити привржен.

βασιλέως πρὸς αὐτὸν πάντας οὕτω διατιθεὶς ἀπεπέμπετο ὥστε²¹⁷ αὐτῷ
 μᾶλλον φίλους εἶναι ἢ βασιλεῖ. καὶ τῶν παρ' ἑαυτῷ δὲ βαρβάρων
 ἐπεμελεῖτο ὡς πολεμεῖν τε ἱκανοὶ εἴησαν καὶ εὐνοϊκῶς ἔχοιεν²¹⁸ αὐτῷ.
 6] τὴν δὲ Ἑλληνικὴν δύναμιν ἡθροίζεν ὡς μάλιστα ἐδύνατο
 ἐπικρυπτόμενος, ὅπως ὅτι ἀπαρασκευότατον λάβοι²¹⁹ βασιλέα. ὧδε οὖν
 ἐποιεῖτο τὴν συλλογὴν. ὅπόσας εἶχε φυλακὰς ἐν ταῖς πόλεσι
 παρήγγειλε ²²⁰ τοῖς φρουράρχοις ἐκάστοις λαμβάνειν ἄνδρας
 Πελοποννησίους ὅτι πλείστους καὶ βελτίστους, ὡς **ἐπιβουλεύοντος**
Τισσαφέρνους ²²¹ ταῖς πόλεσιν. καὶ γὰρ ἦσαν αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις
 Τισσαφέρνους τὸ ἀρχαῖον ἐκ βασιλέως δεδομένοι, τότε δὲ
 ἀφειστήκεσαν πρὸς Κῦρον πᾶσαι πλήν Μιλήτου: 7] ἐν Μιλήτῳ δὲ
 Τισσαφέρνης προαισθόμενος τὰ αὐτὰ ταῦτα βουλευομένους
 ἀποστῆναι²²² πρὸς Κῦρον, τοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτεινε τοὺς δ' ἐξέβαλεν.
 ὁ δὲ Κῦρος ὑπολαβὼν τοὺς φεύγοντας συλλέξας στράτευμα ἐπολιόρκει
 Μίλητον καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν καὶ ἐπειρᾶτο κατάγειν τοὺς
 ἐκπεπτωκότας. καὶ αὕτη αὖ ἄλλη πρόφασις ἦν αὐτῷ τοῦ ἀθροίζειν
 στράτευμα. 8] πρὸς δὲ βασιλέα πέμπων ἡξίου²²³ ἀδελφὸς ὢν αὐτοῦ
 δοθῆναι²²⁴ οἱ ταύτας τὰς πόλεις μᾶλλον ἢ Τισσαφέρνην ἄρχειν αὐτῶν,
 καὶ ἡ μήτηρ συνέπραττεν αὐτῷ ταῦτα: ὥστε βασιλεὺς τὴν μὲν πρὸς
 ἑαυτὸν ἐπιβουλήν οὐκ ἡσθάνετο, Τισσαφέρνει δ' ἐνόμιζε **πολεμοῦντα**
αὐτὸν ἀμφὶ τὰ στρατεύματα **δαπανᾶν**²²⁵: ὥστε οὐδὲν ἤχθετο²²⁶ αὐτῶν
 πολεμοῦντων. καὶ γὰρ ὁ Κῦρος ἀπέπεμπε τοὺς γιγνομένους δασμοὺς

²¹⁷ οὕτω ... ὥστε... тако да (последична р.).

²¹⁸ ἐπεμελεῖτο ... εἴησαν καὶ ...ἔχοιεν, оптатив уз v. curandi.

²¹⁹ Opt. act. aor.

²²⁰ Главни глагол.

²²¹ Генитив апсолутни.

²²² ἀφιστημι.

²²³ 3. I. imperf. ἀξιόω, гл. мишљења који захтева акузатив с инфинитивом:
 ...δοθῆναι ταύτας τὰς πόλεις μᾶλλον ἢ Τισσαφέρνην ἄρχειν...

²²⁴ δίδωμι.

²²⁵ ἐνόμιζε πολεμοῦντα αὐτὸν ...δαπανᾶν acc+inf.

²²⁶ ἀχθομαι +gen.

βασιλεῖ ἐκ τῶν πόλεων ὧν Τισσαφέρνους ἐτύγχανεν ἔχων. 9] ἄλλο δὲ
 στράτευμα αὐτῷ συνελέγετο ἐν Χερρονήσῳ τῇ κατ' ἀντιπέρας ²²⁷
 Ἀβύδου τόνδε τὸν τρόπον. Κλέαρχος Λακεδαιμόνιος φυγὰς ἦν: τούτῳ
 συγγενόμενος ὁ Κῦρος ἡγάσθη τε αὐτὸν καὶ δίδωσιν αὐτῷ μυρίους
 δαρεικοὺς. ὁ δὲ λαβὼν τὸ χρυσίον στράτευμα συνέλεξεν ἀπὸ τούτων
 τῶν χρημάτων καὶ ἐπολέμει ἐκ Χερρονήσου ὁρμώμενος τοῖς Θραξὶ τοῖς
 ὑπὲρ Ἑλλήσποντον οἰκοῦσι καὶ ὠφέλει τοὺς Ἕλληνας: ὥστε καὶ
 χρήματα συνεβάλλοντο αὐτῷ εἰς τὴν τροφήν τῶν στρατιωτῶν αἱ
 Ἑλλησποντιακαὶ πόλεις ἐκούσαι. τοῦτο δ' αὖ οὕτω τρεφόμενον
 ἐλάνθανεν αὐτῷ τὸ στράτευμα. 10] Ἀρίστιππος δὲ ὁ Θετταλὸς ξένος ὧν
 ἐτύγχανεν αὐτῷ, καὶ πιεζόμενος ὑπὸ τῶν οἴκοι ἀντιστασιωτῶν ἔρχεται
 πρὸς τὸν Κῦρον καὶ αἰτεῖ αὐτὸν εἰς δισχιλίους ξένους καὶ τριῶν μηνῶν
 μισθόν, ὡς οὕτως περιγενόμενος ἂν τῶν ἀντιστασιωτῶν. ὁ δὲ Κῦρος
 δίδωσιν αὐτῷ εἰς τετρακισχιλίους καὶ ἑξ μηνῶν μισθόν, καὶ δεῖται ²²⁸
 αὐτοῦ μὴ πρόσθεν καταλῦσαι ²²⁹ πρὸς τοὺς ἀντιστασιώτας πρὶν ἂν
 αὐτῷ συμβουλευσῇται ²³⁰. οὕτω δὲ αὖ τὸ ἐν Θετταλίᾳ ἐλάνθανεν αὐτῷ
 τρεφόμενον στράτευμα. 11] Πρόξενον δὲ τὸν Βοιώτιον ξένον ὄντα
 ἐκέλευσε λαβόντα ²³¹ ἄνδρας ὅτι πλείστους παραγενέσθαι, ὡς ἐς
 Πισίδας βουλόμενος στρατεύεσθαι, ὡς πράγματα **παρεχόντων τῶν**
Πισιδῶν ²³² τῇ ἑαυτοῦ χώρᾳ. Σοφαίνετον δὲ τὸν Στυμφάλιον καὶ
 Σωκράτην τὸν Ἀχαιόν, ξένους ὄντας καὶ τούτους, ἐκέλευσεν ἄνδρας
 λαβόντας ἐλθεῖν ὅτι πλείστους, ὡς πολεμήσων ²³³ Τισσαφέρνει σὺν τοῖς
 φυγάσι τοῖς Μιλησίων. καὶ ἐποίουν οὕτως οὗτοι.

Xen. An.1.1-10.

²²⁷ Преко пута, с друге стране.

²²⁸ δεομαι+ gen. = обавезати неког.

²²⁹ Inf. akt. aor.

²³⁰ Временска реченица у конјунктиву.

²³¹ Партицип акт. аориста* „да узме“.

²³² Gen. abs.

²³³ Партицип акт. футура у функцији намерне реченице.

APPENDIX

Партицип

Партицип спада у тзв. глаголска имена, тачније у глаголске придеве. Пошто узима учешће у реченици, тј. партиципира у њој у функцији глагола и придева, зове се партицип. Будући придев, мења се по падежима и има родове (атрибутивна употреба), а као глагол показује када се његова радња врши и да ли је активна, медијална или пасивна (предикативна употреба²³⁴). Сви активни партици у грчком језику (и партицип пасивног аориста) мењају се по **-vt-** **основи** за мушки и средњи род, женски се мења по **α-impurum**, док се само партицип активног перфекта мења по денталним основама. Основну морфолошку, али и суштинску –значењску разлику чине различите основе (презентска, футурска, аористна, пасивна аористна и перфекатска). База указује на вид радње, односно да ли је радња трајна, свршена или готова (умирући, умревши, умро / сазнавајући, сазнавши, знам – резултат од сазнао сам) и да ли се одвија сукцесивно (истовремено), антериорно, (пре радње гл. глагола) или постериорно (после радње гл. глагола), у односу на радњу главног глагола.

Praes.: γράφω → γράφων γράφουσα γράφον – који, -а, -е пише, пишући, док пише...

Fut.: γράψω → γράψων γράψουσα γράψον – који, -а, -е ће (на)писати, намеравајући да (на)пише, **да** (на)пише

²³⁴ Постоји и апсолутна употреба партиципа у тзв. конструкцијама генитива и акузатива апсолутног.

Aor.: ἔγραψα → γράψας γράψασα γράψαν – који, -а, -е је написао, -ла, -ло, написавши, **када/јер/премда...**²³⁵ је написао, -ла, -ло

Perf.: γέγραφα → γεγραφώς γεγραφυῖα γεγραφός - ²³⁶

Aor. pass. ἐγράφην → γραφέντες > γραφεῖς γραφεῖσα γραφέν (који, -а, -е је) написан, написана, написано; када /јер, мада... је написан, -а, -о

- Партицип активног презента

М	Ж	С	М	Ж	С
γράφων	γράφουσα	γράφον	γράφοντες	γράφουσαι	γράφοντα
γράφοντος	γραφούσης	γράφοντος	γραφόντων	γραφουσῶν	γραφόντων
γράφοντι	γραφούσῃ	γράφοντι	γράφουσι(ν)	γραφούσαις	γράφουσι(ν)
γράφοντα	γράφουσιν	γράφον	γράφοντας	γραφούσας	γράφοντα

- Партицип активног футура

М	Ж	С	М	Ж	С
γράφων	γράφουσα	γράφον	γράφοντες	γράφουσαι	γράφοντα
γράφοντος	γραφούσης	γράφοντος	γραφόντων	γραφουσῶν	γραφόντων
γράφοντι	γραφούσῃ	γράφοντι	γράφουσι(ν)	γραφούσαις	γράφουσι(ν)
γράφοντα	γράφουσιν	γράφον	γράφοντας	γραφούσας	γράφοντα

- Партицип активног аориста (сигматског²³⁷)

М	Ж	С	М	Ж	С
γράψας	γράψασα	γράψαν	γράψαντες	γράψασαι	γράψαντα
γράψαντος	γραψάσης	γράψαντος	γραψάντων	γραψασῶν	γραψάντων
γράψαντι	γραψάσῃ	γράψαντι	γράψασι(ν)	γραψάσαις	γράψασι(ν)
γράψαντα	γράψασαν	γράψαν	γράψαντας	γραψάσας	γράψαντα

²³⁵ Може да има значење неке зависне реченице(адвербијални партицип), која се у потпуности реализовала пре радње главне реченице.

²³⁶ Разлика између партиципа аориста и перфекта јесте у резултату. За перфект је важан резултат радње чија се последица осећа или види у садашњости, слично презент–перфекту у енглеском језику.

²³⁷ Апофонски се мења као презентски, само има другу апофонску базу и акценат λιπών, λιπούσα, λιπόν (в. поглавље Апофонски аорист).

• Партицип пасивног аориста²³⁸

М	Ж	С	М	Ж	С
γραφείς	γραφείσα	γραφέν	γραφέντες	γραφείσαι	γραφέντα
<u>γραφέντος</u>	γραφείσης	γραφέντος	γραφέντων	γραφειῶν	γραφέντων
γραφέντι	γραφείσῃ	γραφέντι	γραφείσι(ν)	γραφείσαις	γραφείσι(ν)
γραφέντα	γραφείσαν	γραφέν	γραφέντας	γραφείσας	γραφέντα

• Партицип активног перфекта

М	Ж	С	М	Ж	С
γεγραφώς	γεγραφυῖα	γεγραφός	γεγραφότες	Γεγράφυαι	γεγραφότα
<u>γεγραφότος</u>	γεγραφυῖας	γεγραφότος	γεγραφότων	γεγραφυῶν	γεγραφότων
γεγραφότι	γεγραφυῖα	γεγραφότι	γεγραφόσι(ν)	γεγραφυῖαις	γεγραφόσι(ν)
γεγραφότα	Γεγραφυῖαν	γεγραφός	γεγραφότας	γεγραφυῖας	γεγραφότα

Сви медијални (медио-пасивни) облици мењају се као придеви “О” и “А” деклинације са 3 завршетка (формант-μεν-> μένος, μένη, μενον). Основа указује на однос радње у односу на главни глагол, односно глаголски вид (трајност или свршеност):

- γραφόμενος, γραφομένη, γραφόμενον – који, -а, -е се пише (који пише себи у корист /бива писан, -а, -о);
- γραφόμενος, γραφομένη, γραφόμενον – који, -а, -е ће се писати (писати себи у корист);
- γραψάμενος, γραψαμένη, γραψάμενον – који, -а, -е је написао за себе или себи у корист;
- γεγραμμένος, γεγραμμένη, γεγραμμένον – који, -а, -е је написан, -а, -о и сада се осећа последица-

εἰμί

и сложенице типа πάρ-εἰμι

²³⁸ Као партиципи пасивног аориста мењају се и неки глаголи радикалног аориста, попут ἔβην...

М	Ж	С	М	Ж	С
ὄν	οὔσα	ὄν	ὄντες	οὔσαι	ὄντα
ὄντος	οὔσης	ὄντος	ὄντων	οὔσων	ὄντων
ὄντι	οὔσῃ	ὄντι	οὔσι(ν)	οὔσαις	οὔσι(ν)
ὄντα	οὔσαν	ὄν	ὄντας	οὔσας	ὄντα
παρών,	παρούσα,	παρόν,	παρόντες,	παροῦσαι,	παρόντα,
παρόντος...	παρούσης	παρόντος	παρόντων	παρουσῶν	παρόντων

Инфинитив

Инфинитив је глаголска именица. У функцији именице има члан τό λέγειν (говор) τό πράττειν (посао, дело), τό εἶναι (бивствовање, постојање), док као глагол показује вид неке радње (трајна, итеративна, свршена, готова с последицом), њено стање (активно, медијално или пасивно) и однос радње према главном глаголу (сукцесивност, антериорност, постериорност). Све то зависи од времена инфинитива, на шта нам указују основе (презентска, футурска, аористна, перфекатска, пасивна перфекатска).

Preas: πράττω (*πραγ-ιω), fut. πράξω, aor. ἔπραξα, pf. πέπραχα, pas. aor. ἐπράχθην

βάλλω (*βαλ-ιω) βαλῶ ἔβαλον βέβληκα ἐβλήθην

- **Инфинитив на εἶν** (презент, футур и апофонски аорист).
- **Инфинитив на ναι** (презент ми конјугације, пасивни, радикални и накнадни аорист, као и κ перфект).
- **Инфинитив на σ-αι** (сигматски аорист).

Инф.	Презент	Футур	Аорист	Перфект
актив	πράττειν	πράξειν	πράξαι	πεπραχθέναι
Медиј	πράττεσθαι	πράξεσθαι	πράξασθαι	πεπράχθαι ²³⁹
пасив		πραχθήσεσθαι	πραχθῆναι	

Инф.	Презент	Футур	Аорист	Перфект
актив	βάλλειν бацати	βαλεῖν	βαλεῖν бацити	βεβληκέναι избацити
медиј	βάλλεσθαι Бацати себи у корист, бацати се, бити бацан	βαλεῖσθαι	βαλέσθαι Бацити за себе	βεβλήσθαι бити избачен
пасив		βληθήσεσθαι	βληθῆναι бити бачен	

У презенту и футуру (сигматском и накнадном) инфинитив се гради помоћу форманта -εν, који се у додиру са тематским вокалом дужи у -ειν, док је код медијалних облика карактеристичан формант -σθαι који испред презента, футура медијалног и пасивног, и аориста апофонског има тематски вокал ε (εσθαι).

Инфинитив активног перфекта и пасивног аориста је на -ναι, као и презент помоћног глагола и μι конјугације. Ови инфинитиви блиски су нашим глаголским именицама на -ње. Једино сигматски аорист има инфинитив на кратко -αι (настао вероватно од императива с којим дели исти облик, али не и акценат).

Инфинитив може бити и у функцији императива:

Ὡ ξεῖν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῆδε
κεῖμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

²³⁹ Код verba muta сигма испада али код глагола типа λύω остаје σ λελύσθαι.

Начини

Императив

Императив је заповедни начин. Може се заповедати директно у 2. лицу или заповест може бити у облику индиректног наређења у 2. и 3. лицу, на пример: Да прочита књигу. Нека чита књигу. У грчком језику императив имају презент, аорист и перфект. Разлика је у виду (трајност, свршеност и резултат).

	Презент	Аорист (сигматски)	Перфект
актив	2.л.ј/м. πράττε πράττετε	πράξον πράξατε	πέπραγε πεπράγετε
	3.л.ј/м. πραττέτω πραττόντων *πραττέτωσαν	πραξάτω πραξάντων *πραξάτωσαν	πεπραγέτω πεπραγόντων πεπραγέτωσαν
медіј	2.л.ј/м. πράττου πράττεσθε	πρᾶξαι πράξασθε	πεπράγεσο πεπράγεσθε
	3.л.ј/м. πραττέσθω πραττέσθων *πραττέσθωσαν	πραξάσθω πραξάσθων *πραξέσθωσαν	πεπραγέσθω πεπραγέσθων *πεπραγέσθωσαν
пасив	2.л.ј/м.	πράχθητι ²⁴⁰ πράχθητε	πέπραχε πεπράχετε
	3.л.ј/м.	πραχθήτω πραχθέντων *πραχθέτωσαν	πεπραχέτω πεπραχόντων πεπραχέτωσαν

²⁴⁰ Дезаспирација наставка због већ аспироване основе.

		презент	αοριστ (αποфонски и радикални)	
актив	2.λ.ј/м.	βάλλε βάλλετε ...	βάλε	γνώθι γνώτε
	3.λ.ј/м.	γίγνωσκε...		γνώτω γνώντων γνώτωσαν
медіј	2.λ.ј/м.	βάλλου βάλεσθε...	βαλοῦ βαλέσθε...	
	3.λ.ј/м.			

	Презент -αω	-εω	-οω
актив	σίγαε>σίγα σιγαέτε>σιγᾶτε	νόσεε> νόσει νοσέετε>νοσεῖτε	στέφανοε> στεφάνου στεφανόετε> στεφανοῦτε
	σιγαετω> σιγάτω σιγαόντων> σιγώντων	νοσεέτω>νοσείτω νοσεόντων>νοσούντων	στεφανοέτω> στεφανούτω στεφανοόντων> στεφανούντων
	σιγάου>σιγῶ σιγάεσθε>σιγᾶσθε	νοσέου>νοσοῦ νοσέεσθε>νοσεῖσθε	στεφανόου> στεφανοῦ στεφανόεσθε> στεφανοῦσθε
медіј	σιγαέσθω> σιγάσθω σιγαέσθων> σιγάσθων	νοσεέσθω> νοσείσθω νοσεέσθων> νοσείσθων	στεφανοέσθω> στεφανούσθω στεφανοέσθων> στεφανοούσθων

Конјунктив

Конјунктив је начин који, када стоји **независно**, указује на подстицање и храбрење (адхортативни), на недоумицу и преиспитивање (делиберативни) или на забрану (прохибитивни). Уз њега стоји **негација μή**. За разлику од латинског, у грчком конјунктив никад не изражава заповедање. Заповест се исказује само императивом. У **зависним реченицама** конјунктив може да стоји уз *упитне, намерне, v. timendi, curandi*, затим, у *хипотетичким* и *временским* евентуалног типа. Стоји уз партикулу *ἄν* и реферише о **очекивању остварења** неке радње. Управо због оваквог *футурског значења* односно *очекивања* или *хтења*, **конјунктив се не јавља у футурским временима**, а у зависним реченицама које зависе од историјског времена не стоји конјунктив, већ оптатив. Има **примарне наставке** за сва времена у којима се користи (презент, аорист, перфект), али не показује време, већ квалитет радње, односно вид (несвршену, свршену и готову радњу) на шта указују основе глагола (презентска, аористна, перфекатска и пасивно-пефекатска).

Презент актив	Аорист актив	Пасивни аорист ²⁴¹	Перфект актив
1 γράφω	1 γράψω	1 γράφῶ	1 γεγράφω
2.γράφης	2.γράφῃς	2.γράφῃς	2.γεγράφῃς
3.γράφῃ	3.γράφῃ	3.γράφῃ	3.γεγράφῃ
1.γράφωμεν	1.γράφωμεν	1.γράφῶμεν	1.γεγράφωμεν
2.γράφῃτε	2.γράφῃτε	2.γράφῃτε	2.γεγράφῃτε
3.γράφωσι(v)	3.γράφωσι(v)	3.γράφῶσι(v)	3.γεγράφωσι(v)

²⁴¹ Нагласак на ултимии.

Презент медио- пасив	Аорист медиј	Перфект медио-пасив ²⁴²
1 γράφωμαι	1 γράψωμαι	1 γεγραμμένος, η, ον ὦ
2.γράφη	2.γράφη	2. γεγραμμένος, η, ον ἦς
3.γράφηται	3.γράφηται	3. γεγραμμένος, η, ον ἦ
1.γραφώμεθα	1.γραφώμεθα	1.γεγραμμένοι, αι, α ὦμεν
2.γράφησθε	2.γράφησθε	2. γεγραμμένοι, αι, α ἦτε
3.γράφωνται	3.γράφωνται	3. γεγραμμένοι, αι, α ὦσι(ν)

Опταтив

А. НЕЗАВИСНИ : Као што му сам назив каже, оптатив се користи за изражавање *жеља*, које могу бити остварљиве и неостварљиве. Оптатив реферише **остварљиву** радњу.

Уз партикулу *ἄν* оптатив изражава могућност (потенцијал).

В. ЗАВИСНИ: Користи се у зависним реченицама када у главној стоји споредно време²⁴³.

Актив			
Презент	Футур	Аποфонски аорист	Перфект
γράφοιμι	γράψοιμι	λίποιμι	γεγράφοιμι
λείποιμι	λείψοιμι		λελοίποιμι
γράφοις	γράψοις	λίποις	γεγράφοις
λείποις	λείψοις		λελοίποις
γράφοι	γράψοι	λίποι	γεγράφοι
λείποι	λείψοι		λελοίποι
γράφοιμεν	γράψοιμεν	λίποιμεν	γεγράφοιμεν

²⁴² Конјунктив медио-пасивног перфекта гради се описно помоћу његовог медио-пасивног партиципа и конјунктива гл. εἰμί.

²⁴³ Индикатив свих прошлих времена осим перфекта, историјског презента и потенцијала прошлог (аорист+ ἄν).

λείποιμεν	λείψοιμεν		λελοίπομεν
γράφοιτε	γράψοιτε	λίποιτε	γεγράφοιτε
λείποιτε	λείψοιτε		λελοίποιτε
γράφοιεν	γράψοιεν	λίποιεν	γεγράφοιεν
λείποιεν	λείψοιεν		λελοίποιεν

Μεδιο(пассив)

Презент	Футур	Αποφ. аор.	Перфект
γράφοιμην	γραψοίμην	λίπομι	γεγραμμένος, η, ον
λειποίμην	λειψοίμην		/λελειμμένος, η, ον εἶην
γράφοιο	γράψοιο	λίποις	εἶης
λείποιο	λείψοιο		
γράφοιτο	γράψοιτο	λίποι	εἶη
λείποιτο	λείψοιτο		
γράφοιμεθα	γραψοίμεθα	λίπομεν	γεγραμμένοι, αι, α
λειποίμεθα	λειψοίμεθα		λελειμμένοι, αι, α εἶμεν
γράφοισθε	γράψοισθε	λίποιτε	εἶητε
λείποισθε	λείψοισθε		
γράφοιντο	γράψοιντο	λίποιεν	εἶσαν
λείποιντο	λείψοιντο		

Сигматиски аорист	Μεδιј	Пасивни аорист
γράφαιμι	γραψαίμην	γραφεῖην
γράφαις /γράφειας	γράφαιο	γραφείης
γράφαι /γράφειεν	γράφαιτο	γραφείη
γράφαιμεν	γραψαίμεθα	γραφείμεν
γράφαιτε	γράφαισθε	γραφείητε
γράφαιεν /γράφειαν	γραφαιντο	γραφείσαν

Табеларни приказ зависних реченица

Врста реченица	Везник	Негац ија	Функција / Стоји уз	Зависи од глагола	Гл. начин
ИЗРИЧНЕ		οὐ	објекат	Глаголи	Индикатив
	ὅτι			мишљења	Потенцијални
	(објективно мишљење)		субјекат	и осећања,	индикатив
	ὥς		апозиција	говорења,	
	(субјективно мишљење)		(обично у средњем роду показне заменице)	знања,	Потенцијални
				безлични глаголи и безлични изрази	оптатив
					Оптатив
					индиректног говора
ЗАВИСНЕ УПИТНЕ		οὐ	објекат	мишљења	Индикатив
	εἰ			и осећања,	Потенцијални
	εἰ-η	μή		говорења,	индикатив
	πότερον –η			знања,	Потенцијални
	εἴτε-εἴτε		субјекат	чуђења,	оптатив
	_____		апозиција	недоумице	Конјунктив
	упит., однос. замен.		(ср. род пок. зам.)	, покушаја,	Оптатив
	упит., однос. прил.			запажања	индиректног говора
	_____			безличних глагола и изрази	
	ἐάν/ἄν/ἤν				
	ἵνα		прилог		Конјунктив
	ὅπως, ὥς	μή			Оптатив
НАМЕРНЕ (ΦΙΝΑΛΗΝΕ)	μή				неуправног говора
					Индикатив
					прошлог времена

УЗРОЧНЕ (КАУЗАЛНЕ)	διότι, ὡς, ὅτι, οὐ ἐπεὶ ἐπεὶδὴ εἰ (несигурни узрок)	μή/οὐ	прилог	глагол психичког стања	Индикатив, Потенцијални индикатив Потенцијални оптатив Оптатив индиректног говора
ПОСЛЕДИЧНЕ (КОНСЕКУТИВНЕ)	ὥστε ὡς _____	οὐ _____	прилошка одредба за последицу (објективно мишљ.)		Индикатив Потенцијални индикатив Потенцијални оптатив Оптатив индиректног говора
	ὥστε ἐφ' ᾧ ἐφ' ᾧτε	μή _____	евентуална послед. пожељна послед. услов или уговор		Инфинитив Индикатив футура
ПОГΟДБЕНЕ (ХИПОТЕТИЧКЕ)	εἰ _____	οὐ _____			Индикатив, оптатив
	ἐὰν/ἂν/ἤν	μή			Конјунктив
ДОПУСНЕ (КОНЦЕСИВНЕ)	α) εἰ καὶ _____		стварно противљење		Индикатив
	β) καὶ εἰ, καὶ ἂν, οὐδ' εἰ, οὐδ' ἂν	μή	могуће или евентуално противљење	главна одрична	Оптатив Конјунктив

ΟΔΝΟСНЕ (РЕЛАТИВНЕ)	односне заменице :	οὐ μή οὐ, μή	субјекат атрибут објекат апозиција придев. одредба	Сваки глаголски начин
	ὅστις ὅς односни прилози			
ВРЕМЕНСКЕ (ΤΕΜΠΟΡΑΛНΕ)	везници за време: ὅτε, ὁπότε, ἥνίκα, ὡς ἐπειδή, ἀφ' οὗ, ἐξ οὗ, ἕως	οὐ μή μή	прилошка одредба за време	Индикатив (стварно време) Конјунктив (очекивано, неодређено понављање у садашњости или будућности)
	_____			Оптатив (проста мисао, неодређено понављање у прошлости)
	πρίν			
			главна реченица потврдна главна реченица одрична главна реченица у оптативу главна реченица у прошлом времену	

Глаголи ми конјугације

εἶμι, φημί, ἤμι, εἴμι

Εἶμι ²⁴⁴	φημί	ἤμι	εἴμι
ΠРЕЗЕНТ		αγ-μι ag-io	
Индикатив			
εἶμι	φημί	ἤμι aio	εἴμι
εἶ	φῆς		εἶ
ἐστί	φησί(ν)		εἴσι(ν)
ἐσμέν	φαμέν		ἴμεν
ἐστέ	φατέ		ἴτε
εἰσί(ν)	φασί(ν)		ἴασι(ν)
Конјунктив			
ᾶ	φᾶ		ἴω
ῆς	φῆς		ἴης
ῆ	φη		ἴη
ᾶμεν	φᾶμεν		ἴωμεν
ῆτε	φητε		ἴητε
ᾶσιν	φᾶσι(ν)		ἴωσι(ν)
Оптитив			ἴοιμι (ἴοιην)
εἴην	φαίην		ἴοις
εἴης	φαίης		ἴοι
εἴη	φαίη		ἴοιμεν
εἴημεν, εἴμεν	φαῖμεν		ἴοιτε
εἴητε	φαῖτε		ἴοιεν
εἴησαν, εἴεν	φαῖεν		
Инфинитив			
εἶναι	φάναι		ιέναι
Императив			
ἴσθι	φάθι		ἴθι
ἔστω	φάτω		ἴτω

²⁴⁴ На исти начин се мењају и сложенице глагола бити, нпр: πάρεμι, ἔνειμαι...

ἔστε	φάτε	ἴτε
ἔστων (ἔστωσαν)	φάντων (φάτωσαν)	ιόντων (ἴτωσαν)
Партицип		ἰών ген. ἰόντος
ὢν ген. ὄντος	φάς /φάσκων ²⁴⁵	ιούσα ген. ιούσης
οὔσα ген. οὔσης	φάσα/φάσκουσα	ἰόν, ген. ἰόντος
ὄν ген. ὄντος	φάν/φάσκον	
Имперфект		
ἦν	ἔφην	ἦν inquam ἦα
ἦσθα	ἔφησθα	ἦεις
ἦν	ἔφη	ἦ inquit/ait ἦει
ἦμεν	ἔφαμεν	ἦμεν
ἦτε	ἔφατε	ἦτε
ἦσαν	ἔφασαν	ἦσαν
Футур		
ἔσομαι	φήσω	Овај гл. има
ἔσει (ἔση)	φήσεις	футурско значење
ἔσται	φήσει	већ у презенту,
ἔσόμεθα	φήσομε	док сложенице
ἔσεσθε	φήσετε	имају презентско
ἔσονται	φήσουσι(ν)	

С презентском редупликацијом и апофонијом основе:

- τί-θημι, δί-δωμι, ἴ-στημι, ἱ-ημι

Формирање презента помоћу форманта -νυ- испред личних наставака

- δείκνυμι, σβέννυμι, ὀλλυμι...

²⁴⁵ У атичком дијалекту.

ἴστημι, τίθημι, ἵημι, δίδωμι, δείκνυμι

μ ΑΚΤΙΒ	Α основа		Ε основа		Ο основа		Υ основа	
	ἴστημι		τίθημι & ἵημι.		δίδωμι		δείκνυμι	
	Κορην: στα		Κορην: θε & ἱ		Κορην: δο		Κορην: δεικ	
	Αποφον. презентска		Αποφον. през.		Αποφον.		Презентска	
	основа: ἴστη/ ἴστα		основа: τίθη/τιθε& ἵη/ ἱε		през. основа: δίδω/δίδο		основа: δεικνυ	
Једнина								
1.	ἴστημι		τίθημι	ἵημι	δίδωμι		δείκνυμι	
2.	ἴσθης		τίθης	ἱής	δίδως		δείκνυς	
3.	ἴσθησι(ν)		τίθησι(ν) ἵησι(ν)		δίδωσι(ν)		δείκνυσι(ν)	
Μножина								
1.	ἴσταμεν		τίθεμεν ἱεμεν		δίδομεν		δείκνυμεν	
2.	ἴστατε		τίθετε ἱετε		δίδοτε		δείκνυτε	
3.	ἴσῳσι(ν)		τιθέῳσι(ν) ἱῳσιν		διδόῳσι(ν)		δεικνύῳσι(ν)	
Медио-пасив								
Једнина								
1.	ἴσταμαι	τίθεμαι	ἱεμαι	δίδομαι		δείκνυμαι		
2.	ἴστασαι	τίθεσαι	ἱεσαι	δίδοσαι		δείκνυσαι		
3.	ἴσθαι	τίθεται	ἱεται	δίδοται		δείκνυται		
Μножина								
1.	ἴστάμεθα	τιθέμεθα	ἱέμεθα	διδόμεθα		δεικνύμεθα		
2.	ἴστασθε	τίθεσθε	ἱεσθε	δίδοσθε		δείκνυσθε		
3.	ἴστανται	τίθενται	ἱενται	δίδονται		δείκνυνται		

ИМПЕРФЕКТ	Α основа ἴστημι корен: στα	Ε основа τίθημι & ἵημι. корен: θε ἐ	Ο основа δίδωμι корен: δο	Υ основа δείκνυμι корен: δεικ	
Једнина					
1.	ἴσθην	ἐτίθην	ἴειν	ἐδίδουν	ἐδείκνυν
2.	ἴσθης	ἐτίθεις	ἴεις	ἐδίδους	ἐδείκνυς
3.	ἴσθῃ	ἐτίθει	ἴει	ἐδίδου	ἐδείκνυ
Μножина					
1.	ἴσταμεν	ἐτίθεμεν	ἴμεν	ἐδίδομεν	ἐδείκνυμεν
2.	ἴστατε	ἐτίθετε	ἴετε	ἐδίδοτε	ἐδείκνυτε
3.	ἴστασαν	ἐτίθεσαν	ἴεσαν	ἐδίδοσαν	ἐδείκνυσαν

ΜΕΔΙΟ- ΠΑΣΙВ	Α основа ἴσθην корен: στα Презентска основа: ἵστα	Ε основа τίθημι & ἵημι. корен: θε / ἐ Презентска основа: τιθε/ίε	Ο основа δίδωμι корен: δο Презентска основа: διδο	Υ основа δείκνυμι корен: δεικ Презентска основа: δεικνυ	
	Једнина				
1.	ἵστάμην	ἐτιθέμην	ἵέμην	ἐδιδόμην	ἐδεικνύμην
2.	ἵστασο	ἐτίθεσο	ἵεσο	ἐδίδοσο	ἐδείκνυσο
3.	ἵστατο	ἐτίθετο	ἵετο	ἐδίδοτο	ἐδείκνυτο
Μножина					
1.	ἵστάμεθα	ἐτιθέμεθα	ἵέμεθα	ἐδιδόμεθα	ἐδεικνύμεθα
2.	ἵστασθε	ἐτίθεσθε	ἵεσθε	ἐδίδοσθε	ἐδείκνυσθε
3.	ἵσταντο	ἐτίθεντο	ἵεντο	ἐδίδοντο	ἐδείκνυντο

ΦΥΤΥΡ ΑΚΤΙΒ	Α основа ἴστημι корен: στα	Ε основа τίθημι & ἵημι. корен: θε / ἐ		Ο основа δίδωμι корен: δο	Υ основа δείκνυμι корен: δεικ
Једнина					
1.	στήσω	θήσω	ἥσω	δώσω	δείξω
2.	στήσεις	θήσεις	ἥσεις	δώσεις	δείξεις
3.	στήσει	θήσει	ἥσει	δώσει	δείξει
Μножина					
1.	στήσομεν	θήσομεν	ἥσομεν	δώσομεν	δείξομεν
2.	στήσετε	θήσετε	ἥσετε	δώσετε	δείξετε
3.	στήσουσι(ν)	θήσουσι(ν)	ἥσουσι(ν)	δώσουσι(ν)	δείξουσι(ν)
ΜΕΔΙΩ	Α основа ἴστημι корен: στα	Ε основа τίθημι & ἵημι. корен: θε / ἐ		Ο основа δίδωμι корен: δο	Υ основа δείκνυμι корен: δεικ
Једнина					
1.	στήσομαι	θήσομαι	ἥσομαι	δώσομαι	δείξομαι
2.	στήση	θήση	ἥση	δώση	δείξη
3.	στήσεται	θήσεται	ἥσεται	δώσεται	δείξεται
Μножина					
1.	στησόμεθα	θησόμεθα	ήσόμεθα	δωσόμεθα	δείξόμεθα
2.	στήσεσθε	θήσεσθε	ἥσεσθε	δώσεσθε	δείξεσθε
3.	στήσονται	θήσονται	ἥσονται	δώσονται	δείξονται

ΑΟΡΙСТ

ΑΟΡΙСТ ΑΚΤΙΒ	ΠΟΙΟΙ					
	Α основа ἵσταμαι транзитивни значење „стављам“ корен: στα <u>σ αοριστ</u>	Ε основа τίθημι & ἵημι. корен: θε / ἐ <u>κ αοριστ</u>	Ο основа δίδωμι корен: δο <u>κ αοριστ</u>	Υ основа δείκνυμι корен: δεικ <u>σ αοριστ</u>		
	Једнина					
	1.	ἔστησα	ἔθηκα	ἤκα	ἔδωκα	ἔδειξα
	2.	ἔστησας	ἔθηκας	ἤκας	ἔδωκας	ἔδειξας
3.	ἔστησε(ν)	ἔθηκε(ν)	ἤκε(ν)	ἔδωκε(ν)	ἔδειξε(ν)	
Μножина						
1.	ἔστησαμεν	ἔθεμεν	εἶμεν	ἔδομεν	ἔδείξαμεν	
2.	ἔστησατε	ἔθετε	εἴτε	ἔδοτε	ἔδείξατε	
3.	ἔστησαν	ἔθεσαν	εἶσαν	ἔδοσαν	ἔδειξαν	
ΜΕД.	Α основа ἵστημι корен: στα	Ε основа τίθημι & ἵημι. корен: θε / ἐ	Ο основа δίδωμι корен: δο	Υ основа δείκνυμι корен: δεικ		
	Једнина					
	1.	ἐστάμην	ἐθέμην	εἶμην	ἐδόμην	ἐδείξάμην
	2.	ἔστω	ἔθου	εἶσο	ἔδου	ἐδείξω
	3.	ἔστατο	ἔθετο	εἶτο	ἔδοτο	ἐδείξατο
Μножина						
1.	ἐστάμεθα	ἐθέμεθα	εἶμεθα	ἐδόμεθα	ἐδειξάμεθα	
2.	ἔστασθε	ἔθεσθε	εἴσθε	ἔδοσθε	ἐδείξασθε	
3.	ἔσαντο	ἔθεντο	εἶντο	ἔδοντο	ἐδείξαντο	

ПАСИВНИ АОРИСТ	Α основа ἵστημι корен: στα	Ε основа τίθημι & ἵμι. корен: θε (дезаспировано τε) / ἐ	Ο основа δίδωμι корен: δο	Υ основа δείκνυμι корен: δεικ	
Једнина					
1.	ἐστάθην	ἐτέθην	εἶθην	ἐδόθην	ἐδείχθην
2.	ἐστάθης	ἐτέθης	εἶθης	ἐδόθης	ἐδείχθης
3.	ἐστάθη	ἐτέθη	εἶθη	ἐδόθη	ἐδείχθη
Μножина					
1.	ἐστάθημεν	ἐτέθημεν εἶθημεν		ἐδόθημεν	ἐδείχθημεν
2.	ἐστάθητε	ἐτέθητε	εἶθητε	ἐδόθητε	ἐδείχθητε
3.	ἐστάθησαν	ἐτέθησαν εἶθησαν		ἐδόθησαν	ἐδείχθησαν

ΠΕΡΦΕΚΤ са редупликацијом	Α основа ἴσθημι	Ε основа τίθημι & ἵημι. корен: θε / ἐ	Ο основа δίδωμι корен: δο	Υ основа δείκνυμι корен: δεικ
Једнина				
1.		τέθεικα	εἶκα δέδωκα	δέδειχα
2.	в. претходну табелу	τέθεικας εἶκας	δέδωκας	δέδειχας
3.		τέθεικε(ν) εἶκε(ν)	δέδωκε(ν)	δέδειχε(ν)
Μножина				
1.		τεθείκαμεν εἵκαμεν	δεδώκαμεν	δεδείχαμεν
2.		τεθείκατε εἵκατε	δεδώκατε	δεδείχατε
3.		τεθείκασιν εἵκασιν	δεδώκασιν	δεδείχασιν
ΜΕД.	Ε основа τίθημι & ἵημι. корен: θε / ἐ	Ο основа δίδωμι корен: δο	Υ основа δείκνυμι корен: δεικ	
Једнина				
1.	τέθειμαι	εἶμαι	δέδομαι	δέδειγμαι
2.	τέθεισαι	εἶσαι	δέδοσαι	δέδειξαι
3.	τέθειται	εἴται	δέδοται	δέδεικται
Μножина				
1.	τεθείμεθα εἵμεθα	δεδόμεθα	δεδείγμεθα	
2.	τέθεισθε εἴσθε	δέδοσθε	δέδειχθε	
3.	τέθεινται εἴνται	δέδονται	δεδείγμενοι εἰσίν	

ΠΑΡΤΙCΙΠΙΙ		
	Νομινатив (m, f, n)	Γενитив (m, f, n)
Α основа		
ἴσθμι корен: ста презнет	ιστάς, ιστᾶσα, ιστάν	ιστάντος, ιστάσης, ιστάντος
αοριστ	στάς, στᾶσα, στάν	στάντος, στάσης, στάντων
πας. αορ.	σταθείς, σταθείσα, σταθέν	σταθέντος, σταθείσης, σταθέντος
перфект. ἴσταμαι	ἐστάς, ἐστᾶσα, ἐστός	ἐστῶτος, ἐστώσης, ἐστῶτος
Ε основа		
τίθμι корен: θε Презент	τιθείς, τιθειῖσα, τιθέν	τιθέντος, τιθείσης, τιθέντος
αορισт.	θείς,θεισα, θέν	θέντος, θείσης, θέντος
πας. αορ.	τεθείς, τεθειῖσα, τεθέν	τεθέντος, τεθείσης, τεθέντος
перфект	τεθεικώς, τεθεικυῖα, τεθεικός	τεθεικότος, τεθεικυίας, τεθεικότος
Ε основа		
ἵεμι корен: ἐ Презент	ίείς, ιειῖσα, ιέν	ιέντος, ιείσης, ιέντος
αορισт	εῖς, ειῖσα, ἔν	έντος, εῖσης, έντος
πας. αορ.	έθεις, έθειῖσα, έθέν	έθέντος, έθεισης, έθέντος
перфект	εἰκώς, εἰκυῖα, εἰκός	εἰκότος, εἰκυίας, εἰκότος
Ο основа		
δίδωμι корен: δο Презент	διδούς, διδοῦσα, διδόν	διδόντος, διδούσης, διδόντος
αορισт	δούς, δοῦσα, δόν	δόντος, δούσης, δόντος

пас. аор.	δοθεῖς, δοθεῖσα, δοθέν	δοθέντος, δοθείσης, δοθέντος
перфект	δεδωκώς, δεδωκυῖα, δεδωκός	δεδωκότος, δεδωκυίας, δεδωκότος
Υ основа		
δείκνυμι корен: δεικ Презент:	δεικνύς, δεικνῦσα δεικνύν	δεικνύντος, δεικνύσης, δεικνύντος
аорист	δείξας, δείξασα, δείξαν	δείξαντος, δείξης, δείξαντος
пас. аор.	δειχθείς, δειχθεῖσα, δειχθέν	δειχθέντος, δειχθείσης, δειχθέντος
перфект	деδειχώς, δεδειχυῖα, деδειχός	деδειχότος, δεδειχυίας, деδειχότος

МЕДИЈАЛНИ ПАРТИЦИПИ

Α основа ῖστημι Αποφον.корен: στα Презентска основа: ῖστα	Ε основа τίθημι & ἵημι. корен: θε / ἔ Презентска основа: τιθε/ ἱε	Ο основа δίδωμι корен: δο Презентска основа: διδο	Υ основа δείκνυμι корен: δεικ Презентска основа: δεικνυ
--	---	---	---

ПРЕЗЕНТ

ῖστάμενος ῖσταμένη ῖστάμενον	τιθέμενος τιθεμένη τιθέμενον/ ίέμενος, ίέμένη, ίέμενον	διδόμενος διδομένη διδόμενον	δεικνύμενος δεικνυμένη δεικνύμενον
------------------------------------	---	------------------------------------	--

ΑΟΡΙСТ

στάμενος σταμένη στάμενον	θέμενος θεμένη θέμενον / έμενος έμένη έμενον	δόμενος, δομένη, δόμενον	δειξάμενος δειξαμένη δειξάμενον
---------------------------------	---	--------------------------------	---------------------------------------

ΠΕΡΦΕΚΤ			
έστάμενος	τεθειμένος	δεδομένος	δεδειγμένος
έσταμένη	τεθειμένη	δεδομένη	δεδειγμένη
έστάμενον	τεθειμένον/ είμένος είμένη είμένον	δεδομένον	δεδειγμένον

ИНФИНИТИВИ	Α основа ἴστημι корен: στα	Ε основа τίθημι & ἵημι. корен: θε / έ	Ο основа δίδωμι корен: δο	Υ основа δείκνυμι корен: δεικ	
Акт. презент	ἰσtάναι	τιθέναι	ἰέναι	διδόναι	δεικνύναι
Μεδιο-пас. презент	ἴστασθαι	τίθεσθαι ἴεσθαι	δίδοσθαι	δείκνυσθαι	
Акт. аорист интранз.	στήναι	θεῖναι	εῖναι	δοῦναι	δειῖσαι
Μεδιјални аорист	στάσθαι	θέсθαι	ἔсθαι	δόсθαι	δείξασθαι
Пасивни аорист	σταθῆναι	τεθῆναι έθῆναι	δοθῆναι	δειχθῆναι	
Акт. аорист транз.	στήσαι	—	—		
Активни перфект	έσθηκέναι	τεθεικέναι εἰκέναι	деδωκέναι	деδειχέναι	
Μεδιο-пас. перфект	έσταсθαι	τέθεсθαι εἰсθαι	δέδοсθαι	δέδειχθαι	

ИМПЕРАТИВ				
Презент				
	Α основа	Ε основа	Ο основа	Υ основа
актив	ἴστημι	τίθημι & ἵημι.	δίδωμι	δείκνυμι
	Κορην: στα	Κορην: θε / έ	Κορην: δο	Κορην: δεικ
	Презентска основа: ἴστα	Презентска основа: τιθε/ιε	Презентска основа: διδο	Презентска основа: δεικνυ
Једнина				
2.	ἴστη	τίθει	ἴει δίδου	δείκνυ
3.	ίστάτω	τιθέτω ιέτω	διδότω	δεικνύτω
Μножина				
2.	ἴστατε	τίθετε ἴετε	δίδοτε	δείκνυτε
3.	ιστάντων (ιστάτωσαν)	τιθέντων ιέντων (τιθέτωσαν) (ιέτωσαν)	διδόντων (διδότωσαν)	δεικνύντων (δεικνύτωσαν)
Μедиопасив				
Једнина				
2.	ἴστασο	τίθεσο ἴεσο	δίδοσο	δείκνυσο
3.	ιστάσθω	τιθέσθω ιέσθω	διδόσθω	δεικνύσθω
Μножина				
2.	ἴστασθε	τίθεσθε ἴεσθε	δίδοσθε	δείκνυσθε
3.	ιστάσθων (ιστάσθωσαν)	τιθέσθων ιέσθων (τιθέσθωσαν) (ιέσθωσαν)	διδόσθων (διδόσθωσαν)	δεικνύσθων (δεικνύσθωσαν)
Аорист				
	Α основа	Ε основа	Ο основа	Υ основа
Актив	ἴστημι	τίθημι & ἵημι.	δίδωμι	δείκνυμι
	Κορην: στα	Κορην: θε / έ	Κορην: δο	Κορην: δεικ
Једнина				
2.	στήθι	θές	ἕς δός	δειξον
3.	στήτω	θέτω	ἔτω δότω	δειξάτω

Μножина				
2.	στήτε	θέτε	ἔτε δότε	δείξατε
3.	σάντων (σπήτωσαν)	θέντων ἔντων (θέτωσαν) (ἔτωσαν)	δότησαν (δότησαν)	δείξαντων (δείξάτωσαν)
Μедиј				
Једнина				
2.	σῶ	θοῦ	οὔ δοῦ	δείξαι
3.	στάσθω	θέσθω ἔσθω	δόσθω	δείξάσθω
Μножина				
2.	στάσθε	θέσθε ἔσθε	δόσθε	δείξασθε
3.	στάσθωσαν	θέσθων ἔσθων (θέσθωσαν) (ἔσθωσαν)	δόσθων (δόσθωσαν)	δείξάσθων (δείξάσθωσαν)

КАЛЕНДАР

Грци су имали 12 месеци, а почетак бројања година везује се за прву Олимпијаду (776. пре н. е.). Полиси су имали различите календаре, мада неки називи и светковине указују на то да су некада имали заједнички календар и празновали исте празнике. Касније је сваки полис развио своје особене празнике. Заједничко свим полисима јесте да се месец заснивао на лунарном календару. Почетак године указивао је на промене годишњих доба, тј. на прелаз из **зиме у пролеће**, осим у атичком календару, у којем је година почињала после **летњег** солстиција.

Месеци атичког календара

Месец почиње на млад месец.

Нова година за Атињане почиње 1. дана хекатомбеја, који пада увек после летњег солстиција. Због тога се сваке друге или треће године додавао месец посејдеј.

Дан је почињао заласком Сунца.

Сваки месец је био посвећен једном олимписком богу или неколицини њих.

Најпочаствованији бог календара био је Аполон. Чак пет од дванаест месеци било је посвећено њему. Друго место заузимала је Артемида, као његова сестра, и њој је било посвећено три месеца, од чега је један делила с братом. Зевсу је било посвећено два месеца, а један је делио са Хером. После њих, по један месец имају Посејдон, Дионис и Атина.

Називи месеци нису у потпуности разјашњени и везују се за верске празнике и ритуале. У оквиру једног месеца празновало се више празника. Иако не знамо довољно о празницима и месецима, знамо да је номотет Никомах крајем 5. века пре нове ере саставио натпис²⁴⁶

²⁴⁶ Један фрагмент тог натписа (Agora I 727) нађен на Агори од стране Америчке археолошке школе.

светковина и жртва доступан Атињанима. Тако први месец атичког календара *хекатомбеј* указује на велике жртвене свечаности посвећене Аполону, на којима се приносило на жртву 100 говеда. Иако се показало да жртве нису увек биле у виду говеда па ни бројчаног стања од сто, за време тог празника приношене су многобројне и вредне жртве (у вредности од сто говеда). Истог месеца прослављали су се и празници Кроније (везани за жетву), Синојкије (везани за уједињење атичких дема, тј. синојкизам) и Панатенеје, када је свој празник, тј. рођендан прослављала и богиња Атина. Други месец *метагитниј* такође је био посвећен Аполону, који је надгледао миграције, тј. становништво у расејању. Уз њега се прослављао и празник посвећен Хераклу на Киносаргу – тзв. Хераклеје. И трећи месец – *боедромиј* – био је посвећен Аполону и тада су се прослављале Боедромије, Тезејева борба с Амазонкама. Истог месеца одржавале су се Елеусинске мистерије, посвећене Деметри и Кори, и Генесије – посвећене богињи Земљи (Геа), потом празник посвећен Артемиди Арготери, касније названој Каристеји. Четврти месец *пијаненсиј* прослављао је Аполона, у чију се част служила храна од љуски махунарки, маслина и житарица. Током овог месеца било је још много празника, као што су Осхофорије, посвећене Дионису, али и Атини и Тезеју, затим Тезеје – у част преноса Тезејевих костију од стране Кимона у Атину, Проеросије, Стенеје и Тезмофорије – посвећене Деметри, празници у којима су учествовале само жене, Халкеје – које су славиле занатлије, и Апатурије – када су се деца признавала и уписивала у фратрије. Пети месец је био посвећен Зевсу и то олујном. Зато се овај зимски месец, када су олујне кише, ветрови и узбуркано море, зове *мемактериј* од μαῖμαξ (олуја). Следећи, шести месец, био је посвећен Посејдону и називао се *посејдеј*. Тог месеца су се прослављале још и Халое, посвећене Деметри и Сеоске, тј. Мале дионисије. Седмог месеца славио се свети брак између Зевса и Хере, те се овај месец звао *гамелиј*. Истог месеца одржавале су се и Ленеје. *Антестериј*, осми месец, посвећен је богу Дионису и тада се прослављао почетак пролећа и обреди везани за култ мртвих. Велике или Градске дионисије прослављале су се у време деветог месеца *елафеболија*, који је био посвећен богињи Артемиди, када су се током празника Елафеболија

богињи жртвовали колачићи у облику срндаћа и ланета уместо некадашњих крвних жртава ове животиње. Истог месеца прослављани су празници посвећени Асклепију и Пандије. Десети месец *мунихиј* посвећен је Артемиди Мунихијској и током њега обележавао се празник посвећен љубави, процесија ка Делфинију и празник Олимпеје. Артемиди и Аполону био је посвећен и *таргелиј*, десети месец с истоименим празником – Таргелијама, а славиле су се још и Бендидије, Плинтерије, када се прала Атинаина одећа, и Калинтерије. Последњи месец се звао *скирофориј* по празнику посвећеном Посејдону – Скирофоријама. Истог месеца била су и два празника посвећена Зевсу – Дииполије и Диисотерије. Поред ових најпознатијих празника било је и других, који овом приликом нису наведени.

Однос атичких месеци са данашњим месецима приказан је у следећој табели:

назив	трајање	месеци	посвећен
Ἑκατομβαιῶν Хекатомбеј	29 дана	од половине јула до половине августа	Аполону
Μεταχειρνίων Метагитниј	29 дана	од половине августа до половине септембра	Аполону
Βοηδρομιῶν Боедромиј	30 дана	од половине септембра до половине октобра	Аполону
Πυανεψίων Пијанепсиј	28 дана	од половине октобра до половине новембра	Аполону
Μαιακτηριῶν Мемактериј	29 дана	од половином новембра до половине децембра	Зевсу
Ποσειδεῶν Посејдеј	29 дана	од половине децембра до половине јануара	Посејдону
Γαμηλιῶν Гамелиј	28 дана	од половине јануара до половине февруара	Зевсу и Хери

Ἀνθεστηριών Антестериј	30 дана	од половине фебруара– до половине марта	Дионису
Ἐλαφηβολιών Елафеболиј	29 дана	од половине марта до половине априла	Артемиди
Μουνιχιών Мунихиј	29 дана	од половине априла до половине маја	Артемиди
Θαργηλιών Таргелиј	29 дана	од половине маја до половине јуна	Артемиди и Аполону
Σκироφοριών Скирофориј	30 дана	од половине јуна до половине јула	Атини

Ако је месец имао 30 дана, звао се цео месец, а уколико је имао 29 или 28 дана, звао се шупљи месец. Месец се делио на три декаде.

Декаде:

- почетна – прва декада,
- средња декада,
- завршна – последња декада.
- Први дан сваког месеца звао се *нуминија* (*νουμηνία*) и био је посвећен Аполону. Пада на дан појављивања младог месеца (*Νέα Σελήνη*). Сваке 2–3 године додавао се уметнути месец *Ποσειδεών*.
- Остали дани у месецу означаваани су бројевима:
- 1, 2, 3... прве декаде;
- 1, 2, 3... средње декаде, а десет дана средње декаде називали су *εἰκάδα*.
- Дани последње декаде такође су означаваани бројевима 1, 2, 3 итд., после *εἰκάδα*, али су били бројани и уназад.
- Последњи дан у месецу звао се *ἔνῃ* или *νέα*, тј. *стари* или *нов*, јер је био граница између старог и новог месеца.

Атички календар добио је свој коначан облик **430. год. пре н. е.** За њега је заслужан **Метон** (геометар, архитекта и астроном) који је одредио *целе* и *шупље месеце*, као и године којима би био додат други *посејдеј*.

Касније су овај календар поправљали *Калипа* и *Хипарх*.

ЛИТЕРАТУРА

- Асман, Јан**, *Култра памћења*, Београд: Просвета, 2007.
- Balme, Maurice, Lawall, Gilbert**, *Athenaze: An Introduction to Ancient Greek*. (Book 1), NY-Oxford: Oxford University Press, 2003.
- Будумир, Милан, Црпеајац, Љиљана**, *ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ. Основи грчке глтологије*, Београд: Научна књига, 1986.
- Groton, Ann H.**, *From Alpha to Omega. A Beginning Course in Classical Greek*, Hacket Publishing, 2013.
- Jeffery, L. H.**, *The Local Scripts of Archaic Greece: A Study of the Origin of the Greek Alphabet and its Development from the Eighth to the Fifth Centuries B.C.*, Oxford: Oxford University Press, 1963.
- Јордовић, Иван**, *Стари Грци, портрет једног народа*. Београд: Завод за уџбенике - Балканолошки институт, 2011.
- Dukat, Zdeslav**, *Gramatika grčkog jezika*, Zagreb: Školsa knjiga, 1990.
- Ιακώβου, Μαρία**, *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας (διάλεξη)*, Αθήνα: Πρόγραμμα ΘΥΕΣΠΑ, 2004.
- Major, Wilfrid, Stayskal, Byron, Davies, Deborah**, *From Zero to Greek: An Introduction to the Language for Everyone*, A pre-Institute Workshop at American Classical League, 61st Annual Institute, Durham, 27 June 2008. (pdf)
- Марицки Гађански, Ксенија**, *Грчки језик за студенте историје: практикум*, Нови Сад: Филозофски факултет (скрипта), 2002.
- Martinić-Jerčić, Zdenka, Matković, Dubravka**, *Prometej: udžbenik grčkog jezika za 1. i 2. godinu učenja*, Zagreb: Školska knjiga, 2008.
- Μήτσης, Ναπολέον, Ζαμάρου, Ειρήνη, Παπανδρέου, Ιφιγένεια**, *Εγχειρίδιο Γλωσσικής Διδασκαλίας για την Αρχαία Ελληνική*, Αθήνα: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», 2014.
- Μπαμπινιώτης, Γεώργιος**, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, κεφ. *Η Ελληνική Γλώσσα*, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε. 2002.

- Μουμτζάκης, Α. Β.** *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής*, Αθήνα: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», 2014.
- Musić, August, Majnarić, Niko**, *Gramatika grčkog jezika*, Zagreb: Školska knjiga, 1970.
- Персон, К., Фаль, Б., Гроссе-Браукман, Э., Квандт, В., Шмидт-Дегенхард, М., Штеле М., Вальсдорф, Ф., ПРОПУЛАΙΑ.** *Хрестоматия по древнегреческому языку*. СПб.: Центр ЛПС Лимитед, 1993.
- Powell, B.**, The Dipylon Oinochoe Inscription and the Spread of Literacy in 8th Century Athens, *Kadmos* (27) 1988: 65–86.
- Радуловић, Ифигенија, Вукадиновић, Снежана, Смирнов-Бркић, Александра**, *Два грчка глагола тишине: σιγάω и σιωπάω*, у: Драган Бошковић (ур.), СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ, Књига II ТИШИНА, Крагујевац 2017, 225-239.
- Ρώσσης, Ιωάννης Θ.**, *Λεξικό Ομαλών και Ανομάτων Ρημάτων της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και μάλιστα της Αττικής Διαλέκτου*, Αθήνα: Γραφικάί Τέχναι Νικολάου και Σοφοκλή Ι. Ρώσση Ο.Ε., 1929 (1995).
- Sabadoš, Dionizije, Sironić, Milivoj, Zmajlović, Zvonimir**, *Grčka vježbenica*, Zagreb: Školska knjiga, 1981.
- Фемић Касапис, Јелена**, *ПАΤΕΡ, ΕΓΩ ΕΝ ΑΥΤΟΙΣ ΚΑΙ ΣΥ ΕΝ ΕΜΟΙ* - новозаветни грчки језик 1 за студенте теологије, Београд: ПБФ 2020.
- Horrocks, G.**, *Greek: A history of the language and its speakers*, London: Longman, 1997.
- Чедвик, Цон**, *Микенски свет*, Београд: Рад, 1980.
- Шијачки Маневић, Бојана**, *Грамматика грчког језика*, Београд: Плато, 1996.
- Woodard, Roger D.**, *The Ancient Languages of Europe, Ch. "Greek dialects"* Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ НОВИ САД
21000 Нови Сад
Др Зорана Ћинђића 2
www.ff.uns.ac.rs

Електронско издање
<http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2020/978-86-6065-588-4>

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

811.14'02:93/94(075.8)(0.034.2)

ДРАГАНИЋ, Ифигенија, 1975-

Клија на агори. [Књ.]1, Основе грчког језика за студенте историје /
Ифигенија Радуловић. - 172 стр. : табеле

Начин приступа (URL): <http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2020/978-86-6065-588-4>. - Насл. на касичном грчком језику и писму. - Девојачко презиме ауторке: Радуловић. - Библиографија.

ISBN 978-86-6065-588-4

а) Грчки језик -- Историјска терминологија

COBISS.SR-ID 31116297
